

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiaalipsykologia

EHDOLLINEN RYHMIEN VÄLISEN KONTAKTIN SIIRTOVAIKUTUS:

Moraaliseksi koetun toiminnan ja lähtökohtaisten asenteiden moderoiva rooli

Mona Lina Ranta

PRO GRADU -TUTKIELMA

Toukokuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos
Tekijä – Författare – Author Ranta, Mona Lina		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Ehdollinen ryhmien välisen kontaktin siirtovaikutus: Moraaliseksi koetun toiminnan ja lähtökohtaisten asenteiden moderoiva rooli		
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaalipsykologia		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 60
<p>Tiivistelmä – Referat – Abstract</p> <p>Allportin (1954) kontaktihypoteesin mukaan myönteinen ryhmien välinen kontakti vähentää ennakkoluuloisuutta. Kontaktin siirtovaikutuksen (Pettigrew, 2009) kautta kontaktin vaikutukset siirtyvät myös kontaktitilanteista ulkopuolisiin ryhmiin kohdistuviin asenteisiin. Kontaktin siirtovaikutuksen taustalla on asenteiden yleistymisen: kontakti vaikuttaa asenteisiin kontaktitilanteista eli primaaria ulkoryhmää kohtaan, mikä vuorostaan yleistyy kontaktitilanteesta ulkopuoliseen eli sekundaariin ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin. Kielteisen kontaktin siirtovaikutuksesta ja kontaktin siirtovaikutusta estävistä tekijöistä on hyvin vähän tutkimusta. Tässä tutkielmassa tarkastellaan sekä myönteisen että kielteisen kontaktin siirtovaikutusta asenteiden yleistymisen kautta. Päättävänä on kuitenkin tarkastella ehdollista kontaktin siirtovaikutusta eli moraalisesti koetun toiminnan vaikutusta kontaktin siirtovaikutukseen.</p> <p>Tutkielma perustuu tutkimukselle moraalisen valtuutuksen vaikutuksesta (Monin & Miller, 2001), jossa moraalisesti koettu toiminta johtaa moraalisesti kyseenalaiseen toimintaan. On viitteitä siitä, että vaikutus on havaittavissa vain ennakkoluuloisilla yksilöillä. Lisäksi on havaittu, että joissain tilanteissa moraalisesti koettu toiminta johtaa moraaliseen toimintaan eli moraalisen vahvistuksen vaikutukseen (Young, Chakroff, & Tom, 2012). Tutkielmassa oletetaan, että moraalisesti koettu toiminta johtaa ennakkoluuloisilla yksilöillä moraaliseen valtuutuksen vaikutukseen ja siten estää myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen. Lisäksi tarkastellaan eksploraatiivisesti, riippuuko kielteisen kontaktin siirtovaikutus moraalisesti koetusta toiminnasta ja lähtökohtaisista asenteista primaaria ulkoryhmää kohtaan.</p> <p>Tässä kokeellisessa kyselytutkimuksessa mitattiin ensin suomalaisen enemmistön kuuluvien vastaajien ($n = 299$) myönteisen ja kielteisen kontaktin määrää primaarin ulkoryhmän kanssa ja vastaajien asenteita primaaria ulkoryhmää kohtaan. Moraaliseksi koettua toimintaa manipuloivassa tehtävässä vastaajille esitettiin kuvitteellinen tilanne, jossa heidän tuli valita pätevin työnhakija viiden hakijan joukosta. Koeryhmässä pätevin hakija oli primaarin ulkoryhmän jäsen eli maahanmuuttajataustainen ja muut hakijat kantasuomalaisia; kontrolliryhmässä kaikki hakijat olivat kantasuomalaisia. Lopuksi mitattiin vastaajien asenteita primaaria ja sekundaaria ulkoryhmää kohtaan.</p> <p>Koeryhmän vastaajat suhtautuivat kontrolliryhmän vastaajia myönteisemmin molempia ulkoryhmiä kohtaan. Kontaktin siirtovaikutus osoitettiin myönteisen ja kielteisen kontaktin osalta asenteiden yleistymisen mekanismin kautta. Lähtökohtaisesti kielteisemmin primaariin ulkoryhmään suhtautuvilla koeryhmän vastaajilla havaittu moraalisen valtuutuksen vaikutus kuitenkin esti siirtovaikutuksen. Sitä vastoin muilla vastaajilla havaittu moraalisen vahvistuksen vaikutus ei estänyt siirtovaikutusta.</p> <p>Kontaktin siirtovaikutus ei siis ole universaali ilmiö: moraalisesti koettu toiminta ja ennakkoluuloisuus yhdessä voivat estää kontaktin vaikutusten siirtymisen. Ennakkoluuloiset yksilöt voivat käyttää moraalisesti toimimista keinona säilyttää ennakkoluuloisen maailmankuvansa ja ylläpitää myönteistä moraalista minäkäsitystään. Tulevaisuuden haasteena on ymmärtää paremmin kontaktin siirtovaikutuksen ehdollisuutta ja sitä, miten moraalisesti koettu toiminta voi antaa ihmisille mahdollisuuden oikeuttaa ulkoryhmiin kohdistuvaa ennakkoluuloisuutta ja syrjintää.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Asenteet, enemmistön ja vähemmistön väliset suhteet, ennakkoluuloisuus, kontaktihypoteesi, kontaktin siirtovaikutus, moraalisen valtuutuksen vaikutus, moraalisen vahvistuksen vaikutus, ryhmien välinen kontakti		

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
2 Aiempi tutkimus ja teoreettinen viitekehys	4
2.1 Ryhmien väliset asenteet ja ennakkoluuloisuus	4
2.2 Ryhmien välinen kontakti ja sen siirtovaikutus	9
2.3 Moraaliseksi koetun toiminnan ja lähtökohtaisten asenteiden rooli ryhmien välisen kontaktin siirtovaikutuksessa	15
2.4 Tutkimuskysymykset ja hypoteesit	21
3 Menetelmät	24
3.1 Tutkimusasetelma.....	24
3.2 Aineisto	25
3.3 Mittarit.....	26
3.4 Analyysi	28
4 Tulokset.....	30
4.1 Alustavat analyysit	30
4.1.1 Vastaajien seuolonta ja lopullinen aineisto	30
4.1.2 Muuttujien tarkastelu.....	31
4.1.2 Kuvailevat tunnusluvut.....	34
4.2 Päätulokset	37
4.2.1 Koemanipulaation vaikutus asenteisiin	37
4.2.2 Kontaktin siirtovaikutus ja sen ehdollisuus	38
5 Pohdinta	47
5.1 Päätelmät	47
5.2 Tutkimuksen puutteet.....	54
5.3 Tutkimustulosten soveltaminen käytäntöön.....	58
5.4 Johtopäätökset	60
Lähteet.....	61
Liitteet	73

1 JOHDANTO

Ennakkoluuloisuus on yksi ihmisten ja ryhmien välisen vuorovaikutuksen perustavanlaatuisista haasteista. Sosiaalipsykologian pioneerin Gordon Allportin (1954, s. 9) klassisen määritelmän mukaan ennakkoluuloisuus on henkilön tuntemaa tai esittämää antipatiaa jotakin ryhmää tai sen jäsentä kohtaan, mikä perustuu virheelliseen ja joustamattomaan yleistykseen. Tutkimuksissa on havaittu, että ennakkoluuloisuus on yhteydessä syrjintään (Talaska, Fiske, & Chaiken, 2008) eli ulkoryhmään tai sen jäseniin kohdistuvaan epätasa-arvoiseen kohteluun. Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) kansallisessa arvo- ja asennetutkimuksessa yli puolet suomalaisista arvioi, että muukalaisviha ja rasistinen puhe on Suomessa lähes jokapäiväistä (Haavisto, 2019). Suomessa maahanmuuttajataustaiseen vähemmistöön kohdistuvalla ennakkoluuloisuudella on vakavia kielteisiä vaikutuksia sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla. Yksilöllisellä tasolla syrjinnän kokemuksilla on kielteisiä vaikutuksia syrjityksi tulleen yksilön hyvinvointiin (Paradies ym., 2015; Schmitt, Branscombe, Postmes, & Garcia, 2014). Yhteiskunnallisella tasolla maahanmuuttajien kohtaaman syrjinnän vaikutukset ovat havaittavissa esimerkiksi maahanmuuttajien alempana työllisyytenä, sillä suomalaisessa yhteiskunnassa ulkomailla syntynyt työikäinen henkilö on lähes kaksi kertaa todennäköisemmin työtön kuin Suomessa syntynyt henkilö (OECD, 2019a, 2019b).

Ennakkoluuloisuuden kielteisten seurausten vuoksi yksi sosiaalipsykologian alan tutkituimmista aiheista on ryhmien välisen ennakkoluuloisuuden vähentäminen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että Allportin (1954) kontaktihypoteesin mukaisesti myönteinen kontakti eri sosiaalisten ryhmien välillä on tehokas tapa vähentää ennakkoluuloisuutta (Dovidio, Love, Schellhaas, & Hewstone, 2017). On myös havaittu, että kontaktin vaikutus on voimakkaampi enemmistön kuin vähemmistön keskuudessa (Tropp & Pettigrew, 2005b). Kontaktihypoteesin relevanssia ennakkoluuloisuuden vähentämiselle voi kuitenkin heikentää se, että nyky-yhteiskunnat koostuvat yhä useammasta sosiaalisesta ryhmästä. Tämän vuoksi ihmisten on miltei mahdotonta solmia kontaktihypoteesin ehtoja täyttäviä sosiaalisia suhteita kaikkien eri ulkoryhmien

jäsenten kanssa. Ongelman ratkaisemiseksi sosiaalipsykologit ovat pyrkineet selvittämään, voivatko kontaktin asenteita parantavat vaikutukset siirtyä myös asenteisiin kontaktitilanteesta ulkopuolisia ryhmiä kohtaan. Useassa tutkimuksissa on saatu tukevia tuloksia kyseiselle ilmiölle (Pettigrew & Tropp, 2006), joka nimettiin kontaktin siirtovaikutukseksi (*secondary transfer effect*, Pettigrew, 2009).

Sosiaalinen vuorovaikutus on kuitenkin monimutkaista, eivätkä kontaktin vaikutukset asenteisiin kaikissa tilanteissa ja kaikkien yksilöiden kohdalla siirry ulkoryhmästä toiseen. Tämä johtuu siitä, että ryhmien välisessä vuorovaikutuksessa vaikuttaa lukuisat tekijät yhtäaikaaisesti. Kontaktin siirtovaikutusta tarkastelevissa tutkimuksissa on keskitytty tarkastelemaan vaikutuksen taustamekanismeja ja jätetty vaikutusta rajoittavien ehtojen tutkiminen vähemmälle huomiolle (Lolliot, 2017). Lisäksi tutkimuksissa on keskitytty ainoastaan myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen tarkastelemiseen, vaikka kielteisen kontaktin on havaittu yhtä lailla vaikuttavan ulkoryhmäasenteisiin (Graf & Paolini, 2017). Tässä tutkielmassa tarkastellaan myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen lisäksi, havaitaanko siirtovaikutuksen ilmiö kielteisessä kontaktissa. Tutkielmassa oletetaan, että siinä missä myönteinen kontakti parantaa asenteita myös kontaktitilanteesta ulkopuolisia ulkoryhmiä kohtaan, kielteinen kontakti ulkoryhmän kanssa huonontaa asenteita myös kontaktitilanteesta ulkopuolisia ryhmiä kohtaan. Tutkielman päätavoite on kuitenkin selvittää kontaktin siirtovaikutuksen ehdollisuutta.

Ryhmien välisen kontaktin tutkimus on suurilta osin erillään moraalisuuden tutkimuksesta, vaikka moraalisuus on tärkeä tekijä ulkoryhmään liittyvien käsitysten muodostamisessa (Pagliaro, Brambilla, Sacchi, D'Angelo, & Ellemers, 2013; Pagliaro, Ellemers, Barreto, & Di Cesare, 2016) ja ennakkoluuloisuuden tukahduttamisessa (*suppression of prejudice*, Condor, Figgou, Abell, Gibson, & Stevenson, 2006; Crandall & Eshleman, 2003). Tässä tutkielmassa ehdotetaan, että kontaktin vaikutusten siirtyminen kontaktoidusta eli primaarista ulkoryhmästä kontaktitilanteesta ulkopuoliseen eli sekundaariin ulkoryhmään riippuu yksilön aiemmasta moraaliseksi koetusta toiminnasta. Tarkemmin ottaen oletetaan, että moraaliseksi koettu toiminta eli primaarin ulkoryhmän kuvitteellinen rekrytoiminen voi johtaa kontaktin

siirtovaikutuksen estävään vaikutukseen. Tällöin aiempaa moraalista tai sosiaalisesti suotavaa käytöstä voitaisiin käyttää valtuutuksena tai oikeutuksena ennakkoluuloiselle toiminnalle tai ennakkoluuloisten mielipiteiden esittämiselle (Monin & Miller, 2001). Ilmiöön on viitattu moraalisen valtuutuksen vaikutuksena (*moral licensing effect*), jossa aiempi moraaliseksi koettu toiminta mahdollistaa yksilön myöhemmän moraalisesti kyseenalaisen tai muuten sosiaalisesti epäsuotavan toiminnan (Blanken, van de Ven, & Zeelenberg, 2015). Toisaalta on myös viitteitä siitä, että moraalisen valtuutuksen vaikutus olisi havaittavissa ainoastaan ennakkoluuloisilla yksilöillä (Efron, Cameron, & Monin, 2009) ja että muiden yksilöiden kohdalla moraaliseksi koettu toiminta voi johtaa moraalisen vahvistuksen vaikutukseen (*moral reinforcement effect*, Young, Chakroff, & Tom, 2012). Tällöin moraalisesti toiminut yksilö toimii yhtä lailla johdonmukaisesti moraalisesti myös seuraavassa tilanteessa. Tutkimuksessa ehdotetaan, että kontaktin siirtovaikutus riippuu moraaliseksi koetun toiminnan lisäksi myös yksilön lähtökohtaisista asenteista kontaktoitua ryhmää kohtaan.

Tutkimuksessa pyritään syventämään aiempaa tutkimuskirjallisuutta ryhmien välisen kontaktin siirtovaikutuksesta osoittamalla kontaktin siirtovaikutusta estäviä mekanismeja. Tämän tutkimuksen tavoite ei ole tärkeä ainoastaan ryhmien välisen kontaktin tutkimuksen kehittämisen näkökulmasta, vaan tavoitteella voi olla myös tärkeitä seuraamuksia sille, miten ryhmien välistä vuorovaikutusta sovelletaan käytäntöön. Ensinnäkin tieto kontaktin siirtovaikutusta estävistä mekanismeista tarjoaa paremmat lähtökohdat yhteiskunnallista tasa-arvoa tavoittelevalle poliittiselle päätöksenteolle. Toiseksi tutkimustulokset voivat auttaa ryhmien väliseen kontaktiin perustuvien interventioiden suunnittelussa ja soveltuvien interventiotyökalujen valitsemisessa. Jotkut interventioissa käytetyistä työkaluista saattavat sisältää moraaliselle valtuutukselle otollisia tekijöitä, jotka voivat jopa estää interventioiden päätarkoituksen. Tutkimustuloksista voidaan siis johtaa päätelmiä, jotka ovat oleellisia paitsi ryhmien välisen kontaktin tutkimusalan edistämässä myös yhteiskunnalliseen yhdenmukaisuuteen ja ennakkoluuloisuuden vähentämiseen pyrkimisen näkökulmasta.

2 AIEMPI TUTKIMUS JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tämän tutkielman teoreettinen tausta perustuu ryhmien välisen kontaktin teoriaan ja tutkimuskirjallisuuteen moraaliseksi koetun toiminnan vaikutuksista myöhempään käyttäytymiseen. Tässä luvussa esitellään ensin tutkielmassa selitettävää ilmiötä eli ryhmien välisiä asenteita ja ennakkoluuloisuutta. Seuraavaksi eritellään, miten ennakkoluuloisuutta voidaan vähentää ryhmien välisen kontaktin avulla ja miten kontaktin vaikutukset asenteisiin ulkoryhmää kohtaan voivat siirtyä myös asenteisiin kontaktitilanteesta ulkopuoliseen ulkoryhmää kohtaan. Lopulta tarkastellaan, miten moraaliseksi koettu toiminta voi estää tämän kontaktin siirtovaikutuksen esittelemällä moraalisen valtuutuksen ja moraalisen vahvistuksen vaikutuksesta tehtyä tutkimusta. Tutkielmassa esitetään, että kontaktin vaikutusten siirtyminen asenteisiin kontaktitilanteesta ulkopuoliseen ryhmää kohtaan riippuu yksilön aiemmasta moraaliseksi koetusta toiminnasta ja lähtökohtaisista asenteista ulkoryhmää kohtaan.

2.1 RYHMIEN VÄLISET ASEENTEET JA ENNAKKOLUULOISUUS

Huomattava osa sosiaalipsykologisista tutkimuksista keskittyy tarkastelemaan ryhmien välisiä suhteita eli eri sosiaalisten ryhmien jäsenten suhtautumista toisiinsa. Ryhmien välisten suhteiden tutkimuksen keskiössä on yksilöiden taipumus jaotella erilaiset sosiaaliset ryhmät sisä- ja ulkoryhmiin. Sisäryhmä on ryhmä, johon yksilö kokee kuuluvansa; ulkoryhmä on ryhmä, johon yksilö ei koe kuuluvansa. Jaottelemisen lisäksi ihmisillä on taipumus suhtautua eli asennoitua myönteisemmin sisäryhmänsä kuin ulkoryhmän jäseniin. Erityisesti ryhmien välisten suhteiden tutkimuksessa on haluttu ymmärtää tästä taipumuksesta johtuvia ilmiöitä kuten ennakkoluuloisuutta ja syrjintää. Brownin (2010, s. 7) mukaan ennakkoluuloisuus on jonkin ryhmän jäsenen kohdistuva asenne, tunne tai toiminta, joka suoraan tai epäsuoraan osoittaa kielteisyyttä tai vastenmielisyyttä kyseistä ryhmää kohtaan. Ennakkoluuloisuus voi kohdistua mitä tahansa ulkoryhmää kohtaan, mutta yleisimpiä ennakkoluuloisuuden muotoja ovat

rasismi eli etnisiin vähemmistöihin kohdistuva ennakkoluuloisuus ja seksismi eli sukupuoleen kohdistuva ennakkoluuloisuus.

Gordon Allportin (1954) teos *The nature of prejudice* loi perustan modernille sosiaalipsykologiselle ennakkoluuloisuuden tutkimukselle, mutta ilmiötä on tutkittu jo kauan ennen klassikkoteoksen ilmestymistä. Ennakkoluuloisuuden tutkimus on kehittynyt 1900-luvun alun rotuteorioiden ja 1920-luvun ennakkoluuloisten yksilöiden poikkeavan psykopatologian kautta 1950-luvun näkemyksiin siitä, että ennakkoluuloisuus on lopputulosta sosiokulttuurisista tekijöistä ja perustavanlaatuisista kognitiivisista prosesseista kuten kategorisoinnin tarpeesta (Dovidio, 2001; Duckitt, 2010, s. 31). Nykytutkimuksessa vallitsevat näkemykset, jotka korostavat ennakkoluuloisuuden monimutkaisuutta motivaatioiden ja emootioiden ohjaamana ilmiönä (Duckitt, 2010, s. 31).

Ryhmien välisten suhteiden tutkimukselle keskeisellä ulkoryhmäasenteen käsitteellä tarkoitetaan yksilön kielteistä tai myönteistä suhtautumista eri ulkoryhmiä tai niiden jäseniä kohtaan. Eaglyn ja Chaikenin (1993, s. 1) määritelmän mukaan asenne on psykologinen taipumus, jota ilmaistaan jonkin entiteetin jonkinasteisella suopealla tai epäsuopealla arvioinnilla. Asenteiden kolmikomponenttimallin (ks. esim. Rosenberg & Hovland, 1960) mukaan asenteiden kohteen arviointi rakentuu kognitiivisesta, affektiivisesta ja behavioraalisesta osatekijästä. Kognitiiviseen osatekijään sisältyvät asenteen kohteeseen liitetyt uskomukset, affektiiviseen osatekijään myönteiset ja kielteiset tunteet sekä behavioraaliseseen osatekijään aiempi toiminta ja käyttäytymisaikeet (Ostrom, 1969). Asenteiden kolmikomponenttimallia on kehitetty viimeisten 50 vuoden aikana, mutta pääpiirteissään kolmen edellä mainitun osatekijän nähdään edelleen muodostavan asenteen kohteeseen kohdistuvat arvioinnin eri osa-alueet (Eagly & Chaiken, 2007).

Ennakkoluuloisuus on johonkin ryhmään ja sen jäseniin kohdistuva kielteinen asenne (Correll, Judd, Park, & Wittenbrink, 2010, s. 45), ja siten myös ennakkoluuloisuuden nähdään rakentuvan asenteiden kaltaisesti kognitiivisesta, affektiivisesta ja behavioraalisesta osatekijästä (Dovidio, Hewstone, Glick, & Esses, 2010, s. 5).

Behavioraalisella osatekijällä tarkoitetaan aiemman toiminnan myötä syntyneitä käyttäytymismalleja ja käyttäytymisaikeita, affektiivisella osatekijällä ulkoryhmien herättämiä tunnereaktioita (ks. esim. *Intergroup emotions theory*, Mackie & Smith, 2002) ja kognitiivisella osatekijällä taas tiedonkäsittelyn seurauksena syntyviä stereotypioita ja uskomuksia ulkoryhmästä (ks. esim. *Stereotype content model*, Cuddy, Fiske, & Glick, 2007; Fiske, Cuddy, Glick, & Xu, 2002; Fiske ym., 2002). Stereotypiat ovat uskomuksia tietyn ryhmän jäsenten ominaisuuksista ja käyttäytymisestä: ne ovat kognitiivisia skeemoja, joiden perusteella suunnitellaan toisiin ihmisiin kohdistuvaa toimintaa (Hilton & Von Hippel, 1996). Stereotypiat ovat siis jonkin ryhmän jäseniin liitettyjä yleistettyjä kuvauksia, jotka helpottavat ja nopeuttavat tiedonkäsittelyä yksinkertaistamalla monimutkaista sosiaalista maailmaa. Tutkijat eivät ole yksimielisiä siitä, miten ennakkoluuloisuuden kognitiiviset ja affektiiviset osatekijät suhteutuvat toisiinsa (Dixon, Levine, Reicher, & Durrheim, 2012). Osa tutkijoista on sitä mieltä, että ennakkoluuloisuuden tutkimuksessa tulee ottaa yhtäläisesti molemmat ulottuvuudet huomioon, kun taas osa näkee affektiivisen ulottuvuuden ensisijaisena ja määrittelee ennakkoluuloisuuden kognitiiviset prosessit ennakkoluuloisuudesta erillisenä ilmiönä (Dixon ym., 2012). Kattavassa meta-analyysissä Talaska, Fiske ja Chaiken (2008) osoittivat, että emotionaalinen ennakkoluuloisuus on kognitiivista ennakkoluuloisuutta voimakkaammin yhteydessä syrjintään.

Ennakkoluuloisuutta voidaan mitata eri tavoin, mutta kaikki ennakkoluuloisuuden muodot eivät ole suoraan mitattavissa. Hienovaraisempia ja vaikeammin mitattavia ennakkoluuloisuuden muotoja esiintyy yhteiskunnissa, joissa avoimesti ennakkoluuloisten asenteiden esittäminen ei ole sosiaalisesti suotavaa. Tästä esimerkkinä toimivat länsimaiset nyky-yhteiskunnat, joissa tasa-arvon ja reilun kohtelun kannattamisesta on tullut normatiivista (Hodson, 2011). Tämän lisäksi ihmiset eivät aina tiedosta ennakkoluulojaan, sillä niitä omaksutaan jo varhaisessa sosialisatiossa (ks. Sinclair, Dunn, & Lowery, 2005). Implisiittisten asenteiden tutkimusmenetelmillä (ks. esim. *Implicit association test*, Greenwald, McGhee, & Schwartz, 1998) pyritään ottamaan ennakkoluuloisuuden mittaamisessa huomioon, että ihmisillä on tiedostamattomia asenteita ja että he saattavat pyrkiä vastaamaan sosiaalisesti suotavasti.

Suurimmassa osassa tutkimuksia tarkastellaan implisiittisten asenteiden sijasta eksplisiittisiä eli tietoisia asenteita, joita voidaan mitata pyytämällä ihmisiä arvioimaan eri ryhmiä. Correll ym. (2010, s. 47) jakavat ennakkoluuloisuuden eksplisiittiset mittarit sisällöllisiin mittareihin ja kokonaisvaltaisen arvioinnin mittareihin. Sisällöllisillä mittareilla, kuten modernin rasismin mittarilla (*Modern racism scale*, McConahay, Hardee, & Batts, 1981), selvitetään vastaajan uskomuksia tietystä ryhmästä ja sen asemasta yhteiskunnassa (Correll ym., 2010, s. 48). Kokonaisvaltaisen arvioinnin mittareilla puolestaan selvitetään laajemmin yleistä suhtautumista joltain ryhmää kohtaan (Correll ym., 2010, s. 47). Esimerkkejä kokonaisvaltaisista arvioinnin mittareista ovat tunnelämpömittari (*Feeling thermometer*, Converse, Dotson, Hoag, & McGee, 1980), jonka avulla selvitetään emotionaalista ennakkoluuloisuutta eli ryhmään kohdistuvia tunteita kylmästä lämpimään lämpöasteiden tapaisesti, ja sosiaalisen etäisyyden mittari (*Social distance scale*, Bogardus, 1933), jonka avulla selvitetään yksilön halukkuutta olla erimuotoisissa kontakteissa ulkoryhmän jäsenen kanssa.

Allportin (1954, s. 68) mukaan tiettyä ulkoryhmää kohtaan ennakkoluuloinen yksilö on luultavasti ennakkoluuloinen myös muita ulkoryhmiä kohtaan. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että ennakkoluuloisuus on yhteydessä useaan eri yksilölliseen piirteeseen. Esimerkiksi halukkuus alistua auktoriteeteille (*right-wing authoritarianism*, Altemeyer, 1998) ja taipumus kannattaa yhteiskunnan ryhmien välistä eriarvoisuutta ja hierarkkisuutta (*social dominance orientation*, Sidanius & Pratto, 1999) ovat saaneet paljon tukea ennakkoluuloisuutta selittävinä tekijöinä (Sibley & Duckitt, 2008). Lisäksi Hodson ja Dhont (2015) osoittivat meta-analyysissään, että useat yksilölliset tekijät, kuten persoonallisuus, ideologinen suhtautumistapa, uskonnollisuus, ahdistuneisuus, taipumus kokea uhkaa tai inhoa sekä kognitiiviset kyvyt ja tyyli, ennustavat ennakkoluuloisuutta. Toisaalta myös tilanne, arvioitava ulkoryhmä ja kulttuurinen konteksti vaikuttavat ennakkoluuloisuuteen (Akrami, Ekehammar, & Bergh, 2011). Akrami ym. (2011) ehdottavatkin, että ennakkoluuloisuuden taustalla on yleinen suhtautumistapa sekä tilanne- ja ryhmäkohtainen arviointitapa, joiden takia ennakkoluuloisuutta on tarkasteltava yhtä aikaa sekä yleisenä että erityisenä ilmiönä. Ennakkoluuloisuuden yleinen osatekijä on yhteydessä ennakkoluuloisiin asenteisiin kaikkia ulkoryhmiä kohtaan, ja sitä selittää persoonallisuuden kaltaiset yksilölliset

tekijät, kun taas ennakkoluuloisuuden erityinen osatekijä on yhteydessä tilanne- ja ryhmäkohtaisiin eroihin eri ulkoryhmiin suhtautumisessa.

Ennakkoluuloisuus ulkoryhmiä kohtaan on yhteydessä syrjintään (Talaska ym., 2008). Syrjintä on jonkin ulkoryhmän jäseniin kohdistuvaa kielteistä toimintaa, joka kohdistuu heihin heidän ryhmäjäsenyytensä perusteella (Correll ym., 2010, s. 46). Esimerkkejä yleisistä syrjinnän muodoista ovat ikä- ja sukupuolisyrjintä sekä etninen syrjintä tai rasismi. Syrjinnällä on sen kohteelle kielteisiä sosiaalisia ja taloudellisia seuraamuksia. Kielteiset seuraamukset ovat erityisen näkyviä työmarkkinasyrjinnässä, koska työttömyys on haitallista sekä yksilön taloudelle että sosiaalisille suhteille (ks. esim. Larja ym., 2012). Zschirnt ja Ruedin (2016) rekrytointisyrjintää tarkastelevassa meta-analyysissä kävi ilmi, että etnisten vähemmistöjen edustajien tulee lähettää puolet enemmän työhakemuksia kuin enemmistön edustajien saadakseen kutsun työhaastatteluun. Suomalaisessa rekrytointisyrjintää selvittäneessä kenttäkokeessa työnhakijan, jolla oli venäläinen nimi, piti lähettää yli tuplasti enemmän työhakemuksia kuin hakijan, jolla oli suomalainen nimi, saadakseen kutsun työpaikkahaastatteluun (Larja ym., 2012; Liebkina, Larja, & Brylka, 2016). Lisäksi vastaavanlaisessa ruotsalaisessa kenttäkokeessa, jossa tarkasteltiin arabialaistaustaisten työnhakijoiden kohtaamaa rekrytointisyrjintää, osoitettiin, että rekrytointisyrjintä johtui työpaikan tai rekrytoijan kielteisistä asenteista arabitaustaisia maahanmuuttajia kohtaan (Rooth, 2010).

Sosiaalisten ja taloudellisten seurausten lisäksi syrjinnän kokemukset vaikuttavat kielteisesti myös yksilön psykologiseen hyvinvointiin. Syrjintä heikentää itsetuntoa ja elämäntyytyväisyyttä, lisää masennusta, ahdistusta ja psykologista ahdinkoa sekä vahingoittaa fyysistä terveyttä (Paradies ym., 2015; Schmitt ym., 2014). Vahingollisten vaikutusten vuoksi ennakkoluuloisuutta pyritään vähentämään sosiaalipsykologisilla interventioilla. Interventioita toteutetaan erityisesti koulukonteksteissa (ks. esim. Liebkina, Mäkinen, Jasinskaja-Lahti, Renvik, & Solheim, 2019), koska kouluiässä ennakkoluuloisuus on helpommin muokattavissa kuin aikuisiällä (Raabe & Beelmann, 2011). Keskeisimmät lähestymistavat ennakkoluuloisuuden vähentämiseen ovat tiedottaminen, kognitiivisten taitojen opettaminen sekä ryhmien välisen kontaktin

lisääminen (Aboud, Levy, & Oskamp, 2000; Aboud ym., 2012). Interventioiden toimivuutta arvioineen meta-analyysin mukaan ryhmien välisen kontaktin lisääminen ja sosiokognitiivisten kykyjen kehittäminen ovat tehokkaimpia keinoja vähentää etnisiin ryhmiin kohdistuvaa ennakkoluuloisuutta (Beelmann & Heinemann, 2014).

Tässä kokeellisessa kyselytutkimuksessa tarkastellaan suomalaisen enemmistöön kuuluvien vastaajien eksplisiittisiä asenteita kahta eri etnistä vähemmistöryhmää eli venäläis- ja afrikkalaistaustaisia maahanmuuttajia kohtaan. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on myönteisen ja kielteisen ryhmien välisen kontaktin vaikutus näihin asenteisiin suoraan ja välillisesti ryhmien välisen kontaktin siirtovaikutuksen kautta.

2.2 RYHMIEN VÄLINEN KONTAKTI JA SEN SIIRTOVAIKUTUS

Allportin (1954) kontaktihypoteesin mukaan ryhmien välinen kontakti vähentää ennakkoluuloisuutta. Hän esitti, että kontakti vähentää ryhmien välistä ennakkoluuloisuutta neljän kontaktin laatua määrittelevän ehdon täytyessä (Allport, 1954, s. 281). Ensinnäkin kontaktiin osallistuvien ryhmien, tai vähintäänkin ryhmien edustajien, tulee olla statuksiltaan eli sosiaalisilta asemiltaan samankaltaisia. Lisäksi kontaktin tulee olla pitkäkestoista ja laadultaan kilpailun sijasta yhteistyötä. Lopulta kontaktin tulee olla yhteisiin tavoitteisiin pyrkivää toimintaa, ja sillä tulee olla sosiaalisten ja yhteiskunnallisten toimijoiden tuki. Allport (1954) keskittyi määrittelemään ennakkoluuloisuutta vähentävän kontaktin ehtoja, eikä hän selvittänyt ilmiön taustamekanismeja tai sen yleistymismahdollisuuksia tilanteen tai kontaktoidun ryhmän ulkopuolelle (Pettigrew, 1998). Viimeisten 70 vuoden aikana tutkijat ovat kehittäneet kontaktihypoteesia tutkimalla kontaktin vaikutusten ehtoja, prosesseja ja yleistymismahdollisuuksia (Dovidio ym., 2017), ja tutkimusalalla on argumentoitu, että kontaktihypoteesi on viime vuosikymmenten aikana kehittynyt hypoteesista ryhmien välisen kontaktin teoriaksi (Hewstone, 2009).

Useissa kattavissa meta-analyyseissä on todistettu, että ryhmien välinen kasvokkainen vuorovaikutus vähentää ennakkoluuloisuutta (Davies, Tropp, Aron, Pettigrew, &

Wright, 2011; Pettigrew & Tropp, 2006; Smith, Axelton, & Saucier, 2009) ja että vaikutus on havaittavissa myös laboratorion ulkopuolella (Lemmer & Wagner, 2015). Meta-analyysit ovat myös osoittaneet, että kontakti vaikuttaa ennakkoluuloisuuden kognitiivisia ulottuvuuksia paremmin ennakkoluuloisuuden emotionaaliseen ulottuvuuteen (Tropp & Pettigrew, 2005a) ja että sen vaikutus on voimakkaampi enemmistön kuin vähemmistön keskuudessa (Tropp & Pettigrew, 2005b). Lisäksi on huomattu, että vaikka ennakkoluuloiset yksilöt välttelevät kontaktia ennakkoluulojensa kohteiden kanssa, kontaktin ennakkoluuloisuutta vähentävä vaikutus on kuitenkin voimakkaampi kuin ennakkoluuloisuuden kontaktia vähentävä vaikutus (Pettigrew & Tropp, 2008). Tärkeimmät tutkimusalalla havaitut vaikutusta välittävät tekijät ovat tiedon, empatian ja roolinoton lisääntyminen ja ahdistuksen vähentyminen (Pettigrew & Tropp, 2008). Tutkimuksissa on myös osoitettu, että kasvokkaisen kontaktin lisäksi epäsuoran kontakti vähentää ennakkoluuloisuutta ulkoryhmää kohtaan (ks. esim. Crisp & Turner, 2009; West & Turner, 2014; White, Turner, Verrelli, Harvey, & Hanna, 2019; Wright, Aron, McLaughlin-Volpe, & Ropp, 1997).

Ryhmien välisen vuorovaikutuksen laatu ja määrä määrittelevät sen, miten kontakti vaikuttaa asenteisiin ulkoryhmää kohtaan. Kontaktin määrällä viitataan siihen, miten useasti yksilö on kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa ulkoryhmän jäsenten kanssa; kontaktin laadulla viitataan siihen, kokeeko yksilö nämä kohtaamiset myönteiseksi vai kielteiseksi. Suurimassa osassa kontaktin vaikutuksia tarkastelevista tutkimuksista on selvitetty myönteisen kontaktin vaikutuksia asenteisiin mittaamalla ryhmien välisiä ystävyys-suhteita (Turner, Hewstone, Voci, Paolini, & Christ, 2007) tai ryhmien välisen myönteisen kontaktin määrää (ks. esim. Lolliot ym., 2015). Kaikki ryhmien välinen kontakti ei kuitenkaan vähennä ennakkoluuloisuutta, koska jokaista kohtaamista ulkoryhmän jäsenten kanssa ei välttämättä koeta miellyttäväksi. Siinä missä myönteinen kontakti vähentää ennakkoluuloisuutta, kielteinen kontakti on yhteydessä ennakkoluuloisuuden lisääntymiseen (Aberson, 2015; Barlow ym., 2012; Stephan ym., 2002). Yksilöllä voi olla kokemuksia sekä myönteisistä että kielteisistä vuorovaikutustilanteista saman ulkoryhmän kanssa (ks. Graf & Paolini, 2017), minkä vuoksi on oleellista selvittää erilaatuisten kontaktien yhteisvaikutusta ennakkoluuloisuuteen. Barlow ym. (2012) esittivät, että kielteinen kontakti lisää

ennakkoluuloisuutta enemmän kuin myönteinen kontakti vähentää sitä (*positive-negative contact asymmetry hypothesis*). Árnadóttir, Lolliot, Brown ja Hewstone (2018) puolestaan osoittivat tutkimuksessaan, että myönteinen kontakti voi suojata kielteisen kontaktin haitallisilta vaikutuksilta. Aiemmin ainoastaan kontaktin myönteisiin vaikutuksiin keskittyneellä tutkimusalalla vallitsee nyt yhteisymmärrys siitä, että tutkimuksissa tulisi tarkastella myös kielteistä kontaktia (Paolini & McIntyre, 2019), ja siten kontaktin määrän lisäksi tutkimuksissa tulisi mitata myös kontaktin laatua (ks. Barlow ym., 2012; Islam & Hewstone, 1993; Kauff, Green, Schmid, Hewstone, & Christ, 2016; Stephan, Stephan, Demitrakis, Yamada, & Clason, 2000).

Tässä tutkielmassa huomioidaan, että yksilöillä voi olla yhtäaikaaisesti sekä myönteisiä että kielteisiä kontaktikokemuksia ulkoryhmien edustajien kanssa ja että näillä erilaatuisilla kontakteilla voi olla vastakkaisia vaikutuksia ulkoryhmäasenteisiin. Tutkielman kiinnostuksen kohteena on tutkia myönteisen ja kielteisen kontaktin siirtovaikutusta eli kontaktin vaikutusten siirtymistä asenteista kontaktoitua ulkoryhmää kohtaan kontaktitilanteesta ulkopuoliseen ryhmään kohdistuviin asenteisiin.

Alkuperäisessä kontaktihypoteesissa Allport (1954) ei käsitellyt sitä, voivatko ryhmien välisen kontaktin vaikutukset ennakkoluuloisuuteen yleistyä myös yksittäisen tilanteen ulkopuolelle. Yksittäisissä tilanteissa kontaktin vaikutukset ennakkoluuloisuuteen eivät ole yhteiskunnallisesti kovinkaan merkittäviä, vaan laaja-alaiset muutokset ennakkoluuloisuudessa saavutetaan kontaktin vaikutusten yleistymisellä (Pettigrew, Tropp, Wagner, & Christ, 2011). Pettigrew (1998) jakaa kontaktin vaikutusten yleistymisen kolmeen eri laatuun: kontaktin vaikutuksen yleistyminen jäsenestä koko ryhmään, yhdestä tilanteesta toiseen tilanteeseen ja kontaktoidusta ulkoryhmästä toisiin ulkoryhmiin. Kun kontaktin vaikutukset yleistyvät ulkoryhmän jäsenestä koko ryhmään, yksilöiden välinen vuorovaikutus vähentää ennakkoluuloisuutta yksilön lisäksi koko ryhmää kohtaan (Pettigrew, 1998). Kun kontaktin vaikutukset yleistyvät tilanteesta toiseen, ennakkoluuloisuus kyseistä ryhmää kohtaan vähentyy tarkastellun tilanteen lisäksi toisessa tilanteessa (Pettigrew, 1998). Tällöin kontakti ulkoryhmän jäsenen kanssa esimerkiksi työpaikalla vähentää ennakkoluuloisuutta ulkoryhmää kohtaan myös vapaa-ajan kontekstissa. Kun kontaktin vaikutukset asenteisiin yhtä ulkoryhmää kohtaan

yleistyvät eri ulkoryhmiin kohdistuviin asenteisiin, ennakkoluuloisuus vähenee kontaktoidun eli primaarin ulkoryhmän lisäksi myös kontaktitanteesta ulkopuolista eli sekundaaria ulkoryhmää kohtaan (Pettigrew, 1998). Pettigrew ja Tropp (2006) saivat meta-analyysissään tukea kaikille edellä mainituille kontaktin yleistymisen muodoille.

Pettigrew (2009) nimesi meta-analyysissäänkin tukea saaneen kontaktin vaikutusten yleistymisen ulkoryhmästä toiseen kontaktin siirtovaikutukseksi (Pettigrew, 2009). Ilmiö oli kuitenkin havaittu kauan ennen sen nimeämistä. Weigert (1976) totesi tutkimuksessaan, että amerikkalaisten tummaihoisten sotilaiden kontakti amerikkalaisten valkoihoisten sotilaiden kanssa Länsi-Saksassa vähensi tummaihoisten sotilaiden ennakkoluuloisuutta myös valkoihoisia länsisaksalaisia kohtaan. Clement, Gardner ja Smythe (1977) taas havaitsivat, että englanninkieliset kanadalaiset, jotka olivat vuorovaikutuksessa ranskankielisten kanadalaisten kanssa, suhtautuivat myönteisemmin myös ranskalaisiin. Myöhemmin Ellerin ja Abramsin (2004) pitkittäistutkimuksessa brittiopiskelijoiden myönteinen kontakti ranskalaisten kanssa paransi asenteita ranskalaisten lisäksi myös ranskankielisiä algerialaisia kohtaan.

Myönteisen kontaktin siirtovaikutus on saanut paljon tukea eri maiden konteksteissa (esim. Schmid, Hewstone, Küpper, Zick, & Wagner, 2012; Schmid, Hewstone, & Tausch, 2014; Vezzali ym., 2018; Vezzali & Giovannini, 2012). Vankinta tukea myönteisen kontaktin siirtovaikutus on saanut Tauschin ja kollegoiden (2010) tutkimuksessa, jossa kontaktin ennakkoluuloisuutta vähentävien vaikutusten havaittiin siirtyvän koskemaan sekundaaria ulkoryhmää myös silloin, kun kontaktin siirtovaikutuksen vaihtoehtoiset selitykset oli suljettu pois. Tutkimuksessa sosiaalisesti suotava vastaaminen, lähtökohtaiset asenteet ja aiempi kontakti sekundaarin ulkoryhmän kanssa olivat vakioitu. Sen sijaan kielteisen kontaktin siirtovaikutusta on tutkittu vain vähän, ja tulokset ovat vielä vaihtelevia. Joidenkin tutkimusten mukaan kielteinen kontakti lisää ennakkoluuloisuutta primaaria muttei sekundaaria ulkoryhmää kohtaan (Lissitsa & Kushnirovich, 2018; Mähönen & Jasinskaja-Lahti, 2016), kun taas eräässä tutkimuksessa kielteisen kontaktin vaikutukset siirtyivät myös sekundaariin ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin (Brylka, Jasinskaja-Lahti, & Mähönen, 2016).

Allportin (1954, s. 68) mukaan yksilön asenteet ulkoryhmiä kohtaan muodostavat yksilölle yleisemmän ulkoryhmäasenteen, joka määrittää yksilön suhtautumista myös kaikkiin ulkoryhmiin. Tämän näkemyksen kanssa yhteneväisesti Pettigrew (2009) esitti, että kontaktin siirtovaikutuksen taustamekanismina toimisi asenteiden yleistyminen ulkoryhmästä toiseen. Kontakti primaarin ryhmän kanssa siis parantaa asenteita primaaria ryhmää kohtaan, mikä vuorostaan parantaa asenteita samankaltaista sekundaaria ryhmää kohtaan (Pettigrew, 2009). Mekanismin taustalla on yleisempi havainto siitä, että asenteet yhtä kohdetta kohtaan yleistyvät myös asenteisiin toisia samankaltaisia kohteita kohtaan (ks. Walther, 2002). Asenteiden yleistymiselle kontaktin siirtovaikutusta välittävänä tekijänä on saatu monipuolista tukea: se on havaittu poikittaistutkimuksissa (Brylka ym., 2016; Lissitsa & Kushnirovich, 2018; Schmid ym., 2012; Tausch ym., 2010), pitkittäistutkimuksissa (Eller & Abrams, 2004; Mähönen & Jasinskaja-Lahti, 2016; Pettigrew, 2009; Tausch ym., 2010) sekä kokeellisissa asetelmissä (Harwood, Paolini, Joyce, Rubin, & Arroyo, 2011). Pitkittäistutkimusten ja kokeellisten tutkimusten tulokset tarjoavat poikittaistutkimuksia vahvempaa tukea kontaktin siirtovaikutuksen taustamekanismeille, sillä ne mahdollistavat poikittaisasetelmia paremmin ilmiön kausaalisuhteiden tarkastelun. Lisäksi on huomioitava, että kontaktin siirtovaikutuksen on havaittu tapahtuvan asenteiden yleistymisen kautta, kun sosiaalisesti suotava vastaaminen, lähtökohtaiset asenteet ja aiempi kontakti sekundaarin ulkoryhmän kanssa on kontrolloitu (Tausch ym., 2010).

Ennakkoluuloisuutta on sekä tilanne- ja ryhmäsidonnaista että yleistä kaikkiin ulkoryhmiin kohdistuvaa (Akrami ym., 2011). Allportin (1954, s. 280) mukaan yksilölliset tekijät ovat jossain määrin ensisijaisia, eikä kontakti voi tilannetekijänä aina parantaa ennakkoluuloisen yksilön suhtautumista ulkoryhmään. Pettigrew (1998) puolestaan asettaa yksilölliset ja tilannetekijät yhtäläiseen asemaan sekä korostaa, että yksilölliset tekijät toimivat vuorovaikutuksessa tilannetekijöiden kanssa. Hänen mukaansa aiemmat asenteet ja kokemukset vaikuttavat siihen, missä määrin yksilöt pyrkivät vuorovaikutukseen ulkoryhmän jäsenen kanssa ja missä määrin he välttelevät sitä. Lisäksi Pettigrew (1998) toteaa yksilöllisten tekijöiden vaikuttavan siihen, minkälaisia vaikutuksia kontaktilla on: ennakkoluuloisemmat ihmiset saattavat tulkita

samaa vuorovaikutusta toisin kuin vähemmän ennakkoluuloiset ihmiset, mikä vuorostaan voimistaa tai heikentää myönteisen tai kielteisen kontaktin vaikutuksia. Joidenkin yksilöiden ja arvioitavien ryhmien kohdalla kontaktin vaikutukset yleistyvät asenteisiin kontaktitilanteesta ulkopuolisiin ryhmiin, kun taas toisten kohdalla eivät. Pettigrew'n (2009) mukaan kontaktin siirtovaikutusta vahvistaa ryhmien havaittu samankaltaisuus: yhteys asenteiden primaaria ja sekundaaria ulkoryhmää kohtaan välillä on vahvempi, mikäli ulkoryhmät ovat samankaltaisia havaituilta statuksiltaan, stereotypioiltaan tai stigmoiltaan. Harwood kollegoineen (2011) havaitsi kokeellisessa tutkimuksessaan, että kuvitellun kontaktin siirtovaikutus asenteiden yleistymisen kautta riippuu ryhmien havaitusta samankaltaisuudesta. Tutkimuksessa ryhmien havaittu samankaltaisuus voimisti aseteiden siirtymistä primaarista ulkoryhmästä sekundaariin ulkoryhmään, kun taas ryhmien havaittu erilaisuus heikensi yhteyttä.

Tähän tutkielmaan arvioitavat ulkoryhmät eli venäläis- ja afrikkalaistaustaiset maahanmuuttajat valikoituvat Suomen väestörakenteen ja samankaltaisen statuksen perusteella. Maahanmuuttajien suhteellinen osuus Suomen väestöstä on kaiken kaikkiaan melko pieni (6 %, Suomen virallinen tilasto, 2018a), joten riittävän kontaktin saavuttamiseksi ryhmiä valitessa piti varmistaa, että kyseinen vähemmistöryhmä on Suomessa tarpeeksi suuri. Venäjällä tai entisessä Neuvostoliitossa syntyneet ovat Suomen suurin maahanmuuttajaryhmä hieman yli prosentilla väestöstä, kun taas Afrikan valtioissa syntyneitä maahanmuuttajia Suomessa on noin puoli prosenttia väestöstä (Suomen virallinen tilasto, 2018a). Suurin afrikkalaistaustainen maahanmuuttajaryhmä on Somaliassa syntyneet suomalaiset, joka on neljänneksi suurin ulkomailla syntynyt väestöryhmä Venäjällä, Virossa ja Ruotsissa syntyneiden suomalaisten jälkeen (Suomen virallinen tilasto, 2018a). Ulkoryhmä määritettiin somaliaalaistaustaisten sijasta afrikkalaistaustaisiksi, jotta ilmiön tutkimiseen vaadittava kontaktin määrä olisi ryhmän kohdalla saavutettavissa. Lisäksi ryhmien valitsemisessa otettiin huomioon se, että ryhmien tulee olla mahdollisimman samankaltaisia statuksiltaan (ks. Pettigrew, 2009). Kaksi maahanmuuttajaryhmää ovat suhteellisen samankaltaisia vähemmistöryhmiä verrattuna esimerkiksi maahanmuuttajaryhmän ja seksuaalivähemmistön samankaltaisuuteen, mutta myös maahanmuuttajaryhmien välillä on paljon eroja niiden sosiaalisissa statuksissa. Eri maahanmuuttajaryhmät eivät ole samassa asemassa

yhteiskunnassa, vaan jotkin ryhmät ovat arvostetumpia kuin toiset. Hagendoornin (1995) mukaan länsimaisissa yhteiskunnissa on havaittavissa etnisiä hierarkioita, eli sosiaaliset ryhmät voidaan yleisen yhteisymmärryksen mukaan asettaa hierarkkiseen järjestykseen kunkin ryhmän statuksen perusteella. Suomalaisen enemmistön asenteita mittaavassa selvityksessä venäläisten ja somalialaisten maahanmuuttoon suhtauduttiin kaikista kielteisimmin (Jaakkola, 2009). Samaisessa selvityksessä toiseksi ja kolmanneksi suurimpien maahanmuuttajaryhmien eli virolaisten ja erityisesti ruotsalaisten maahanmuuttoon suomalainen enemmistö suhtautui huomattavasti myönteisemmin. Jotta ryhmät olisivat mahdollisimman samankaltaisia statuksiltaan, toiseksi ulkoryhmäksi valittiin virolais- ja ruotsalaistaustaisten maahanmuuttajien sijasta afrikkalaistaustaiset maahanmuuttajat.

Kontaktin siirtovaikutusta tarkastellaan tässä tutkielmassa kokeellisessa asetelmassa asenteiden yleistymisen mekanismin kautta. Tutkielmassa on otettu huomioon, että kontaktin siirtovaikutuksen edellytyksenä on primaarin ja sekundaarin ulkoryhmän samankaltaisuus: tässä tutkimuksessa ulkoryhmät on valittu niiden samankaltaisten yhteiskunnallisten maahanmuuttajastatusten perusteella. Lisäksi seuraavassa luvussa ehdotetaan, että yksilön ulkoryhmään kohdistuva moraaliseksi koettu toiminta ja siitä seuraava moraalisen valtuutuksen vaikutus voi joidenkin yksilöiden kohdalla estää kontaktin siirtovaikutuksen.

2.3 MORAALISEKSI KOETUN TOIMINNAN JA LÄHTÖKOHTAISTEN ASETEIDEN ROOLI RYHMIEN VÄLISEN KONTAKTIN SIIRTOVAIKUTUKSESSA

Kontaktin siirtovaikutuksen ehdollisuutta on tutkittu hyvin vähän (Lolliot, 2017). Lähes yhtä vähän on tutkittu ryhmien välisen kontaktin ja moraalisuuden välistä yhteyttä, vaikka moraalisuus on tärkeä tekijä ulkoryhmään liittyvien käsitysten muodostamisessa (Pagliaro ym., 2013, 2016) ja ennakkoluuloisuuden tukahduttamisessa (Condor ym., 2006; Crandall & Eshleman, 2003). Moraalisuudella viitataan tiettyihin yhteiskunnan tai jonkin ryhmän kuten uskonnon määrittelemiin käyttäytymissääntöihin (Gert & Gert,

2017), ja siksi yksilön käsitys omasta moraalisuudestaan heijastelee sisäistettyjä ja havaittuja sosiaalisia normeja. Moraalinen toiminta on jotakin yleisesti hyveelliseksi käsitettyä sosiaalisesti suotavaa toimintaa, jossa toimitaan näiden käyttäytymissääntöjen mukaisesti, kun taas moraalisesti kyseenalaisesti toimimalla rikotaan yleisesti hyväksyttyjä käyttäytymissääntöjä (Gert & Gert, 2017).

Sosiaalipsykologinen tutkimus on osoittanut, että moraalisuus on tärkeä perusta yksilöiden ja ryhmien arvioinnissa (Brambilla, Hewstone, & Colucci, 2013; Brambilla, Sacchi, Rusconi, Cherubini, & Yzerbyt, 2012; Pagliaro ym., 2013). Ulkoryhmiin kohdistuvien arviointien muodostamisen lisäksi moraalisuudella on tärkeä rooli ihmisen minäkäsityksessä (ks. Thomas, 1978), joka muodostuu ihmisen itseensä kohdistamista uskomuksista ja oletuksista (Coopersmith & Feldman, 1974). Yksi minäkäsityksen tärkeimmistä osa-alueista on yksilön kokemus omasta moraalisuudestaan eri tilanteissa (Monin & Jordan, 2009), ja se on erityisessä roolissa ihmisten välittäessä myönteistä kuvaa itsestään toisille. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että moraalisuus on universaalisti tärkein yksilön käyttäytymistä ohjaava periaate (Schwartz, 1992) ja että ihmiset ovat erityisen huolissaan siitä, että muut näkevät heidät moraalittomina tai epäluotettavina ihmisinä (Mosquera, Manstead, & Fischer, 2002).

Ihmiset pyrkivät muokkaamaan käyttäytymistään yhteiskunnallisten normien mukaiseksi. Tästä syystä ihmisten käyttäytyminen tai asenteiden tai mielipiteiden ilmaiseminen ei aina kuvasta heidän perimmäisiä asenteitaan tai mieltymyksiään (Miller & Effron, 2010). Esimerkiksi monissa yhteiskunnissa vallitsee suvaitsevaisuuden normi, joka motivoi ihmisiä ylläpitämään suvaitsevaista identiteettiä, vaikka heillä olisikin ennakkoluuloisia asenteita eri ulkoryhmiä kohtaan (Falomir-Pichastor, Mugny, Frederic, Berent, & Lalot, 2018). Tasa-arvoisuuden normin vallitessa ihmiset ovat motivoituneita ja taitavia tukahduttamaan ja peittämään ennakkoluuloisuutensa noudattaakseen sosiaalisia käyttäytymissääntöjä (Crandall, Eshleman & O'Brien, 2002): ennakkoluuloisilla henkilöillä on korkea normatiivisuuteen mukautumisen tarve, ja siksi he välttävät ennakkoluuloisuuden ilmaisemista yhdenvertaisuusnormia korostavissa tilanteissa, mutta ilmaisevat ennakkoluuloisuuttaan normatiivisesti vähemmän

säädelyissä tilanteissa. Lisäksi he myös pyrkivät aktiivisesti oikeuttamaan ennakkoluuloisia asenteita itselleen (Crandall & Eshleman, 2003).

Monin ja Miller (2001) havaitsivat, että ihmiset voivat oikeuttaa moraalisella toiminnallaan myöhemmin ennakkoluuloista omaa toimintaansa. He osoittivat, että ihmiset voivat ikään kuin kerätä moraalisia pisteitä (*moral credentials*) toimimalla moraalisesti jossain tilanteessa, mikä taas voi vapauttaa yksilön toimimaan moraalisesti kyseenalaisesti toisessa tilanteessa. Ilmiöön on myöhemmin viitattu moraalisen valtuutuksen vaikutuksena, jossa aiempi sosiaalisesti suotava ja moraaliseksi koettu toiminta mahdollistaa myöhemmin moraalisesti kyseenalaisen tai muuten sosiaalisesti epäsuotavan toiminnan (Blanken ym., 2015). Valtuutettu yksilö kokee, että hänellä on aiemman toiminnan, ryhmäjäsenyytensä tai sosiaalisen kontekstin perusteella lupa esittää ajatuksensa tai toimia tietyllä tavalla ilman, että hän saattaa itsensä huonoon valoon (Miller & Effron, 2010, s. 118). Moraalisuudella taas viitataan laajasti toiminnan osa-alueisiin, jotka voidaan liittää hyveellisiin ominaisuuksiin, kuten rehellisyyteen, suvaitsevaisuuteen tai ympäristöystävällisyyteen (Effron & Conway, 2015). Tässä tutkielmassa moraaliseen toimintaan viitataan aiemman tutkimuskirjallisuuden määrittelemällä tavalla. Tarkoituksena ei ole normatiivisesti ottaa kantaa erilaisten tekojen moraalisuuteen, mutta on kuitenkin huomioitava, että ennakkoluuloisuuden esittäminen ja ulkoryhmien syrjiminen määritellään tutkielmassa moraalisesti kyseenalaiseksi toiminnaksi. Killen, Richardson, Clark Kelly ja Esses (2010, s. 98) argumentoivat, että ennakkoluuloisuus on teoreettisesti moraalitonta, koska ennakkoluuloisuus rikkoo tasa-arvoisen kohtelun ja reiluuden periaatteita.

Moraalisen valtuutuksen ilmiö on saanut tukea useissa eri tutkimuksissa: kuviteltu vapaaehtoistyö lisäsi todennäköisyyttä käyttää rahaa järkevän käyttötavaran sijasta kalliiseen luksustuotteeseen (Khan & Dhar, 2007) sekä huijaamisen vastustaminen (Rahwan, Hauser, Kochanowska, & Fasolo, 2018) ja oman aiemman moraaliseksi koetun toiminnan ajattelu (Conway & Peetz, 2012) pienensivät hyväntekeväisyyteen lahjoitettavia summia. Lisäksi on havaittu, että ympäristöystävällinen kulutusvalinta valtuutti yksilöitä huijaamaan myöhemmin (Mazar & Zhong, 2010).

Uraauurtavassa tutkimuksessaan Monin ja Miller (2001) selvittivät, miten moraalinen toiminta on yhteydessä ennakkoluuloisuuden esittämiseen. Heidän kokeellinen asetelmansa jakautui kahteen eri tehtävään. Ensimmäisessä tehtävässä koeryhmässä moraalista valtuutusta manipuloitiin antamalla mahdollisuus toimia moraalisesti, kun taas kontrolliryhmän jäsenillä ei ollut samaa mahdollisuutta. Toisessa tehtävässä kaikilla osallistujilla oli mahdollisuus toimia moraalisesti. Ensimmäisessä tutkimuksessa Monin ja Miller (2001) saivat tulokseksi, että seksististen toteamien torjuminen lisäsi todennäköisyyttä suosia miespuolista työnhakijaa. Vastaavasti seuraavassa tutkimuksessa afrikkalaisamerikkalaisen tai naispuolisen työnhakijan valitseminen neutraaliin positioon lisäsi vaaleaihoisten tai miesten suosimista rekrytointitehtävässä. Kolmannessa tutkimuksessa havaittiin, että afrikkalaisamerikkalaisen tai naispuolisen työnhakijan valitseminen lisäsi valkoihoisten tai miesten suosimista myös aiemmasta moraalisesta toiminnasta epätietoisien yleisön edessä. Moni moraalista valtuutusta tarkasteleva tutkimus on selvittänyt ilmiötä samankaltaisen koeasetelman avulla (esim. Effron, Miller & Monin, 2012; Kouchaki, 2011; Merritt ym., 2012). Effron ym. (2009) havaitsivat samankaltaisessa koeasetelmassa (ks. Monin & Miller, 2001, tutkimus 2), että tummaihoisen presidenttiehdokkaan tukeminen lisäsi taipumusta suosia valkoihoisia tummaihoisten kustannuksella. Poliittisesti demokraateiksi samastuvilta vastaajilta kysyttiin ensin, äänestäisivätkö he hypoteettisissa vaaleissa John McCainin sijasta Barack Obamaa presidentiksi. Tämän jälkeen selvitettiin, tulisiko stereotyyppisesti enemmistöedustajalle sopivaan poliisiin virkaan palkata valko- vai tummaihoisen työnhakija. Obamalle tukensa osoittaneet koehenkilöt vastasivat kontrolliryhmää useammin, että työ on sopivampi valkoihoiselle henkilölle.

Tässä tutkielmassa käytetään Moninin ja Millerin (2001, tutkimus 2) koeasetelmaa selvittämään, vaikuttaako primaarin ulkoryhmän jäsenen kohdistuva moraaliseksi koettu toiminta eli kuvitteellinen palkkaaminen asenteisiin kyseistä ulkoryhmää kohtaan suoraan. Alkuperäisestä Moninin ja Millerin koeasetelmasta poiketen tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten moraaliseksi koettu toiminta vaikuttaa ulkoryhmäasenteisiin ja niiden esittämiseen. Tässä tutkielmassa myönteisten ulkoryhmäasenteiden esittäminen yhdistetään siis moraaliseen toimintaan, kun taas kielteisten ulkoryhmäasenteiden esittäminen yhdistetään moraalisesti kyseenalaiseen

toimintaan. Tärkeimpänä kiinnostuksen kohteena on kuitenkin moraaliseksi koetun toiminnan rooli kontaktin siirtovaikutuksessa. Aiemman tutkimustiedon valossa oletetaan, että yksilön lähtökohtaiset asenteet primaaria ulkoryhmää kohtaan vaikuttavat siihen, missä määrin moraaliseksi koettu toiminta edistää tai estää kontaktin siirtovaikutusta.

Moraalisen valtuutuksen tutkimus lähtee siitä oletuksesta, että moraaliseksi koetulla toiminnalla voidaan perustella myöhempää moraalisesti kyseenalaista toimintaa. Tutkimusnäyttö on osin tämän tulkinnan puolella. Esimerkiksi Blanken, van de Ven ja Zeelenberg (2015) osoittivat 91 tutkimusta kattavassa meta-analyysissään, että moraalisen valtuutuksen ilmiön efekतिकoko eroaa tilastollisesti merkitsevästi nolasta, vaikka onkin melko pieni ($d = .31$). Myöhemmässä meta-analyysissä on saatu vastaavia tuloksia (Simbrunner & Schlegelmilch, 2017). Moraalisen valtuutuksen tavallista pienempi efekतिकoko viittaa joko liian pieniin otoskokoihin (Blanken ym., 2015) tai siihen, että taustalla vaikuttaa tutkimuksissa huomiotta jääneitä moderaattoreita (Simbrunner & Schlegelmilch, 2017). Piilevien moderaattoreiden puolesta puhuu myös se, että osassa tutkimuksista moraaliseksi koettu toiminta on yhteydessä myöhempään moraaliseen tai hyveelliseen toimintaan (ks. esim. Mullen & Monin, 2016; Simbrunner & Schlegelmilch, 2017).

Moraaliseksi koetun toiminnan positiivista yhteyttä myöhempään moraaliseen toimintaan on nimitetty moraaliseksi vahvistukseksi (Young ym., 2012). Tällöin moraaliseksi koettu toiminta johtaa johdonmukaisesti myös seuraavassa tilanteessa moraaliseen toimintaan (Mullen & Monin, 2016). Moraalisen valtuutuksen ilmiölle on havaittu vastakkaisia vaikutuksia erityisesti Kaakkois-Aasiassa (Simbrunner & Schlegelmilch, 2017), mutta moraalista vahvistusta on havaittu myös pohjois-amerikkalaisessa kontekstissa. Eräässä tutkimuksessa aiempia hyveellisiä tekoja muistelleet yksilöt lahjoittavat lähes kaksi kertaa enemmän hyväntekeväisyyteen kuin pahoja tekoja muistelleet yksilöt (Young ym., 2012). Vastaavasti toisessa tutkimuksessa supersankarin kuvaileminen lisäsi todennäköisyyttä toimia prososiaalisesti kuvitteellisessa tehtävässä (Nelson & Norton, 2005). Myös lasten keskuudessa on havaittu, että aiemman hyveellisen toiminnan muisteleminen johti avokätisyyteen

(Tasimi & Young, 2016). Moraalisen vahvistuksen ilmiö on havaittu myös ympäristökäyttäytymisessä, kun eräässä tutkimuksessa ympäristöystävällinen käyttäytyminen eli lihansyönnin lopettaminen oli yhteydessä suurempaan lahjoitustodennäköisyyteen (Carrico, Raimi, Truelove, & Eby, 2018).

Youngin ym. (2012) mukaan se, johtaako moraaliseksi koettu toiminta moraalisen valtuutuksen vai moraalisen vahvistuksen vaikutukseen, riippuu siitä, aktivoituuko yksilön minäkäsitys tilanteessa. Kun yksilöä pyydetään keskittymään johonkin minäkäsityksensä myönteisistä puolista (kuten suvaitsevaisuus) hänellä on tarve toimia sen mukaisesti (kuten kohdella tasa-arvoisesti ulkoryhmän jäseniä) (Young ym., 2012). Effron ja Conway (2015) taas esittävät samansuuntaisesti, että kun yksilö tulkitsee toimintansa osoituksena omasta moraalisuudestaan, toimii hän myös seuraavassa tilanteessa moraalisesti. Heidän mukaansa toiminta tulkitaan osoitukseksi moraalisuudesta, mikäli aiempi toiminta on vaivalloista suorittaa, yksilöllä on tarpeeksi kognitiivisia resursseja pohtia arvojaan ja identiteettiään sekä yksilö on sitoutunut toimintaan liittyviin moraalisiin tavoitteisiin. Moraalista valtuutusta puolestaan tapahtuu tilanteissa, joissa moraaliseksi koettu toiminta antaa ainoastaan mahdollisuuden kieltäytyä jostakin epäsuotavasta, esimerkiksi rasistisesta tai seksistisestä, identiteetistä (Effron & Conway, 2015). Näiden edellä mainittujen moderoivien tekijöiden perusteella voidaan olettaa, että ryhmien välisten suhteiden kontekstissa se, kumpi ilmiö tilanteessa on havaittavissa, riippuu yksilön ennakkoluuloisuudesta. Tällöin suvaitsevaiset yksilöt kokevat olevansa moraalisesti sitoutuneita ulkoryhmän jäsenen tasa-arvoiseen kohteluun, kun taas ennakkoluuloiset yksilöt luultavasti vain torjuvat sosiaalisesti epäsuotavan rasistisen identiteetin.

Ennakkoluuloisuuden moderoivalle roolille moraaliseksi koetun toiminnan vaikutuksessa on saatu myös alustavaa empiiristä tukea. Effron ym. (2009) tutkimuksessa moraaliseksi koetun toiminnan vaikutus myöhempään toimintaan riippui yksilön ennakkoluuloisuudesta. Ensinnäkin moraalinen valtuutus oli havaittavissa vain ennakkoluuloisemmilla vastaajilla, sillä ainoastaan ennakkoluuloiset Obamaa tukeneet vastaajat lahjoittivat kontrolliryhmää enemmän rahaa valkoihoisia tukevalle hyväntekeväisyydelle. Sitä vastoin keskimääräisen arvon ennakkoluuloisuusmittarilla

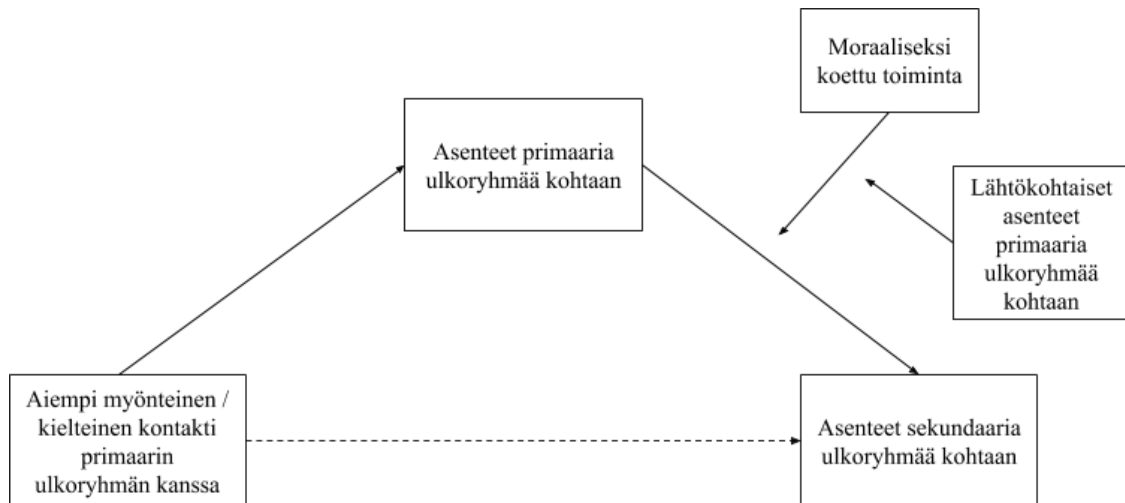
saaneet vastaajat eivät eronneet lahjoituksissaan koe- ja kontrolliryhmissä. Tämän lisäksi tutkimustulokset viittasivat siihen, että suvaitsevaiset Obamaa tukeneet vastaajat lahjoittivat enemmän tummaihoisia tukevalle hyväntekeväisyydelle kuin suvaitsevaiset kontrolliryhmän vastaajat, vaikka ero ei aivan yltänyt tilastolliseen merkitsevyyteen.

Näiden tulosten perusteella sekä suvaitsevaisten että ennakkoluuloisten vastaajien keskuudessa aiempi suvaitsevainen toiminta voi mahdollistaa myöhemmässä tilanteessa asenteiden kanssa johdonmukaisen toiminnan eli ennakkoluuloisilla yksilöillä aiempaa kielteisempien asenteiden esittämisen ja suvaitsevaisilla yksilöillä entistä myönteisempien asenteiden esittämisen. On kuitenkin huomioitava, että ennakkoluuloisilla henkilöillä on korkea normatiivisuuteen mukautumisen tarve (Crandall, Eshleman & O'Brien, 2002). Primaarin ulkoryhmään kohdistuvan moraalisen tehtävän jälkeen ennakkoluuloiset yksilöt saattavat kokea erityistä normatiivista painetta vastata suvaitsevalla tavalla primaariryhmään kohdistuvia asenteita mittaaviin kysymyksiin, kun taas sekundaariin ulkoryhmään kohdistuvia asenteita mittaavissa kysymyksissä he eivät enää koe samanlaista normatiivista painetta. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa oletetaan, että moraaliseksi koetun toiminnan ennakkoluuloja valtuuttava vaikutus tulisi esille ennakkoluuloisilla henkilöillä mahdollisesti vasta osana kontaktin siirtovaikutusta ja sekundaariin ulkoryhmään kohdistuvissa asenteissa.

2.4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA HYPOTEEsit

Tutkimuksessa yhdistetään kontaktin siirtovaikutuksen tutkimus moraalisen valtuutuksen (Monin & Miller, 2001) ja moraalisen vahvistuksen (Young ym., 2012) ilmiöihin. Tutkielman päätavoitteena on selvittää, ovatko myönteisen ja kielteisen kontaktin siirtovaikutukset riippuvaisia moraaliseksi koetusta toiminnasta ja lähtökohtaisista asenteista. Tarkemmin ottaen tutkitaan, estääkö moraaliseksi koettu toiminta lähtökohtaisesti primaariin ulkoryhmään kielteisesti suhtautuvilla kontaktin siirtovaikutuksen. Tämä ehdollisen kontaktin siirtovaikutuksen teoreettinen malli on esitetty kuviossa 1.

Kuvio 1. Teoreettinen malli ehdollisesta kontaktin siirtovaikutuksesta.

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä selvitetään koemanipulaation vaikutusta tarkastelemalla, *vaikuttaako moraaliseksi koettu toiminta eli maahanmuuttajataustaisen työnhakijan kuvitteellinen rekrytoiminen asenteisiin primaaria ja sekundaaria ulkoryhmää kohtaan*. Tässä kohtaa ei voida tehdä hypoteesia vaikutuksen suunnasta, koska aiemman tutkimuksen perusteella asenteet voivat joko huonontua tai parantua. Täten tutkimuskysymyksen kohdalla tehdään eksploratiivinen tutkimushypoteesi:

H₁ (eksploratiivinen): Moraaliseksi koettu toiminta vaikuttaa asenteisiin primaaria ja sekundaaria ulkoryhmää kohtaan.

Asenteiden yleistymisen on kontaktin siirtovaikutuksen taustamekanismina saanut eniten tukea (Lolliot ym., 2013). Jotta tutkimustulokset olisivat yhdenmukaisia kontaktin siirtovaikutuksesta tehtyjen aiempien tutkimusten kanssa, tutkimuksessa tarkastellaan kontaktin siirtovaikutusta asenteiden yleistymisen mekanismin kautta. Tässä tutkimuksessa selvitetään, *onko kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa yhteydessä sekundaariin ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin asenteiden yleistymisen mekanismin kautta*. Toisin sanoen tutkitaan, toimivatko primaariin ulkoryhmään kohdistuvat asenteet kontaktin siirtovaikutuksen mediaattorina. Aiempiin tutkimustuloksiin pohjaten tässä tutkielmassa oletetaan, että

H2a: Aiempi myönteinen kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa parantaa asenteita sekundaaria ulkoryhmää kohtaan primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden kautta.

H2b: Aiempi kielteinen kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa heikentää asenteita sekundaaria ulkoryhmää kohtaan primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden kautta.

Päätutkimuskysymyksenä tarkastellaan kontaktin siirtovaikutuksen ehdollisuutta testaamalla, *riippuuko kontaktin siirtovaikutus moraaliseksi koetusta toiminnasta ja lähtökohtaisista asenteista primaaria ulkoryhmää kohtaan*. Oletuksena on, että moraaliseksi koettu toiminta estää myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen niillä, jotka suhtautuvat lähtökohtaisesti kielteisemmin primaariin ulkoryhmään. Lähtökohtaisesti kielteisemmin primaariin ulkoryhmään suhtautuvilla yksilöillä moraaliseksi koettu toiminta estää myönteisen kontaktin vaikutusten siirtymisen ja mahdollistaa sekundaarin ulkoryhmään kohdistuvien kielteisempien asenteiden esittämisen, sillä yksilöt kokevat jo osoittaneensa suvaitsevuutensa valitsemalla primaarin ulkoryhmän jäsenen kuvitteellisessa rekrytointitehtävässä. Sen sijaan primaariin ulkoryhmään suopeammin suhtautuvilla yksilöillä moraaliseksi koettu toiminta vahvistaa heidän suvaitsevaista maailmankuvaansa, ja mahdollistaa myönteisen kontaktin vaikutusten siirtymisen primaarista ulkoryhmästä sekundaariin ulkoryhmään.

H3a: Moraaliseksi koettu toiminta estää myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen niillä, jotka suhtautuvat lähtökohtaisesti kielteisesti primaariin ulkoryhmään.

Kielteisen kontaktin siirtovaikutuksen ehdollisuudesta ei tässä tutkielmassa tehdä tarkkoja ennusteita, koska tutkimustulokset jo vain kielteisen kontaktin vaikutuksia moderoivista tekijöistä ovat hyvin vähäisiä. Lisäksi yksikään tutkimus ei ole aiemmin tarkastellut, mitkä tekijät voisivat moderoida kielteisen kontaktin siirtovaikutusta.

H3b (eksploratiivinen): Kielteisen kontaktin siirtovaikutus on riippuvainen moraaliseksi koetusta toiminnasta ja yksilön lähtökohtaisista asenteista primaaria ulkoryhmää kohtaan.

3 MENETELMÄT

Tämä tutkimus tehtiin yhteistyössä Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian tieteenalan ja Università degli Studi di Modena e Reggio Emilian kanssa. Vastuututkijat hankkeessa ovat professori Inga Jasinskaja-Lahti ja professori Loris Vezzali. Vastuututkijat suunnittelivat yhdessä tutkimusasetelman ja kyselylomakkeet, ja tämän tutkielman kirjoittaja liittyi yhteistyöprojektiin aineistonkeruuvaiheessa. Tämän tutkielman tuloksia tullaan käyttämään julkaisussa, jonka valmisteluun osallistuu myös tutkielman kirjoittaja.

Tässä kappaleessa kuvaillaan ensin, miten tutkimus on toteutettu ja miten sille relevantit tutkimuseettiset kysymykset on otettu huomioon. Tämän jälkeen esitellään aineisto, tutkielmassa käytettävät mittarit ja analyysimenetelmät.

3.1 TUTKIMUSASETELMA

Tämä kokeellinen kyselytutkimus koostuu neljästä ryhmästä (2×2 *between-subjects design*). Osallistujat jaettiin koe- ja kontrolliryhmään: koeryhmässä osallistujilla oli mahdollisuus suorittaa moraalinen teko, kun taas kontrolliryhmän osallistujilla ei ollut samaa mahdollisuutta. Lisäksi tutkimuksessa tasapainotettiin arvioitavat ryhmät siten, että puolelle koe- ja kontrolliryhmän vastaajista primaari ulkoryhmä oli afrikkalaistaustaiset ja sekundaari ulkoryhmä venäläistaustaiset maahanmuuttajat, kun taas puolelle vastaajista primaari ulkoryhmä oli venäläistaustaiset ja sekundaari ulkoryhmä afrikkalaistaustaiset maahanmuuttajat.

Tutkimuksessa käytettiin Moninin ja Millerin (2001, tutkimus 2) kehittämää rekrytointipäätöstilannetta, jonka avulla manipuloitiin osallistujan moraaliseksi koettua toimintaa. Vastaajille esitettiin kuvitteellinen tilanne, jossa heidän tuli palkata viidestä työnhakijasta työntekijä keskisuureen kaakkoissuomalaiseen IT-alan yritykseen (ks. liite 1). Heitä ohjeistettiin tekemään päätös työnhakijan aiemman kokemuksen ja taitojen perusteella. Työnhakijoista kerrottiin nimi, äidinkieli, ikä, tutkinto sekä aiempi työkokemus alalta vuosina. Kaikki työnhakijat olivat miehiä. Sekä koe- että

kontrolliryhmässä neljäs kandidaatti oli selvästi pätevin: hänellä oli alalle soveltuva tohtorin tutkinto ja kuusi vuotta työkokemusta alalta. Manipuloitava muuttuja oli pätevimmän kandidaatin etninen tausta. Koeryhmässä pätevin kandidaatti oli primaarin ulkoryhmän edustaja eli hänellä oli somalialainen [venäläinen] nimi ja hänen äidinkiellensä oli somali [venäjä]. Neljä muuta vähemmän pätevää kandidaattia olivat kantasuomalaisia. Kontrolliryhmässä kaikki kandidaatit olivat kantasuomalaisia.

Tutkimuksen toteutuksen voidaan katsoa olevan linjassa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) laatimien eettisten periaatteiden kanssa. Tutkimuksen suunnittelussa ja kyselylomakkeen laatimisessa kiinnitettiin huomiota siihen, ettei tutkimuksessa aiheuteta koehenkilöille sellaista henkistä räsytystä tai tunteita, joita he eivät voisi arkipäiväisessä elämässään kokea muutenkin. Lisäksi kyselyyn osallistuminen oli vapaaehtoista, eikä tutkittavista kerätty mitään tunnistetietoja. Tutkittaville myös ilmoitettiin näistä periaatteista kyselylomakkeen alun saatetekstissä.

3.2 AINEISTO

Aineisto kerättiin verkkokyselynä, johon vastasi sähköpostikutsun kautta 361 suomalaista enemmistöedustajaa (eli Suomen kansalaisia, joilla on joko suomi tai ruotsi äidinkielenään; 52.6 % naisia; $M_{ikä} = 47.01$ vuotta, $SD = 10.59$). Aineiston keräsi yksityinen yritys omasta vastaajapaneelistaan, ja vastaajat saivat noin euron arvoisen rahallisen palkkion kyselyn suorittamisesta. Kohderyhmänä oli aikuiset, 25–64-vuotiaat, kantasuomalaiset kymmenestä Suomen suurimmasta kunnasta. Aineistonkeruu suoritettiin satunnaistetulla blokkimenetelmällä (*randomized block design*): yrityksen vastaajapaneelistä kerättiin kohderyhmää kuvaava näyte, joka jaettiin demografisten taustatietojen mukaan tasapainotettuihin ryhmiin. Nämä ryhmät taas jaettiin satunnaistamalla asetelmiin. Kyselyn vastausprosentti oli noin 20 %.

Osallistujat jakautuivat eri asetelmiin tasaisesti. Koe- ja kontrolliryhmien vastaajien sukupuolijakaumat eivät poikenneet toisistaan, $\chi^2(1, n = 360) = 0.90, p = .342^1$. Koe- ja

---

¹ 2×2 χ^2 -testien tulokset on raportoitu Yatesin jatkuvuuskorjauksella.

kontrolliryhmien välillä ei myöskään ollut eroavaisuuksia iän ($t(359) = -0.13, p = .893$) tai koulutusasteen ($t(359) = -1.56, p = .121$) keskiarvojen perusteella. Vastaavasti eri järjestyksessä ulkoryhmiä arvioineet osallistujat eivät eronneet toisistaan sukupuolijakaumiltaan ($\chi^2(1, n = 360) = 0.08, p = .778$) tai iän ($t(359) = 0.49, p = .624$) tai koulutusasteen ($t(359) = -0.26, p = .794$) keskiarvojen perusteella. Lisäksi koe- ja kontrolliryhmässä vastaajien asenteet primaaria ($t(359) = -0.56, p = .576$) tai sekundaaria ($t(359) = -0.26, p = .796$) ulkoryhmää kohtaan eivät eronneet toisistaan ennen manipulaatiota.

3.3 MITTARIT

Mikäli ei ole toisin mainittu, kaikkia muuttujia mitattiin viisiportaisella Likert-asteikolla ($1 = ei\ yhtään, 5 = erittäin\ paljon$).

Lähtökohtaiset asenteet primaaria ulkoryhmää kohtaan. Ennen koemanipulaatiota primaariin ulkoryhmään kohdistuvia asenteita mitattiin semanttisella erottelulla, jossa vastaaja arvioi asennettaan primaaria ulkoryhmää kohtaan viisiportaisella asteikolla kuuden eri adjektiiviparin avulla (*General evaluation scale*, Wright, Aron, McLaughlin-Volpe, & Ropp, 1997). Vastaajilta kysyttiin: “Miten arvioit afrikkalaistaustaisia [venäläistaustaisia] maahanmuuttajia? Vastaa seuraaviin kohtiin valitsemalla sopivin vaihtoehto: *kielteisiä-myönteisiä; kylmiä-lämpimiä; epäluotettavia-luotettavia; vihamielisiä-ystävällisiä; halveksuttavia-kunnioitettavia; vastenmielisiä-ihailtavia*”. Muuttujia mitattiin viisiportaisella asteikolla, yhdestä (*erittäin* [kielteinen adjektiivi]) viiteen (*erittäin* [myönteinen adjektiivi]). Arvioista luotiin keskiarvomuuttuja, jossa korkeammat arvot viittaavat myönteisiin asenteisiin ulkoryhmää kohtaan ($\alpha = .93$).

Asenteet primaaria ja sekundaaria ulkoryhmää kohtaan. Koemanipulaation jälkeen primaariin ja sekundaariin ulkoryhmään kohdistuvia asenteita mitattiin yleisesti käytetyllä tunnelämpömittarilla (Converse, Dotson, Hoag, & McGee, 1980), jossa vastaaja arvioi asennettaan ulkoryhmää kohtaan asteikolla nollasta sataan ($0 = erittäin\ kielteinen, 100 = erittäin\ myönteinen$). Osallistujia pyydettiin arvioimaan yleisiä asenteitaan primaaria ulkoryhmää (afrikkalaistaustaisia [venäläistaustaisia])

maahanmuuttajia) kohtaan ja sekundaaria ulkoryhmää (venäläistaustaisia [afrikkalaistaustaisia] maahanmuuttajia) kohtaan.

Aiempi kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa. Neljä kysymystä mittasi vastaajan myönteisen kontaktin määrää ulkoryhmän edustajien kanssa ja neljä kysymystä vastaajan kielteisen kontaktin määrää. Kontaktin laatua ja määrää mitattiin seuraavilla kysymyksillä (Kauff ym., 2016): ”Kuinka paljon myönteisiä [kielteisiä] kohtaamisia sinulla on afrikkalaistaustaisten [venäläistaustaisten] maahanmuuttajien kanssa yleisesti [naapurustossa, vapaa-ajalla, koulussa tai työpaikalla]?”. Myönteistä kontaktia mittaavista arvioista luotiin keskiarvomuuttuja, jossa korkeammat arvot viittaavat suurempaan määrään myönteistä kontaktia ($\alpha = .86$). Osallistujat raportoivat suhteellisen vähän kielteistä kontaktia ulkoryhmien kanssa: 39 % osallistujista ei raportoinut yhtään kielteistä kontaktia primaarin ulkoryhmän kanssa. Tämän vuoksi kielteisen kontaktin keskiarvomuuttujan jakaumassa oli havaittavissa selvää negatiivista vinoutta ja muuttujalla oli suhteellisen korkea vinouskerroin ($g_1 = 0.99$). Kielteisen kontaktin keskiarvomuuttujasta luotiin dikotominen tekumuuttuja (*dummy variable*) (0 = *ei ole ollut negatiivista kontaktia*, 1 = *on ollut negatiivista kontaktia*).²

Koemanipulaation tarkastus. Koemanipulaation onnistumista mitattiin pyytämällä osallistujaa arvioimaan omaa moraalisuuden tunnettaan rekrytointitehtävän jälkeen: ”Arvioi, missä määrin tunnet seuraavia tunnetiloja tällä hetkellä: Kuinka moraalinen tunnet olevasi juuri nyt?”. Muuttujaa mitattiin viisiportaisella Likert-asteikolla (1 = *ei yhtään*, 5 = *erittäin*). Koemanipulaatio määriteltiin onnistuneeksi, mikäli vastaaja arvioi kokevansa olonsa edes jonkin verran moraaliseksi (≥ 3).

Taustamuuttujat. Tutkielmassa kontrolloitiin vastaajan kontakti sekundaarin ulkoryhmän kanssa, jotta voitaisiin varmistua siitä, ettei kontaktin siirtovaikutuksen sijasta tulokset johdu suoran kontaktin vaikutuksista (ks. esim. Lolliot ym., 2013; Pettigrew, 2009; Tausch ym., 2010). Kontaktin määrää mitattiin seuraavasti: ”Kuinka paljon olet tekemisissä afrikkalaistaustaisten [venäläistaustaisten] maahanmuuttajien

---

² Tutkielman analyysit toteutettiin myös alkuperäisellä kielteisen kontaktin keskiarvomuuttujalla. Analyysien tulokset olivat linjassa tutkielmassa esitettyjen tulosten kanssa.

kanssa arjessasi?”. Lisäksi tutkielmassa otettiin huomioon ulkoryhmäkohtaiset asenteet vakioimalla ulkoryhmän vaikutuksen analyyseissa (0 = *primaari ulkoryhmä: afrikkalaistaustaiset maahanmuuttajat, sekundaari ulkoryhmä: venäläistaustaiset maahanmuuttajat*; 1 = *primaari ulkoryhmä: venäläistaustaiset maahanmuuttajat, sekundaari ulkoryhmä: afrikkalaistaustaiset maahanmuuttajat*). Koska kielteisen kontaktin on havaittu vaikuttavan myönteisen kontaktin ja ulkoryhmäasenteiden väliseen yhteyteen (Graf & Paolini, 2017), vaikutuksen huomiotta jättäminen voi johtaa yksittäisen muuttujan virhepäättelmään ja vääristää tuloksia (Pettigrew & Hewstone, 2017). Tämän vuoksi myönteisen kontaktin malleissa vakioitiin kielteisen kontaktin vaikutus, kun taas kielteisen kontaktin malleissa vakioitiin myönteisen kontaktin vaikutus.

Lisäksi tutkimuksessa mitattiin kolme demografista tekijää, joiden on havaittu vaikuttavan ennakkoluuloisuuteen: sukupuoli (ks. esim. Akrami, Ekehammar, & Araya, 2000), ikä (ks. esim. Firebaugh & Davis, 1988) ja koulutusaste (0 = *ei yliopistotutkintoa*, 1 = *yliopistotutkinto*) (ks. esim. Wagner & Zick, 1995). Jotta regressioanalyysiin pohjautuvat tulokset olisivat mahdollisimman luotettavia, kontrollimuuttujien määrä pyrittiin pitämään mahdollisimman pienenä (Tabachnick & Fidell, 2014, s. 117). Täten ainoastaan ne demografiset muuttujat, jotka olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä selitettävän muuttujan eli sekundaariin ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin, kontrolloitiin analyysimalleissa.

3.4 ANALYYSI

Alustavat analyysit, aineistoa kuvailevat analyysit ja varianssianalyysi toteutettiin IBM SPSS Statistics -ohjelmistolla (versio 25). Pienimmän neliösumman menetelmään (*ordinary least squares, OLS*) pohjautuva ehdollinen mediaatioanalyysi toteutettiin PROCESS SPSS -makrolla (Hayes, 2018a). Analyysimenetelmä mahdollistaa rakenneyhtälömalleja paremmin muuttujien välisten vaikutussuhteiden mekanismien ehdollisen luonteen tarkastelun (Hayes, 2018, s. 325). Kontaktin siirtovaikutusten epäsuorien vaikutusten voimakkuutta ja merkitsevyyttä arvioitiin 95 %:n

luottamusväleillä perustuen bootstrapping-menetelmällä suoritettuihin otoksiin ($n = 10\,000$). Kaikki regressiokertoimet on raportoitu vakioimattomassa muodossa (B).

Tavoiteltu otoskoko perustui Blankenin ym. (2015) moraalista valtuutusta tarkastelevassa meta-analyysissä suorittamaan tilastolliseen voimalaskuun (G*power). Sen perusteella tarvittaisiin 165 osallistujaa per koeasetelma, jotta voitaisiin 80 %:n todennäköisyydellä löytää meta-analyysissä laskettu keskiarvoinen efektikoko ($d = 0.31$), mikäli ilmiö on todellinen. Tavoiteltu vastaajamäärä ei aivan toteutunut koeryhmässä analysoitavassa aineistossa vastaajien seulomisen jälkeen ($n_{\text{koeryhmä}} = 118$, $n_{\text{kontrolliryhmä}} = 181$).

4 TULOKSET

Tutkielman tulosluku on kaksiosainen. Ensimmäisessä osassa esitellään alustavat analyysit, ja toisessa osassa avataan tutkimuksen tulokset tutkimuskysymyksittäin.

4.1 ALUSTAVAT ANALYYSIT

Alustavien analyysien raportointi aloitetaan esittelemällä aineistosta tehty vastaajien seulonta ja lopullinen aineisto. Seuraavaksi edetään muuttujien alustavalla tarkastelulla, jossa testataan muuttujien soveltuvuutta käytettyihin analyysimenetelmiin. Tämän jälkeen esitellään aineiston kuvailevat tunnusluvut. Niiden yhteydessä käydään läpi myös alustavat analyysit eli koe- ja kontrolliryhmän väliset keskiarvojen vertailut ja korrelaatioanalyysi selitettävien, selittävien ja vakioitavien muuttujien välisistä yhteyksistä.

4.1.1 VASTAAJIEN SEULONTA JA LOPULLINEN AINEISTO

Analyysin ulkopuolelle jätettiin 46 koeryhmään kuulunutta osallistujaa, jotka valitsivat koemanipulaatiossa jonkun muun kuin pätevimmän hakijan (koe- ja kontrolliryhmien välillä ei ollut merkitsevää eroa, $\chi^2(1, n = 361) = 0.81, p = .37$). Koemanipulaation tarkoituksena oli manipuloida vastaajien kokemusta oman toimintansa moraalisuudesta, ja maahanmuuttajataustaisen hakijan valinneiden tuli kokea olonsa ainakin jossain määrin moraaliseksi. Analyysistä poistettiin 16 koeryhmän vastaajaa, jotka eivät kokeneet moraalisia tunteita moraalisen teon eli maahanmuuttajataustaisen hakijan valinnan jälkeen.

Lopullinen analysoitava aineisto koostui 299:stä 25–64-vuotiaasta ($M_{ikä} = 46.87, SD = 10.62$; 54.5 % naisia) vastaajasta, joista 118 oli koeryhmässä ja 181 kontrolliryhmässä. Vastaajista 156:n primaari ulkoryhmä kyselyssä oli afrikkalaistaustaiset maahanmuuttajat ja sekundaari ulkoryhmä venäläistaustaiset maahanmuuttajat, kun taas 143 vastaajan primaari ulkoryhmä oli venäläistaustaiset maahanmuuttajat ja sekundaari

ulkoryhmä afrikkalaistaustaiset maahanmuuttajat. Taulukossa 1 esitellään osallistujien jakautuminen koe- ja kontrolliryhmään arvioitavan ulkoryhmän mukaan.

Taulukko 1

Vastaajien jakautuminen koe- ja kontrolliryhmään arvioitavan ulkoryhmän mukaan

Primaari ulkoryhmä	Koeryhmä (n)	Kontrolliryhmä (n)	Yhteensä (n)
Afrikkalaistaustaiset maahanmuuttajat	61	95	156
Venäläistaustaiset maahanmuuttajat	57	86	143
Yhteensä	118	181	299

4.1.2 MUUTTUIJEN TARKASTELU

Aineistoa ei tarvinnut käsitellä puuttuvien tietojen osalta, koska verkkolomakkeella kaikkiin kysymyksiin vastaaminen oli pakollista. Analysoitavan aineiston muuttujakohtaiset poikkeavat havainnot (univariate outliers) tarkistettiin ruutu- ja janakaavion (boxplot) avulla tehdyssä visuaalisessa seulonnassa. Jokaisen löytyneen outlier-tapauksen ($1.5 \times Q_3 - Q_1$) paikkansapitävyys varmistettiin. Näiden poikkeavien havaintojen lisäksi yhdestäkään muuttujasta ei löytynyt äärimmäisiä outlier-tapauksia ($3 \times Q_3 - Q_1$). Keskiarvojen ja muuttujien äärimmäiset arvot huomioimatta jättävässä tasoitettujen keskiarvojen (5 % *trimmed mean*) vertailussa havaittiin, etteivät arvot eronneet toisistaan huomattavasti yhdenkään muuttujan kohdalla. Tämä viittaa siihen, että poikkeavilla havainnoilla ei ollut merkittävää vaikutusta tuloksiin. Poikkeavien havaintojen arvojen paikkansapitävyyden tarkistamisen ja keskiarvojen vertailun perusteella päädyttiin siihen, ettei aineistosta seulottuja poikkeavia havaintoja tarvinnut poistaa analyysistä.

Tutkielmalle relevanttien muuttujien normaalijakautuneisuutta tarkasteltiin Shapiro-Wilkin testillä, jonka mukaan kaikki käytettävät muuttujat rikkoivat

normaalijakaumaoletusta. Mitattavien ilmiöiden luonteen vuoksi tulos oli odotettavissa, sillä Shapiro-Wilkin testi on hyvin herkkä arvioimaan vain pienestikin normaalijakaumasta poikkeavien muuttujien jakaumat ei-normaaleiksi (Nummenmaa, 2009, s. 155). Lisäksi Shapiro-Wilkin kaltaiset normaalijakaumatestit ovat vähemmän luotettavia, kun aineisto on suhteellisen suuri ($n \geq 200$) (Tabachnick & Fidell, 2014, s. 114). Tämän takia normaalijakaumaoletusta tarkasteltiin visuaalisten kuvaajien avulla ja tarkastelemalla muuttujien vinoutuneisuutta (*skewness*) ja huipukkuutta (*kurtosis*).

Vinous- ja huipukkuuskerrointen kynnysarvoina voidaan pitää joidenkin kriteerien mukaan $\pm 1:n$ itseisarvoa (Nummenmaa, 2009, s. 155). Muuttujista korkein vinouskerroin oli kielteisellä kontaktilla ($g_1 = 0.99$) ja vastaavasti korkein huipukkuuskerroin lähtökohtaisilla asenteilla primaaria ulkoryhmää kohtaan ($g_2 = 1.18$). Suuressa aineistossa vinous- ja huipukkuuskerrointen itseisarvojen sijasta tulisi tarkastella jakaumaa silmämääräisesti. Silmämääräisen jakaumien tarkastelun perusteella ainoastaan kielteisen kontaktin muuttujasta päätettiin luoda dikotominen tekomuuttuja (ks. luku 3.3). Muiden muuttujien, kuten lähtökohtaisten asenteiden, kohdalla normaalijakaumaoletuksen rikkoutumisesta ei ollut visuaalisessa tarkastelussa vakavaa näyttöä. Tämän perusteella pääteltiin, että muuttujilla voi suorittaa parametrisia analyysimenetelmiä. Lisätukea parametristen analyysimenetelmien käytön soveltuvuudelle tuo aineiston suuri koko, sillä suurin osa parametrisista menetelmistä on kestävämpiä normaalijakaumaoletuksen rikkoville muuttujille, kun analysoitava aineisto on suhteellisen suuri (Tabachnick & Fidell, 2014, s. 112).

Varianssi- ja kovarianssianalyysin mallikohtaisten normaalijakaumaoletuksen täyttymistä tutkittiin tarkastelemalla mallien jäännösvirheitä. Pylväskuvioista pääteltiin, että erillisten mallien jäännösvirheet olivat normaalijakautuneita. Levenen testi puolestaan osoitti, että malleissa ryhmäkohtaiset varianssit olivat yhtä suuria. Täten varianssianalyysin osalta tarvittavat oletukset täyttyivät ja analyysit voitiin suorittaa ilman muuttujamuunnoksia.

Seuraavaksi tarkasteltiin mediaatiomallien ja ehdollisten mediaatiomallien regressiooletuksia. Monimuuttujanalyysissä mallikohtaiset poikkeavat havainnot (*multivariate*

outliers) seulottiin Mahalanobis, Leverage ja Cook's -mittareilla. Poikkeaviksi havainnoiksi määriteltiin vastaajat, jotka ylittivät kahdella tai useammalla edellä mainitulla mittarilla kynnysarvon³, sillä mittarit eivät yksinään ole täysin luotettavia poikkeavien havaintojen indikaattoreita (Tabachnick & Fidell, 2014, s.108).

Mallikohtaisten poikkeavien havaintojen seulomisen jälkeen havaintojen paikkansapitävyys tarkistettiin, ja analyysien ulkopuolelle päädyttiin jättämään mallikohtaisesti yhdestä neljään poikkeavaa havaintoa.

Poikkeavien havaintojen suodattamisen jälkeen tarkasteltiin mallien multikollineaarisuutta, jännösvirheiden normaalisuutta ja lineaarisuutta sekä homoskedastisuutta. Multikollineaarisuutta tarkasteltiin mallien selittävien muuttujien välisellä korrelaatioanalyysillä. Korkein korrelaatio oli odotetusti ennen ja jälkeen koemanipulaation primaariin ulkoryhmään kohdistuvia asenteita mittaavien muuttujien välillä ($r = .71, p < .001$). Analyysissä käytettävien muuttujien voimakas (yli .70) korrelaatio voi tuottaa loogisia multikollineaarisuuteen liittyviä ongelmia (Tabachnick & Fidell, 2014, s. 122). Tässä kokeellisessa tutkimuksessa on kuitenkin perusteltua käyttää myös voimakkaasti toistensa kanssa korreloivia muuttujia samassa mallissa, koska muuttujat mittaavat samaa asiaa ennen ja jälkeen manipulaation. Puhtaasti tilastolliset ongelmat multikollineaarisuudessa ovat havaittavissa vasta selvästi voimakkaammissa korrelaatioissa (yli .90 korrelaatiokertoimia muuttujien välillä, Tabachnick & Fidell, 2014, s. 122), joten tässä tutkielmassa muuttujien käytölle ei multikollineaarisuuden perusteella nähty estettä.

Jännösvirheiden normaalisuuden, lineaarisuuden ja homoskedastisuuden visuaalisen tarkastelun perusteella pääteltiin, että kaikissa malleissa toteutui normaalisuuden ja lineaarisuuden oletukset. Kaikkien mallien jännösvirheissä oli kuitenkin havaittavissa lievää heteroskedastisuutta. Homoskedastisuuden oletuksen rikkominen voi heikentää paitsi päätelmien pätevyyttä myös regressiokertoimien luottamusvälien luotettavuutta

---

³ Mahalanobis-etäisyydellä havainnon katsottiin olevan poikkeava, mikäli sen χ^2 -arvo ylitti tilastollisen merkitsevyyden tason ($p < .001$) (Tabachnick & Fidell, 2014, s. 108). Yksittäisen havainnon vaikuttavuutta mittaavan Cook's -etäisyydellä havainto määriteltiin poikkeavaksi, mikäli arvo ylitti Belsleyn, Kuh'n ja Welschin (2005) määrittelemän kynnysarvon ($4/(n-k-1)$). Leverage-etäisyydellä puolestaan havainto määriteltiin poikkeavaksi, jos havainnon arvo ylitti kynnysarvon $2(k/n)$ (Tabachnick & Fidell, 2014, s. 108).

(Hayes, 2018, s. 55), minkä vuoksi heteroskedastisuus otettiin huomioon analyyseissä heteroskedastisuuden kanssa yhteneväsillä keskivirheillä (HC3, ks. Hayes, 2018, s. 55-56; Hayes & Cai, 2007).

4.1.2 KUVAILEVAT TUNNUSLUVUT

Taulukossa 2 on esitelty tutkimuksessa käytettyjen muuttujien keskiarvot, -hajonnat ja -virheet koe- ja kontrolliryhmässä. Koemanipulaation vaikutusta tarkastelevat alustavat analyysit osoittivat, että koemanipulaation jälkeen koeryhmässä asenteet sekä primaaria ($t(297) = -2.87, p = .004$) että sekundaaria ($t(297) = -3.77, p < .001$) ulkoryhmää kohtaan olivat myönteisempiä kuin kontrolliryhmässä. Huomioitavaa on se, että keskimäärin asenteet primaaria ja sekundaaria ulkoryhmää kohtaan eivät olleet kummassakaan ryhmässä kovinkaan kielteisiä (ks. taulukko 2). Myönteisempien asenteiden lisäksi koeryhmän vastaajat raportoivat keskimäärin enemmän myönteistä kontaktia primaarin ulkoryhmän kanssa kuin kontrolliryhmän vastaajat, $t(266) = -3.24, p < .001$. Sen sijaan kielteisen kontaktin jakautumisessa ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa koe- ja kontrolliryhmässä, $\chi^2(1, n = 299) = 0.11, p = .736$. Koestelemien välillä ei myöskään ollut eroa kontaktin määrässä sekundaarin ulkoryhmän kanssa, $t(297) = -0.04, p = .965$.

Taulukko 2

Tarkasteltavien muuttujien keskiarvot, -hajonnat ja -virheet koe- ja kontrolliryhmässä

	Koeryhmä ($n = 118$)		Kontrolliryhmä ($n = 181$)	
	<i>M</i>	<i>SE</i>	<i>M</i>	<i>SE</i>
	(<i>SD</i>)		(<i>SD</i>)	
Asenteet primaaria ulkoryhmää kohtaan	55.31 (19.98)	1.84	48.03 (22.32)	1.66
Asenteet sekundaaria ulkoryhmää kohtaan	50.11 (21.93)	2.02	39.93 (23.41)	1.74
Lähtökohtaiset asenteet primaaria ulkoryhmää kohtaan	3.27 (0.67)	0.06	3.07 (0.74)	0.05
Aiempi myönteinen kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa	2.78 (0.94)	0.04	2.41 (0.49)	0.04
Aiempi kontakti sekundaarin ulkoryhmän kanssa	2.25 (1.08)	0.10	2.25 (1.09)	0.08

Taulukossa 3 esitettyjä korrelaatiokertoimia tarkastelemalla voidaan nähdä, että muuttujat korreloivat keskenään kontaktihypoteesin ja kontaktin siirtovaikutuksen oletusten mukaisesti. Molemmissa ryhmissä myönteinen kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa oli yhteydessä myönteisempiin asenteisiin primaaria ($r_{\text{koeryhmä}} = .52, p < .001$; $r_{\text{kontrolliryhmä}} = .45, p < .001$) ja sekundaaria ulkoryhmää kohtaan ($r_{\text{koeryhmä}} = .31, p = .001$; $r_{\text{kontrolliryhmä}} = .26, p < .001$). Kielteisen kontaktin yhteys asenteisiin ulkoryhmiä kohtaan peilasivat jotakuinkin myönteisen kontaktin vaikutuksia ulkoryhmiä kohtaan. Molemmissa ryhmissä kielteinen kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa oli yhteydessä kielteisempiin asenteisiin primaaria ryhmää kohtaan ($r_{\text{koeryhmä}} = -.26, p = .004$; $r_{\text{kontrolliryhmä}} = -.22, p = .003$), mutta ainoastaan koeryhmässä asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan ($r_{\text{koeryhmä}} = -.25, p = .001$; $r_{\text{kontrolliryhmä}} = -.04, p = .582$).

Taulukko 3

Muuttujien väliset korrelaatiot (Pearson r)

	Koeryhmä ($n = 118$)						Kontrolliryhmä ($n = 181$)					
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Asenteet primaaria ulkoryhmää kohtaan	1	.51***	.75***	.52***	-.26**	.14	1	.46***	.68***	.45***	-.22**	.17*
2. Asenteet sekundaaria ulkoryhmää kohtaan		1	.45***	.31**	-.25**	.10		1	.31***	.26***	-.04	.22**
3. Lähtökohtaiset asenteet primaaria ulkoryhmää kohtaan			1	.55***	-.23*	.00			1	.43***	.27***	.15
4. Aiempi myönteinen kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa				1	.20*	.20*				1	.17*	.27***
5. Aiempi kielteinen kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa					1	.10					1	.11
6. Aiempi kontakti sekundaarin ulkoryhmän kanssa						1						1

Huom. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$, kaksisuuntainen testaus.

Analyyseissä kontrolloitiin kontaktin määrä sekundaarin ulkoryhmän kanssa, mikä oli yhteydessä myönteisempiin asenteisiin kyseistä ulkoryhmää kohtaan ($r = .16$, $p = .007$), sekä koulutus, joka oli demografisista muuttujista ainoana yhteydessä asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan ($t(297) = -2.65$, $p = .008$). Sen sijaan sukupuoli ($t(296) = -1.364$, $p = .174$) tai ikä ($r = .05$, $p = .363$) eivät olleet yhteydessä sekundaariin

ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin (ks. myös Pettigrew & Tropp, 2006), joten niitä ei vakioitu analyyseissä.

4.2 PÄÄTULOKSET

Tässä luvussa esitellään tutkielman päätulokset tutkimuskysymyksittäin kolmessa osassa. Ensin tutkitaan koemanipulaation vaikutusta asenteisiin primaaria ja sekundaaria ulkoryhmää kohtaan, minkä jälkeen tarkastellaan myönteisen ja kielteisen kontaktin siirtovaikutusta asenteiden yleistymisen kautta. Lopuksi selvitetään, onko myönteisen ja kielteisen kontaktin siirtovaikutus riippuvainen moraaliseksi koetusta toiminnasta ja lähtökohtaisista primaariin ulkoryhmään kohdistuvista asenteista.

4.2.1 KOEMANIPULAATION VAIKUTUS ASENTEISIIN

Koemanipulaation vaikutusta asenteisiin primaaria ja sekundaaria ulkoryhmää kohtaan analysoitiin kahdella riippumattomien otosten kaksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA). Tulokset osoittivat, että koemanipulaatio paransi vastaajien asenteita sekä primaaria että sekundaaria ulkoryhmää kohtaan.

Asenteita primaaria ja sekundaaria ulkoryhmää kohtaan verrattiin koe- ja kontrolliryhmässä ja eri ulkoryhmissä. Koeasetelmien välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero asenteissa primaaria ulkoryhmää kohtaan ($F(3, 299) = 7.95, p = .005, \eta_p^2 = .027$) ja asenteissa sekundaaria ulkoryhmää kohtaan, $F(3, 299) = 14.94, p < .001, \eta_p^2 = .048$. Koeryhmässä asenteet primaaria ulkoryhmää kohtaan olivat myönteisempiä kuin kontrolliryhmässä, $M_{\text{koeryhmä}} = 55.31, SD = 19.98$; $M_{\text{kontrolliryhmä}} = 48.03, SD = 21.93$. Vastaavasti myös asenteet sekundaaria ulkoryhmää kohtaan olivat myönteisempiä koe- kuin kontrolliryhmässä, $M_{\text{koeryhmä}} = 50.11, SD = 21.93$; $M_{\text{kontrolliryhmä}} = 39.93, SD = 23.42$.

Tämän lisäksi huomattiin, että asenteissaan sekundaaria ulkoryhmää kohtaan vastaajat erosivat myös arvioitavan sekundaarin ulkoryhmän perusteella, $F(3, 299) = 18.29, p < .001, \eta_p^2 = .058$. Asenteet venäläistaustaisia maahanmuuttajia kohtaan ($M = 49.08, SD = 22.52$) olivat myönteisempiä kuin asenteet afrikkalaistaustaisia maahanmuuttajia

kohtaan, $M = 38.34$, $SD = 23.02$. Toisin sanoen tulokset osoittivat, että primaarin ulkoryhmän jäsenen kuvitteellinen rekrytoiminen paransi asenteita primaaria ulkoryhmää kohtaan riippumatta siitä, oliko ulkoryhmä afrikkalais- vai venäläistaustaiset maahanmuuttajat. Moraaliseksi koettu toiminta paransi asenteita sekundaaria ulkoryhmää kohtaan, mutta näissä asenteissa oli havaittavissa eroja eri ulkoryhmien välillä siten, että asenteet venäläistaustaisia maahanmuuttajia kohtaan olivat keskimäärin myönteisempiä kuin asenteet afrikkalaistaustaisia maahanmuuttajia kohtaan.⁴

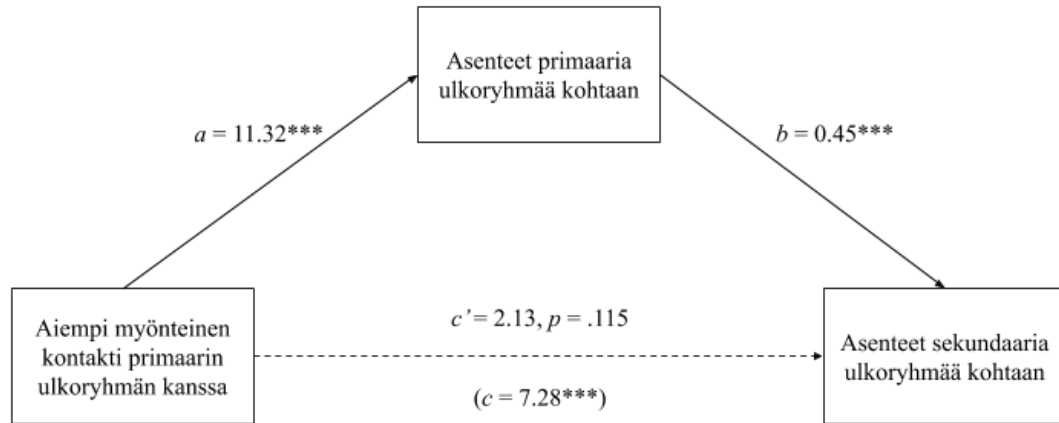
4.2.2 KONTAKTIN SIIRTOVAIKUTUS

Seuraavissa analyyseissä vakioitiin ulkoryhmä, vastaajan koulutusaste, kontakti sekundaarin ulkoryhmän kanssa ja vastakkaisen kontaktin laatu. Tulokset raportoidaan näiden kontrollimuuttujien kanssa. Tulokset säilyivät samanlaisina myös ilman kontrollimuuttujia (ks. liite 2).

Kontaktin siirtovaikutuksen toteutumista tarkasteltiin myönteisen ja kielteisen kontaktin mediaatiomalleissa, joissa kontakti vaikuttaa asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden kautta. Kuviossa 2 on esitelty aiemman myönteisen kontaktin vaikutus asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan, mikä selittyy myönteisimmillä primaariin ulkoryhmään kohdistuvilla asenteilla.

---

⁴ Lisäksi kahdella kaksisuuntaisella kovarianssianalyysillä (ANCOVA) testattiin moraaliseksi koetun toiminnan ja primaariin ulkoryhmään kohdistuvien lähtökohtaisten asenteiden välistä yhteisvaikutusta. Oletuksena oli, että moraaliseksi koettu toiminta eli maahanmuuttajataustaisen hakijan valinta aiheuttaisi voimakkaammin moraalista valtuutusta vastaajilla, jotka suhtautuvat lähtökohtaisesti kielteisemmin kyseisen hakijan edustamaan ulkoryhmään. Moraaliseksi koetun toiminnan ja lähtökohtaisten asenteiden välistä yhteisvaikutusta ei kuitenkaan löydetty primaariin ($F(4, 299) = 0.86$, $p = .355$, $\eta_p^2 = .003$) tai sekundaariin ($F(4, 299) = 0.91$, $p = .341$, $\eta_p^2 = .003$) ulkoryhmään kohdistuvissa asenteissa. Tämä johtuu luultavasti lähtökohtaisten asenteiden huomattavasta päävaikutuksesta asenteisiin primaaria ($F(4, 299) = 272.98$, $p < .001$, $\eta_p^2 = .481$) ja asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan, $F(4, 299) = 40.40$, $p < .001$, $\eta_p^2 = .121$.

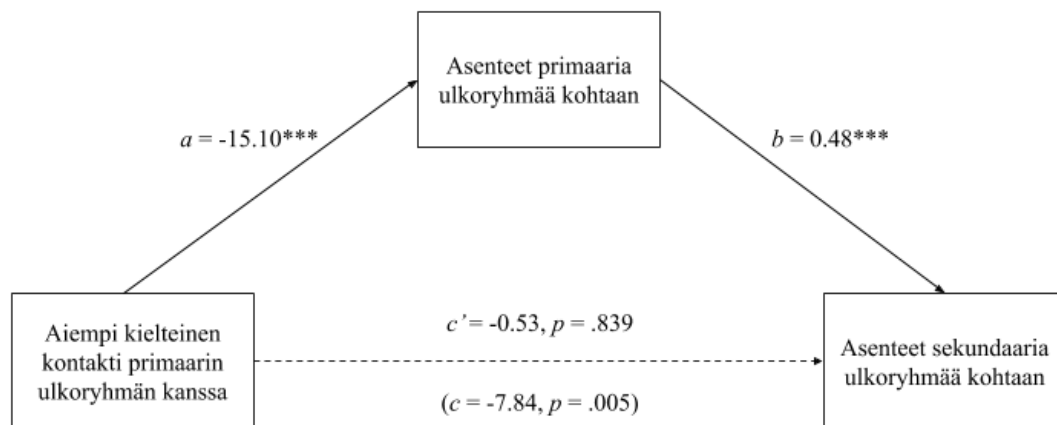
Kuvio 2. Aiemman myönteisen kontaktin vaikutus sekundaaria ulkoryhmää kohtaan primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden kautta ($n = 295$). *Huom.* *** $p < .001$.⁵

Vastaajat, jotka raportoivat enemmän myönteistä kontaktia primaarin ulkoryhmän kanssa, suhtautuivat myönteisemmin samaista ulkoryhmää kohtaan, $a = 11.32$, $SE = 1.14$, $p < .001$. Asenteet primaaria ulkoryhmää kohtaan puolestaan olivat positiivisessa yhteydessä sekundaariin ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin, $b = 0.45$, $SE = 0.07$, $p < .001$). Myönteisen kontaktin epäsuora yhteys asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden kautta oli tilastollisesti merkitsevä, $ab = 5.16$, $SE = 0.92$, 95% CI = [3.37, 7.00]. Lopulta myönteisen kontaktin suora yhteys asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan ei ollut tilastollisesti merkitsevä, kun primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden välittävä vaikutus oli otettu huomioon ($c' = 2.13$, $SE = 1.35$, $p = .115$), joten mallissa havaittiin kokonaismediaatio primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden kautta. Näiden tulosten perusteella voidaan todeta, että myönteinen kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa paransi asenteita sekundaaria ulkoryhmää myönteisempien primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden kautta. Täten hypoteesi H_{2a} myönteisen kontaktin siirtovaikutuksesta asenteiden yleistymisen mekanismin kautta saa tukea.

⁵Kuviossa on esitetty standardoimattomat regressiokertoimet; a on aiemman myönteisen kontaktin vaikutus asenteisiin primaaria ulkoryhmää kohtaan; b on primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden vaikutus asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan; c' on aiemman myönteisen kontaktin suora vaikutus asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan; c on aiemman myönteisen kontaktin kokonaisvaikutus asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan.

Ulkoryhmä oli negatiivisessa yhteydessä primaariin ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin, $B = -10.86$, $SE = 2.30$, $p < .001$. Yhteys viittaa siihen, että asenteet afrikkalaistaustaisia maahanmuuttajia kohtaan olivat kielteisempiä kuin asenteet venäläistaustaisia maahanmuuttajia kohtaan. Koulutusaste puolestaan oli positiivisessa yhteydessä primaariin ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin ($B = 4.89$, $SE = 2.34$, $p = .038$), eli yliopistotutkinnon suorittaneet vastaajat osoittivat myönteisempiä asenteita sekundaaria ulkoryhmää kohtaan kuin alemman koulutusasteen suorittaneet. Kuten korrelaatioanalyysi alustavasti osoitti, kontakti sekundaarin ulkoryhmän kanssa ei ollut mallissa yhteydessä primaariin ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin, $B = 1.40$, $SE = 1.21$, $p = .247$. Vastaavasti vastakkaisen kontaktin laatu ei vaikuttanut asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan tilastollisesti merkitsevästi, $B = -1.15$, $SE = 2.61$, $p = .659$.

Kuviossa 3 on esitelty aiemman kielteisen kontaktin vaikutus asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan, mikä selittyy kielteisemmillä primaariin ulkoryhmään kohdistuvilla asenteilla.

Kuvio 3. Aiemman kielteisen kontaktin vaikutus sekundaaria ulkoryhmää kohtaan primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden kautta ($n = 297$). *Huom.* $***p < .001$; kuviossa on esitetty standardoimattomat regressiokertoimet.

Vastaajat, jotka raportoivat kielteistä kontaktia primaarin ulkoryhmän kanssa, suhtautuivat kielteisemmin kyseistä ulkoryhmää kohtaan,

$a = -15.10$, $SE = 2.17$, $p < .001$. Asenteet primaaria ulkoryhmää kohtaan puolestaan olivat positiivisessa yhteydessä sekundaariin ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin ($b = 0.48$, $SE = 0.08$, $p < .001$) eli kielteisemmät asenteet primaaria ulkoryhmää kohtaan ennustivat kielteisempiä asenteita sekundaaria ulkoryhmää kohtaan. Kielteisen kontaktin epäsuora yhteys asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden kautta oli tilastollisesti merkitsevä, $ab = 5.16$, $SE = 0.92$, 95% CI = [3.37, 7.00]. Kielteisen kontaktin suora vaikutus asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($c' = 0.53$, $SE = 2.59$, $p = .839$), kun mallissa oli mediaattori mukana, joten myös kielteisen kontaktin mallissa oli havaittavissa kokonaismediaatio primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden kautta. Näiden tulosten perusteella voidaan todeta, että kielteinen kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa heikensi asenteita sekundaaria ulkoryhmää kohtaan kielteisempien primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden kautta. Täten hypoteesi H2b kielteisen kontaktin siirtovaikutuksesta asenteiden yleistymisen mekanismin kautta saa tukea.

Kontrollimuuttujien vaikutukset olivat yhteneväisiä myönteisen kontaktin mallin tulosten kanssa. Ulkoryhmän vaikutus asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan oli negatiivinen, $B = -10.51$, $SE = 2.31$, $p < .001$. Myönteisen kontaktin mallin tuloksista eroten koulutusasteella ei kielteisen kontaktin mallissa ollut vaikutusta asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan, $B = 4.53$, $SE = 2.36$, $p = .056$. Myönteisen kontaktin mallin tuloksia mukaillen aiempi kontakti sekundaarin ulkoryhmän kanssa ei vaikuttanut asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan ($B = 1.57$, $SE = 1.22$, $p = .198$), eikä myönteisen kontaktin vaikutus asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan yltänyt tilastolliseen merkitsevyyteen, $B = 2.08$, $SE = 1.35$, $p = .126$.

4.2.2 KONTAKTIN SIIRTOVAIKUTUKSEN EHDOLLISUUS

Lopulta selvitettiin, onko kontaktin siirtovaikutus riippuvainen moraaliseksi koetusta toiminnasta ja asenteista primaaria ulkoryhmää kohtaan.⁶ Analyysit osoittivat, että moraaliseksi koettu toiminta esti myönteisen ja kielteisen kontaktin siirtovaikutuksen kielteisemmin primaariin ulkoryhmään suhtautuvien joukossa.

Taulukossa 4 on esitetty ehdollisen myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen tulokset. Vaikka ehdollisen moderoidun mediaatiomallin indeksi (2.99) ei aivan yltänyt tilastolliseen merkitsevyyteen myönteisen kontaktin mallissa ($SE = 1.73$, 95% CI = [-0.47, 6.27]), epäsuoran yhteyden tarkastelu eri määrien ennakkoluuloisilla vastaajilla osoitti kuitenkin, että moraaliseksi koettu toiminta esti myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen lähtökohtaisesti primaariin ulkoryhmään kielteisemmin suhtautuvien vastaajien joukossa. Koeryhmässä moraaliseksi koetun toiminnan eli maahanmuuttajataustaisen työnhakijan valitsemisen jälkeen myönteinen kontakti paransi asenteita sekundaaria ulkoryhmää kohtaan primaariin ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden kautta vastaajilla, jotka suhtautuivat lähtökohtaisesti myönteisemmin primaaria ulkoryhmää kohtaan, 84. persentiili: $B = 6.02$, $SE = 1.64$, 95% CI = [2.73, 9.15]. Vastaavaa epäsuoraa vaikutusta ei kuitenkaan esiintynyt vastaajilla, jotka suhtautuivat primaariin ulkoryhmään lähtökohtaisesti suhteellisen kielteisesti tai suhteellisen neutraalisti, 16. persentiili: $B = 2.02$, $SE = 1.92$, 95% CI = [-1.70, 5.82]; 50. persentiili: $B = 3.35$, $SE = 1.72$, 95% CI = [-0.05, 6.71]. Kontrolliryhmässä myönteisen kontaktin siirtovaikutus havaittiin vastaajien lähtökohtaisista asenteista riippumatta, 16. persentiili: $B = 5.33$, $SE = 1.27$, 95% CI = [2.76, 7.78]; 50. persentiili: $B = 5.66$, $SE = 1.20$, 95% CI = [3.28, 7.99]; 84. persentiili: $B = 6.33$, $SE = 1.39$, 95% CI = [3.59, 9.03]. Näiden tulosten perusteella

---

⁶ Ennen mallin testaamista selvitettiin moderoidun mediaation analyysillä, onko kontaktin siirtovaikutus riippuvainen pelkästä moraalisesta toiminnasta. Tulokset osoittivat, että moraalinen toiminta ei yksinään moderoi kontaktin siirtovaikutusta, sillä myönteisen ja kielteisen kontaktin siirtovaikutus havaittiin sekä koe- että kontrolliryhmässä. Moderoidun mediaation indeksit eivät yltäneet tilastolliseen merkitsevyyteen myönteisen (0.65, $SE = 1.65$, 95% CI: [-2.51, 3.89]) tai kielteisen (-0.47, $SE = 2.16$, 95% CI: [-4.76, 3.78]) kontaktin malleissa. Vastaavasti moderoidun mediaation koettelussa myönteisen ja kielteisen kontaktin siirtovaikutus havaittiin sekä koe- että kontrolliryhmässä.

voidaan todeta, että hypoteesi H_3a myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen ehdollisuudesta sai tukea.

Mallissa ulkoryhmä oli negatiivisessa yhteydessä primaariin ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin, $B = -11.20$, $SE = 1.42$, $p < .001$. Muiden kontrollimuuttujien vaikutukset asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan, eli koulutusaste ($B = 3.79$, $SE = 2.34$, $p = .107$), aiempi kontakti sekundaarin ulkoryhmän kanssa ($B = 1.27$, $SE = 1.27$, $p = .321$) tai aiempi kielteinen kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa ($B = -2.38$, $SE = 2.60$, $p = .362$), eivät ehdollisessa myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen mallissa yltäneet tilastolliseen merkitsevyyteen.

Taulukko 4

Myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen mediaatio moraaliseksi koetun toiminnan ja lähtökohtaisten asenteiden moderoimana (n = 295)

		B	SE ^a	95 %:n luottamustasot ^a	
				Alataso	Ylätaso
Ehdollisen moderoidun mediaation indeksi		2.99	1.73	-0.47	6.27
Koeryhmä	Kielteisemmät lähtökohtaiset asenteet (16. persentiili: 2.67)	2.02	1.92	-1.70	5.82
	Suhteellisen neutraalit lähtökohtaiset asenteet (50. persentiili: 3.00)	3.35	1.72	-0.05	6.71
	Myönteisemmät lähtökohtaiset asenteet (84. persentiili: 3.67)	6.02	1.64	2.73	9.15
Kontrolliryhmä	Kielteisemmät lähtökohtaiset asenteet (16. persentiili: 2.67)	5.33	1.27	2.76	7.78
	Suhteellisen neutraalit lähtökohtaiset asenteet (50. persentiili: 3.00)	5.66	1.20	3.28	7.99
	Myönteisemmät lähtökohtaiset asenteet (84. persentiili: 3.67)	6.32	1.39	3.59	9.03

^a Kesquivirheet ja luottamustasot perustuvat 10 000 bootstrap-otokseen.

Kielteisen kontaktin siirtovaikutukselle löydettiin samankaltaisia tuloksia (taulukko 5). Kielteisen kontaktin mallissa ehdollisen moderoidun mediaation indeksi (-3.35) ei myöskään aivan yltänyt tilastolliseen merkitsevyyteen ($SE = 2.08$, 95% CI = [-7.33, 0.94]), mutta epäsuoran yhteyden moderaation tarkastelu osoitti, että moraaliseksi koettu toiminta esti kielteisen kontaktin siirtovaikutuksen lähtökohtaisesti primaariin ulkoryhmään kielteisemmin suhtautuvien vastaajien joukossa. Koeryhmässä kielteisen kontaktin siirtovaikutus havaittiin vastaajilla, jotka suhtautuivat lähtökohtaisesti suhteellisen myönteisesti ja suhteellisen neutraalisti primaariin

ulkoryhmään, 84. persentiili: $B = -7.58$, $SE = 2.26$, 95% CI = [-12.11, -3.28]; 50. persentiili: $B = -4.27$, $SE = 2.23$, 95% CI = [-8.90, -0.09]. Samaista kielteisen kontaktin siirtovaikutusta ei havaittu vastaajilla, jotka suhtautuivat lähtökohtaisesti kielteisemmin primaariin ulkoryhmään, 16. persentiili: $B = -2.61$, $SE = 2.44$, 95% CI = [-7.76, 1.96]. Kontrolliryhmässä puolestaan kielteisen kontaktin siirtovaikutus havaittiin vastaajien lähtökohtaisista asenteista riippumatta, 16. persentiili: $B = -6.87$, $SE = 1.81$, 95% CI = [-10.51, -3.42]; 50. persentiili: $B = -7.41$, $SE = 1.81$, 95% CI = [-12.92, -4.02]; 84. persentiili: $B = -8.48$, $SE = 2.14$, 95% CI = [-12.92, -4.56].

Myönteisen kontaktin mallin tulosten kaltaisesti kielteisen kontaktin mallissa kontrollimuuttujista ainoastaan ulkoryhmä oli negatiivisessa yhteydessä primaariin ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin, $B = -11.12$, $SE = 2.46$, $p < .001$. Muiden kontrollimuuttujien vaikutukset asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan, eli koulutusaste ($B = 3.80$, $SE = 2.36$, $p = .109$), aiempi kontakti sekundaarin ulkoryhmän kanssa ($B = 1.11$, $SE = 1.29$, $p = .387$) tai aiempi myönteinen kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa ($B = -2.02$, $SE = 1.44$, $p = .162$), eivät yltäneet tilastolliseen merkitsevyyteen.

Taulukko 5

Kielteisen kontaktin siirtovaikutuksen mediaatio moraaliseksi koetun toiminnan ja lähtökohtaisten asenteiden moderoina (n = 294)

		B	SE ^a	95 %:n luottamustasot ^a	
				Alataso	Ylätaso
Ehdollisen moderoidun mediaation indeksi		-3.35	2.11	-7.55	0.93
Koeryhmä	Kielteisemmät lähtökohtaiset asenteet (16. persentiili: 2.67)	-2.61	2.44	-7.76	1.96
	Suhteellisen neutraalit lähtökohtaiset asenteet (50. persentiili: 3.00)	-4.27	2.23	-8.90	-0.09
	Myönteisemmät lähtökohtaiset asenteet (84. persentiili: 3.67)	-7.58	2.26	-12.11	-3.28
Kontrolliryhmä	Kielteisemmät lähtökohtaiset asenteet (16. persentiili: 2.67)	-6.87	1.81	-10.51	-3.42
	Suhteellisen neutraalit lähtökohtaiset asenteet (50. persentiili: 3.00)	-7.41	1.81	-11.08	-4.01
	Myönteisemmät lähtökohtaiset asenteet (84. persentiili: 3.67)	-8.48	2.14	-12.92	-3.56

^a Keskiarvot ja luottamustasot perustuvat 10 000 bootstrap-otokseen.

5 POHDINTA

Tässä luvussa esitetään ensin tutkimuskysymyksittäin tutkimuksen tuloksista tehdyt päätelmät ja tulosten kontribuutio aiempaan alan kirjallisuuteen, minkä jälkeen käydään läpi tutkimustulosten tulkintoihin vaikuttavia mahdollisia rajoitteita tai puutteita. Tämän jälkeen käsitellään tutkimustuloksista johdettavia käytännön sovelluksia. Lopuksi esitetään tutkielman johtopäätökset.

5.1 PÄÄTELMÄT

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia myönteisen ja kielteisen kontaktin siirtovaikutusta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksessa oltiin erityisesti kiinnostuneita selvittämään, estääkö moraaliseksi koettu toiminta myönteisen kontaktin siirtovaikutusta lähtökohtaisesti ennakkoluuloisilla henkilöillä. Lisäksi tutkimuksessa haettiin tukea kielteisen kontaktin siirtovaikutukselle ja tutkittiin myös sen mahdollista ehdollisuutta yksilön moraaliseksi koetun toiminnan ja lähtökohtaisten asenteiden perusteella.

Moraaliseksi koetun toiminnan vaikutus ulkoryhmäasenteisiin. Tutkimuksen taustalla oli moraalisen valtuutuksen vaikutuksen ilmiö (Monin & Miller, 2001), joka kuvaa sitä, miten yksilön moraaliseksi koettu toiminta voi myöhemmässä tilanteessa mahdollistaa moraalisesti kyseenalaisen toiminnan. Koska moraalisen valtuutuksen ilmiölle on tuesta riippumatta (Blanken ym., 2015) saatu myös ristiriitaisia tuloksia (ks. esim. Mullen & Monin, 2016; Nelson & Norton, 2005; Simbrunner & Schlegelmilch, 2017; Young ym., 2012), tässä tutkimuksessa ensimmäisenä selvitettiin, oliko moraalisella toiminnalla eli maahanmuuttajataustaisen työnhakijan kuvitteellisella rekrytoimisella vaikutusta asenteisiin ulkoryhmää kohtaan (ks. Monin & Miller, tutkimus 2). Tuloksena havaittiin, että moraaliseksi koettu toiminta oli yhteydessä myönteisempiin asenteisiin sekä primaaria että sekundaaria ulkoryhmää kohtaan. Tämä viittaisi siihen, että koemanipulaatio johti moraalisen valtuutuksen sijasta moraalisen vahvistuksen vaikutukseen.

Koemanipulaation vaikutuksia tarkastellessa primaariin ulkoryhmään kohdistuvissa asenteissa ei ollut eroja siinä, oliko ulkoryhmä afrikkalaistaustaiset vai venäläistaustaiset maahanmuuttajat. Asenteissa sekundaaria ulkoryhmää kohtaan oli sen sijaan havaittavissa, että vastaajat suhtautuivat myönteisemmin venäläistaustaisia maahanmuuttajia kohtaan. Tulosta voi tulkita siten, että koemanipulaatiossa vastaajat suorittivat primaariin ulkoryhmän jäsenen kohdistuvan myönteisen teon, mikä parantaa asenteita kyseistä ryhmää kohtaan riippumatta siitä, mikä ulkoryhmä on kyseessä (ks. esim. Holland ym., 2002). Asenteissa sekundaaria ulkoryhmää kohtaan näkyvät taas koemanipulaation vaikutusta selvemmin ulkoryhmäkohtaiset asenteet, koska moraalinen tehtävä ei kohdistunut sekundaariin ulkoryhmään. Suomalainen enemmistö suhtautuu kaikista maahanmuuttajaryhmistä kielteisimmin somalialaistaustaisiin maahanmuuttajiin (Jaakkola, 2009), mikä selittää vastaajien kielteisempää suhtautumista afrikkalaistaustaisiin maahanmuuttajiin.

Tutkimuksessa moraaliseksi koettu toiminta paransi siis vastaajien ulkoryhmäasenteita. Tulos oli vastakkainen Moninin ja Millerin (2001) sekä muiden samaa asetelmaa käyttävien tutkimusten kanssa, joissa moraaliseksi koettu toiminta lisäsi ennakkoluuloisuutta ulkoryhmää kohtaan eli aiheutti moraalisen valtuutuksen ilmiön (esim. Effron ym., 2009; Effron, Miller & Monin, 2012; Kouchaki, 2011; Merritt ym., 2012). Toisaalta tulos oli yhteneväinen muiden tutkimusten kanssa, joiden mukaan moraaliseksi koettu toiminta johtaa myös myöhemmin moraaliseen toimintaan (esim. Nelson & Norton, 2005; Tasimi & Young, 2016; Young ym., 2012). Tässä tutkimuksessa havaittu moraaliseksi koetun toiminnan ja ulkoryhmään kohdistuvien asenteiden välinen johdonmukaisuus voi selittyä sillä, että primaariin ulkoryhmään kohdistuva moraaliseksi koettu toiminta alustaa myönteisiä ryhmien välisiä suhteita ja siten parantaa ryhmäkohtaisia asenteita (ks. Holland ym., 2002).

Tutkielmassa ei kuitenkaan oltu kiinnostuneita moraaliseksi koetun toiminnan suorasta vaikutuksesta asenteisiin, vaan sen laaja-alaisemmista vaikutuksista kontaktin siirtymiseen asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan. Ensinnäkin moraaliseksi koetun toiminnan odotettiin aiheuttavan moraalisen valtuutuksen vaikutusta erityisesti lähtökohtaisesti primaaria ulkoryhmää kohtaan kielteisemmin suhtautuvilla henkilöillä.

Tämän oletus perustuu muun muassa Effronin ym. (2009) tutkimukselle, jossa havaittiin, että ennakkoluuloisilla yksilöillä Obaman tukeminen johti moraaliseen valtuutuksen vaikutukseen, kun taas suvaitsevaisten yksilöiden joukossa oli viitteitä siitä, että Obaman tukeminen johtaisi moraalisen vahvistuksen vaikutukseen. Toiseksi oletettiin, että näillä ennakkoluuloisilla henkilöillä moraalisen valtuutuksen vaikutus havaittaisiin erityisesti silloin, kun myönteinen kontakti vaikuttaa ryhmäkohtaisten ennakkoluulojen sijasta yleiseen ennakkoluuloisuuteen – eli siirtyä koskemaan kontaktitilanteesta ulkopuoleisia ulkoryhmiä kontaktin siirtovaikutuksen kautta. Ennakkoluuloisuuden tutkimus on osoittanut, että ennakkoluuloisilla henkilöillä on korkea normatiivisuuteen mukautumisen tarve (Crandall, Eshleman, & O'Brien, 2002), ja siksi he välttävät ennakkoluuloisuuden ilmaisemista yhdenvertaisuusnormia korostavissa tilanteissa, mutta ilmaisevat ennakkoluuloisuuttaan normatiivisesti vähemmän säädellyissä tilanteissa. Primaarin ulkoryhmään kohdistuvan moraalisen tehtävän jälkeen ennakkoluuloiset yksilöt saattavat kokea erityistä normatiivista painetta vastata suvaitsevalla tavalla primaariryhmään kohdistuvia asenteita mittaaviin kysymyksiin. Tämän vuoksi oletettiin, että moraalisen teon ennakkoluuloja valtuuttava vaikutus tulisi esille ennakkoluuloisilla henkilöillä vasta asenteiden yleistymistä tarkastellessa.

Kontaktin siirtovaikutus. Tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää kontaktin siirtovaikutuksen ehdollisuutta, mutta tärkeänä osana tutkimusta tarkasteltiin myös myönteisen ja kielteisen kontaktin siirtovaikutusta. Tutkimuksessa havaittiin aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa yhteneväisesti, että kontaktin vaikutukset siirtyvät primaarista ulkoryhmästä sekundaariin ulkoryhmään asenteiden yleistymisen taustamekanismin kautta (ks. Lolliot ym., 2013). Vastaajan aiempi myönteinen kontakti oli yhteydessä myönteisempiin asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan myönteisempien primaariin ulkoryhmää kohdistuneiden asenteiden kautta. Vastaavasti aiempi kielteinen kontakti oli yhteydessä kielteisempiin asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan kielteisempien primaariin ulkoryhmään kohdistuneiden asenteiden kautta.

Ainoastaan kolmessa aiemmassa kontaktin siirtovaikutusta tarkastelevassa tutkimuksessa on selvitetty myönteisen kontaktin vaikutusten lisäksi kielteisen kontaktin vaikutuksia asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan (ks. Brylka ym., 2016; Lissitsa & Kushnirovich, 2018; Mähönen & Jasinskaja-Lahti, 2016). Erityisen ansiokasta tutkimuksessa on kielteisen kontaktin siirtovaikutuksen testaaminen asenteiden yleistymisen taustamekanismin kautta, sillä kyseisellä taustamekanismilla vaikutusta on aiemmin tarkastellut ainoastaan yksi tutkimus (ks. Brylka ym., 2016). Lisäksi koska tässä tutkimuksessa kontrolloitiin ulkoryhmän vaikutus, vastaajien aiempi kontakti sekundaarin ryhmän kanssa ja vastakkaisen kontaktin laatu, tutkimustulokset ovat entistä luotettavampia. Tutkimuksessa vaihtoehtoiset selitykset kuten ulkoryhmäkohtaiset asenteet ja suora kontaktin vaikutus voidaan poissulkea tulosten tulkinnassa.

Ehdollinen kontaktin siirtovaikutus. Tutkielmassa tunnistettiin kaksi tekijää, jotka yhdessä rajoittivat kontaktin siirtovaikutusta. Tutkimuksessa havaittiin oletusten mukaisesti, että moraaliseksi koettu toiminta yhdessä yksilön lähtökohtaisten asenteiden kanssa moderoivat asenteiden yleistymisen kautta tapahtuvaa myönteisen ja kielteisen kontaktin siirtovaikutusta.

Myönteinen kontakti paransi asenteita sekundaaria ulkoryhmää kohtaan primaariin ulkoryhmään kohdistuneiden asenteiden kautta vastaajilla, jotka toimivat moraalisesti ja suhtautuivat lähtökohtaisesti myönteisesti primaariin ulkoryhmään. Vastaava myönteisen kontaktin siirtovaikutus havaittiin kontrolliryhmän vastaajilla, joilla ei ollut mahdollisuutta toimia moraalisesti, riippumatta heidän lähtökohtaisista asenteistaan primaaria ulkoryhmää kohtaan. Sen sijaan myönteisen kontaktin siirtovaikutus estyi vastaajilla, jotka suhtautuivat lähtökohtaisesti kielteisemmin primaaria ulkoryhmää kohtaan, mutta saivat mahdollisuuden osoittaa moraalisuuttaan valitsemalla ulkoryhmän edustajan rekrytointitehtävässä. Ennakkoluuloiset yksilöt käyttivät siis moraalista toimintaansa osoittaakseen oman ennakkoluulottomuutensa, mutta samalla oikeuttaakseen sitä, että heillä myönteisten kontaktien vaikutukset asenteisiin ulkoryhmää kohtaan rajautuivat vain kontaktoituun ulkoryhmään. Tuloksista voidaan tulkita, että lähtökohtaisesti kielteisemmin primaariin ulkoryhmään suhtautuneiden

joukossa moraaliseksi koettu toiminta johti moraalisen valtuutuksen vaikutukseen estämällä myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen, kun taas lähtökohtaisesti myönteisesti primaaria ulkoryhmää kohtaan suhtautuneilla vastaajilla moraaliseksi koettu toiminta johti moraaliseen vahvistuksen vaikutukseen eli mahdollisti kontaktin siirtovaikutuksen.

Tutkimuksessa löydettiin kielteisen kontaktin siirtovaikutukselle myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen kanssa identtiset tulokset. Koeryhmässä lähtökohtaisesti myönteisesti primaariin ulkoryhmään suhtautuneilla oli havaittavissa kontaktin siirtovaikutusta voimistava moraalisen vahvistuksen vaikutus, samoin kuin kaikilla kontrolliryhmän vastaajilla heidän lähtökohtaisista asenteistaan riippumatta. Koeryhmässä lähtökohtaisesti kielteisesti primaariin ulkoryhmään suhtautuneiden joukossa puolestaan oli havaittavissa kontaktin siirtovaikutuksen estävä moraalisen vahvistuksen vaikutus. Yksi selitys tulokselle voi olla seuraavanlainen: koska ennakkoluuloisemmat yksilöt etsivät aktiivisesti tukea ennakkoluuloiselle maailmankuvalleen, kielteinen kontakti primaarin ulkoryhmän kanssa heikentää heillä verrattain paljon asenteita kyseistä ulkoryhmää kohtaan. Primaariin ulkoryhmään kohdistuva myönteinen moraaliseksi koettu toiminta vaikuttaa kuitenkin kielteisen kontaktin vaikutukselle vastakkaisena voimana, joka estää kielteisen kontaktin siirtymisen ulkoryhmästä toiseen. Sen sijaan suhteellisen myönteisesti primaariin ulkoryhmään suhtautuvilla yksilöillä kielteinen kontakti ei heikennä yhtä paljon heidän asenteitaan primaaria ulkoryhmää kohtaan, joten kielteisen kontaktin siirtovaikutus on havaittavissa heidän joukossaan moraaliseksi koetun toiminnan vastakkaisesta vaikutuksesta huolimatta. Vastaavasti kontrolliryhmässä ilman moraaliseksi koettua toimintaa kontaktin heikentävät vaikutukset asenteisiin primaaria ulkoryhmää kohtaan siirtyvät esteettä sekundaariin ulkoryhmään kohdistuviin asenteisiin.

Toinen mahdollinen selitys piilee yksilöiden välisissä eroissa siinä, miten he havaitsevat eri sosiaalisia ryhmiä. Grafin ja Paolinin (2017) mukaan kielteinen kontakti johtaa kategoriakeskeiseen (*category-salient*) havainnointiin, jolloin yksilöt havaitsevat herkemmin sosiaalisia kategorioita vuorovaikutuksen aikana (Brown & Hewstone, 2005). Ennakkoluuloisimmilla yksilöillä on eniten kielteisiä kontaktikokemuksia, joten he havaitsevat ulkoryhmiä kategoriakeskeisemmin kuin vähemmän ennakkoluuloiset

yksilöt. Täten ennakkoluuloisimmat yksilöt voivat käyttää moraalista toimintaa valtuutuksena sille, että he säilyttävät asenteensa sosiaalisia kategorioita kohtaan erillisinä, mikä puolestaan estää kielteistä kontaktia heikentämästä sekundaariin ulkoryhmään kohdistuvia asenteita.

Tutkimustulosten perusteella voidaan argumentoida, että moraalisen valtuutuksen ilmiöllä on laajemmalle ulottuvia seuraamuksia kuin aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet. Tutkielmassa moraaliseksi koettu toiminta yksinään vähensi ryhmäkohtaista ennakkoluuloisuutta eli paransi asenteita sekä primaaria että sekundaaria ulkoryhmää kohtaan. Moraalisen valtuutuksen vaikutukset ulottuivat kuitenkin laajemmalle kuin aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, sillä tässä tutkielmassa moraalisen valtuutuksen vaikutus löydettiin suhteessa yleistettyyn ennakkoluuloisuuteen eli kontaktin siirtovaikutukseen. Ennakkoluuloisimpien yksilöiden kohdalla moraalinen valtuutus toimi kontaktin vaikutusten vastaisesti ja esti asenteiden yleistymisen kontaktitilanteista ulkopuolisiin ryhmiin. Tämä voisi osaltaan selittää sitä, miksi ihmiset joskus oikeuttavat syrjivän käytöksen yhtä ulkoryhmää kohtaan myönteisellä kontaktilla tai ystävyys-suhteilla toisen ulkoryhmän jäsenen kanssa (ks. esim. Bradley-Geist, King, Skorinko, Hebl & McKenna, 2010).

Ihmiset suhtautuvat ristiriitaisesti ulkoryhmiin ja osoittavat ennakkoluuloisuutta sosiaalisesti hyväksyttävillä tavoilla (Pettigrew & Meertens, 1995). Välttelevän rasismin viitekehyksen mukaan yksilöt eivät syrji ulkoryhmiä, mikäli yhteiskunnallinen normi suosii suvaitsevaisuutta (Dovidio & Gaertner, 2004). Kuitenkin tilanteissa, joissa syrjinnän vastaista normia ei ole havaittavissa, yksilöt oikeuttavat ulkoryhmän syrjinnän liittämällä syrjivät asenteensa ja toimintansa johonkin muuhun kuin rasismiin. Ajatus on yhteneväinen Moninin ja kollegoiden (esim. Monin & Miller, 2001; Monin & Jordan, 2009) olettamuksen kanssa, jonka mukaan ihmiset käyttävät moraalista toimintaa keinona näyttäytyä suvaitsevaisena ja ylläpitää moraalista minäkuvaansa. Tällöin myös tilanteissa, joissa suvaitsevainen normi on havaittavissa, ihmiset voivat säilyttää moraalisen minäkuvansa syrjiessään ulkoryhmän jäseniä, sillä he kokevat olevansa oikeutettuja käytökseensä aiemman moraalisen toimintansa perusteella. Tämän seurauksena moraalinen valtuutus vapauttaa ennakkoluuloiset yksilöt sosiaalisista

normeista ja mahdollistaa syrjivää käytöstä. Toisin sanoen moraalinen valtuutus voi olla keino, jota välttelevät rasistit ja ennakkoluuloiset ihmiset voivat käyttää oikeuttamaan asenteidensa kanssa johdonmukaista eli syrjivää käytöstä.

Kontaktin siirtovaikutuksen tutkimusalan lisäksi tämän tutkimuksen tulokset tarjoavat uuden näkökulman moraalisen valtuutuksen tutkimusalalle. Monin ja Miller (2001) ottavat tutkimuksessaan kantaa siihen, että moraalisen valtuutuksen ilmiö tapahtuu kaikilla ihmisillä riippumatta siitä, onko yksilö ennakkoluuloinen vai ei. Heidän mukaansa moraalisen valtuutuksen käyttötarkoitukset kuitenkin eroavat ennakkoluuloisilla ja suvaitsevaisilla yksilöillä: ennakkoluuloiset yksilöt käyttävät moraalista valtuutusta saadakseen itsensä näyttämään suvaitsevaisilta ennakkoluuloisista mielipiteistään ja käytöksestään huolimatta, kun taas suvaitsevaiset ihmiset käyttävät aiemman suvaitsevaisen toimintansa tarjoamaa valtuutusta välttääkseen mahdollisuutta tulla väärinymmäretyksi ilmaistessaan mielipiteensä suoraan. Moninin ja Millerin (2001) perustelun taustalla näyttäisi olevan lähtöoletus siitä, että myös suvaitsevaisten yksilöiden mielipiteet ovat luonteeltaan ennakkoluuloisia. Vuorovaikutus ulkoryhmien kanssa on tärkeä ulkoryhmäasenteita määrittävä tekijä (Dovidio ym., 2017). Ihmisillä on eri elinpiireissä erilaiset mahdollisuudet olla kontaktissa eri ulkoryhmien kanssa, mikä vaikuttaa merkittävästi heidän asenteisiinsa eri ulkoryhmiä kohtaan. Nämä erot ulkoryhmäasenteissa puolestaan voivat aiheuttaa eroja siinä, miten moraaliseksi koettua toimintaa käytetään joko vahvistamaan suvaitsevaista minäkuva tai valtuuttamaan ennakkoluuloisten asenteiden esittämistä. Tässä tutkimuksessa lähtökohtaiset asenteet primaaria ulkoryhmää kohtaan vaikuttivat siihen, johtiko moraaliseksi koettu toiminta kontaktin siirtovaikutusta voimistamaan moraalisen vahvistuksen vai sitä ehkäisevään moraalisen valtuutuksen vaikutukseen. Aiemmassa moraalisen valtuutuksen tutkimuksessa on peräänkuulutettu etsimään tekijöitä, jotka voivat muuttaa moraaliseksi koetun toiminnan vaikutuksen moraalisesta valtuutuksesta moraaliseen vahvistamiseen (Simbrunner & Schlegelmilch, 2017). Tämä tutkimus osoitti, että suhteessa kontaktin siirtovaikutukseen yksi moraaliseksi koetun toiminnan vaikutusta moderoiva tekijä on lähtökohtainen ennakkoluuloisuus. Tulosten perusteella voidaan argumentoida, että moraalisen valtuutuksen ilmiön tutkimuksessa tulisi ottaa huomioon paitsi yksilön ulkoryhmäasenteet myös yksilön aiempi vuorovaikutus eri ulkoryhmien jäsenten kanssa.

Tällöin ilmiöllä voi olla paljon laaja-alaisempia vaikutuksia kuin mitä aiemmissa tutkimuksissa on osoitettu.

Lopulta voidaan pohtia, miksei koemanipulaation suoran vaikutuksen testaamisessa Moninin ja Millerin (2001) tavoin havaittu moraalisen valtuutuksen vaikutusta. Heidän tuloksilleen vastakkaisesti tulokset viittasivat moraaliseksi koetun toiminnan johtaneen moraalisen vahvistuksen vaikutukseen, koska vastaajien asenteet olivat myönteisempiä koe- kuin kontrolliryhmässä. Vaikka tässä tutkimuksessa sovellettiin Moninin ja Millerin (2001, tutkimus 2) koeasetelmaa, tutkimus eroaa kuitenkin heidän tutkimuksestaan selitettävän muuttujan osalta. Monin ja Miller käyttivät selitettävänä muuttujanaan toista moraalista tehtävää, jossa vastaajan tuli valita, tulisiko rasisisessa ja jännittyneessä kontekstissa poliisiin virkaan palkata valko- vai tummaihoisen henkilö. Tässä tutkimuksessa taas tarkasteltiin moraaliseksi koetun toiminnan vaikutuksia ulkoryhmäkohtaisiin asenteisiin ja niiden esittämiseen. On mahdollista, että erot manipulaation vaikutuksen suunnissa selittyvät näiden selitettävien muuttujien eroavaisuuksilla: ulkoryhmän jäsenen kuvitteellinen rekrytoiminen johtaa seuraavassa samankaltaisessa tehtävässä ennemminkin tasapainottavaan toimintaan reiluuden periaatteiden mukaisesti, kun asenteiden esittämisessä ihmisillä ei samanlaista tasapainottamisen tarvetta synny. Lisäksi Moninin ja Millerin (2001) tutkimuksessa selitettävänä muuttujana käytetyssä tehtävässä korostettiin rasisista ja jännittyntä kontekstia, mikä voi johtaa valkoihoisen poliisin valintaan pyrkimyksenä välttää konflikteja. Tämän perusteella voidaan perustellusti kyseenalaistaa se, onko Moninin ja Millerin (2001) tutkimuksessa kyse moraaliseksi koetun toiminnan ennakkoluuloisuuden esittämisen oikeutuksesta vai ainoastaan vastaajien pyrkimyksestä tasapainottaa eri etnisten ryhmien palkkaamista ja välttää konflikteja kuvitteellisessa tilanteessa.

5.2 TUTKIMUKSEN PUUTTEET

Voidaan argumentoida, että tässä tutkimuksessa on tutkimusasetelmaan, analyysimenetelmään, aineiston kokoon sekä aineistonkeruutapaan, vastaajien seulontaan ja mittareihin liittyviä rajoitteita. Ensinnäkin kokeellinen asetelma tarjoaa

vahvemmat lähtökohdat kontaktin siirtovaikutuksen ilmiön tutkimiseen, mutta tulosten tulkinnassa on otettava huomioon, että poikittaisaineistolla kausaalisuhteiden tarkastelu ei ole samalla tavalla mahdollista kuin pitkittäisaineistolla. Lisäksi kontaktin siirtovaikutus ilmiönä sisältää kausaalioluita, joita tässä tutkielmassa testattiin polkuanalyysin kaltaisesti. Vaikka tässä tutkimuksessa esitetty teoreettinen malli sopi aineistoon hyvin, siihen voi sopia myös moni muu variaatio mallista (ks. Tomarken & Waller, 2003). Kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että tässä tutkimuksessa esitetty malli on parhaiten linjassa kontaktin siirtovaikutuksesta ja moraalisesta valtuutuksesta tehtyjen aiempien tutkimusten kanssa.

Toiseksi tutkimuksessa suoritettu ehdollinen prosessianalyysi on hyvin monimutkainen, ja luotettavampien tulosten saamiseksi analysoitavan aineiston olisi tullut olla vielä suurempi. Tuloksissa ehdollisen moderoidun mediaation indeksi ei yltänyt tilastolliseen merkitsevyyteen, mikä teoriassa viittaa siihen, ettei mallissa ole havaittavissa kyseistä ehdollista moderaatiota (ks. Hayes, 2018b). Koska ehdollisen moderoidun mediaation indeksin koettelu osoitti kuitenkin, että kontaktin siirtovaikutus estyi lähtökohtaisesti kielteisemmin primaariin ulkoryhmään suhtautuneilla koeryhmän vastaajilla, suuremmassa aineistossa kontaktin siirtovaikutuksen ehdollisuus olisi luultavasti havaittu myös ehdollisen moderoidun mediaation indeksin tilastollisena merkitsevyytenä.

Kolmanneksi aineiston koko tuo yhdessä aineistonkeruutavan kanssa ongelmia tulosten yleistettävyyteen. Vastaajat rekrytoitiin yksityisen tutkimusaineistojen tarjoavan yrityksen vastaajapaneelist, joka mahdollistaa vastaajien valikoitumisen. Vastaajien jakaminen eri ryhmiin ei myöskään ollut täysin satunnaista, vaan noudatti satunnaistettua blokkimenetelmää (ks. luku 3.2). Lisäksi kyselyyn vastasi ainoastaan 20 % kyselykutsun saaneista, mikä edelleen lisää valikoituneisuuden astetta. Alhainen vastausaste on yleinen tutkimusten kohtaama ongelma nykytutkimuksissa, sillä erityisesti verkkokyselyissä saavutetaan usein hyvin alhaisia vastausprosentteja (Fan & Yan, 2010). Toisaalta koska kontaktin siirtovaikutusta on tarkasteltu paljon yliopisto-opiskelijoista koostuvilla otoksilla (ks. Pettigrew & Tropp, 2006), vastaajapaneelin

mahdollistama suomalaista perusjoukkoa eli aikuisväestöä suhteellisen hyvin edustava aineisto on myös yksi tämän tutkimuksen vahvuuksista.

Neljänneksi tutkimuksen luonteen vuoksi analyyyseistä tuli jättää pois vastaajat, jotka eivät valinneet maahanmuuttajataustaista työnhakijaa moraalisisessa tehtävässä.

Koeryhmästä poistetut vastaajat, jotka eivät valinneet maahanmuuttajataustaista hakijaa, olivat myös odotetusti verrattain ennakkoluuloisempia kyseistä ryhmää kohtaan. Tämä vääristää jonkin verran tuloksia siten, että koeryhmän suhtautuivat vastaajien seulomisen jälkeen myönteisemmin primaaria ulkoryhmää kohtaan kuin kontrolliryhmän vastaajat. Toisaalta tutkimuksessa tarkasteltiin moraaliseksi koetun toiminnan vaikutusta asenteisiin ja kontaktin siirtovaikutukseen, eikä kyseistä ilmiötä olisi ollut mahdollista tutkia jättämättä koeryhmästä pois vastaajia, jotka eivät suorittaneet normatiiviseksi määriteltä moraalista toimintaa. Lisäksi voidaan argumentoida, että myös ne vastaajat, jotka eivät valinneet maahanmuuttajataustaista henkilöä koeryhmän tehtävässä, ovat voineet kokea toimineensa moraalisesti, mikäli heidän sisäryhmässään hyväksytään ennakkoluuloisuutta tai maahanmuuttovastaisuutta. Tässä tutkimuksessa oltiin kuitenkin kiinnostuneita normatiivisesta moraalisisesta toiminnasta laajemman kontekstin ja tutkimuskontekstin asettamien normien puitteissa, joissa myös ennakkoluuloiset yksilöt kokevat paineita välttää tai tukahduttaa ennakkoluuloisuutensa (ks. Crandall et al., 2002).

Osittain juuri edellä esitetyn vastaajien seulomisen vuoksi tutkimukseen osallistuneet vastaajat eivät olleet kovin ennakkoluuloisia. Lähtökohtaisten asenteiden mittarilla sekä koe- että kontrolliryhmän vastaajat suhtautuivat keskiarvoisesti suhteellisen myönteisesti ulkoryhmää kohtaan. Tutkimuksen tulosten tulkinnassa tulee siis ottaa huomioon, että vaikka tutkimuksessa havaittiin kontaktin siirtovaikutuksen estyvän kielteisemmin primaariin ulkoryhmään suhtautuneilla koeryhmän vastaajilla, nämä vastaajat eivät kuitenkaan suhtautuneet kovin kielteisesti ulkoryhmään. Ryhmään kuuluivat kaikki vastaajat, joiden vastaukset jäivät arvon 2.67 (16. persentiiliin) alapuolelle viisiportaisella Likert-asteikolla (1 = *erittäin kielteinen*, 5 = *erittäin myönteinen*). Nämä vastaajat olivat siis suhteellisen ennakkoluuloisia kyseisessä aineistossa, mutta tutkimuksen puutteena voidaan nähdä se, että ennakkoluuloisuuden

moderoivaa vaikutusta moraaliseen valtuutukseen ja kontaktin siirtovaikutukseen tutkittiin vastaajilla, jotka suhtautuivat ylipäättään melko myönteisesti ulkoryhmään. Toisaalta tämä myös viittaa siihen, että kontaktin siirtovaikutuksen ehdollisuus moraaliseksi koetun toiminnan ja ennakkoluuloisuuden perusteella olisi havaittavissa myös kielteisemmin ulkoryhmiin suhtautuvissa konteksteissa.

Lopulta voidaan kritisoida tutkimuksessa käytettyjä mittareita. Ensinnäkin primaariin ja sekundaariin ulkoryhmään kohdistuvia asenteita mitattiin samalla mittarilla eli tunnelämpömittarilla. Tuloksiin voi tällöin vaikuttaa jaettujen mittareiden yhteisvarianssi (Podsakoff, MacKenzie, Lee & Podsakoff, 2003). Aiemmat tutkimukset (esim. Schmid ym., 2012) ovat kuitenkin osoittaneet, että kontaktin siirtovaikutus ei ole riippuvainen primaarien ja sekundaarien ulkoryhmäasenteiden mittareiden samankaltaisuudesta. On siis perusteltua olettaa, että kontaktin siirtovaikutukseen liittyvät tulokset ovat luotettavia tästä huolimatta. Lisäksi tunnelämpömittarit ovat paras mahdollinen tapa saada vertailukelpoista aineistoa eri ulkoryhmiin kohdistuvista asenteista (Lolliot ym., 2015), ja ne mittaavat syrjintään voimakkaasti yhteydessä olevaa emotionaalista ennakkoluuloisuutta (Talaska ym., 2008), mikä antaa lisätukea tunnelämpömittareiden käytölle tässä tutkimuksessa.

Toiseksi lähtökohtaisia asenteita primaaria ulkoryhmää kohtaan mittaamiseen käytettyä yleistä arviointimittaria (Wright ym., 1997) voidaan kritisoida tutkimuseettisistä näkökulmista. Vastaajien tuli arvioida ulkoryhmää kuuden eri adjektiiviparin avulla (*kielteinen-myönteinen, kylmä-lämmin, epäluotettava-luotettava, vihamielinen-ystävällinen, halveksuttava-kunnioitettava, vastenmielinen-ihailtava*). Adjektiivien kielteiset vastaparit kuvastavat usein todellisuudessa ulkoryhmiin liitettyjä stereotypioita, minkä vuoksi voidaan arvioida, että tutkimus tahattomasti uusintaa jo olemassa olevia kielteisiä stereotypioita kyseistä maahanmuuttajaryhmää kohtaan. Toisaalta tutkimuksen tavoitteena on edistää vähemmistöryhmien asemaa tarjoamalla tutkimustietoa ennakkoluuloisuutta vähentävistä prosesseista, eikä näitä prosesseja voida tutkia ilman että pyritään mahdollisimman todenmukaisesti mittaamaan vastaajien todellisia asenteita vähemmistöryhmiä kohtaan. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet luultavasti juuri mittarin olemassa olevien stereotyyppien mittaamisen vuoksi, että

Wrightin ym. (1997) mittarilla on erinomainen konstruktiovaliditeetti eli mittarin sisältö vastaa hyvin teoreettista käsitystä ulkoryhmiin kohdistuvista asenteista (Lolliot ym., 2015).

5.3 TUTKIMUSTULOSTEN SOVELTAMINEN KÄYTÄNTÖÖN

Suomen väkiluvun kasvu on pienintä viiteenkymmeneen vuoteen suurten ikäluokkien vanhetessa (Suomen virallinen tilasto, 2018b). Yhteiskunnan jatkuvuuden takaamiseksi maahanmuuton lisääminen ja maahanmuuttajien onnistunut integraatio suomalaiseen yhteiskuntaan on välttämätöntä. EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus osoittaa, että 2000-luvulla suomalaisten asenteet maahanmuuttoa kohtaan ovat muuttuneet hieman myönteisemmiksi, mutta edelleen yli kolmasosa suomalaisista suhtautuu kielteisesti Suomeen suuntautuvan maahanmuuton helpottamiseen (Haavisto, 2019). Esitetyn tutkimustiedon valossa on perusteltavaa väittää, että EVAn arvo- ja asennetutkimuksessa osoitettu suomalaisen enemmistön maahanmuuttovastaisuus on syrjivää käytöstä, jonka taustalla on ennakkoluuloisuutta eri etnisiä ulkoryhmiä kohtaan. Kontaktin siirtovaikutus tarjoaa mahdollisuuksia muuttaa suomalaisen enemmistön asenteita uusia maahanmuuttajaryhmiä kohtaan myönteisemmiksi lisäämällä enemmistön vuorovaikutusta maahanmuuttajataustaisten suomalaisten kanssa.

Yhteiskunnallisella tasolla tärkein ja myönteisin tutkimustulos ennakkoluuloisuuden vähentämisen kannalta on, että suomalaisessa kontekstissa enemmistöön kuuluvien aikuisten keskuudessa myönteinen kontakti yhden maahanmuuttajaryhmän kanssa voi vähentää ennakkoluuloisuutta myös kontaktitilanteesta ulkopuolisia maahanmuuttajaryhmiä kohtaan. Aiemmin myönteisen kontaktin siirtovaikutus on suomalaisessa kontekstissa havaittu ainoastaan vähemmistöön kuuluvilla vastaajilla (ks. Brylka ym., 2016; Mähönen & Jasinskaja-Lahti, 2016). Toisaalta tutkimustulokset toistivat aiemmin havaitun ilmiön siitä, että enemmistön ja vähemmistön välisen kontaktin lisääminen saattaa johtaa myös laaja-alaisempiin kielteisiin vaikutuksiin, mikäli vuorovaikutus on laadultaan kielteistä (ks. Brylka ym., 2016). Tämän vuoksi tässä tutkielmassa painotetaan, että poliittisessa päätöksenteossa ryhmien välisen

kontaktin lisäämisessä tulisi varmistaa vuorovaikutuksen olosuhteiden tukevan myönteistä kontaktia. Tutkimustiedon mukaan ryhmien välinen vuorovaikutus on todennäköisemmin myönteistä, mikäli se täyttää kaikki Allportin (1954) kontaktihypoteesissa esittämät ja myöhemmässä tutkimuksessa todennetut kontaktin ehdot (ks. luku 2.2).

Ihanteellisten olosuhteiden varmistamisen lisäksi päätöksenteossa on tärkeä huomioida, että kontakti ennakkoluuloisuutta laajasti eri ihmisryhmiin vähentävänä keinona ei ole kaikilla ihmisillä kaikissa tilanteissa yhtä toimiva. Normatiivisissa tilanteissa, joissa yksilö joutuu kohdella ennakkoluulojensa kohdetta sisäryhmänsä kanssa tasa-arvoisesti, myönteinen kontakti ryhmän kanssa ei vaikuta myönteisesti asenteisiin enää toista ulkoryhmää kohtaan. Tällöin ennakkoluuloinen yksilö kokee aiemman moraalisen toimintansa perusteella olevansa valtuutettu osoittamaan ennakkoluuloisuutta muita ulkoryhmiä kohtaan, ja seurauksena asenteet näitä sekundaareja ulkoryhmää kohtaan saattavat jopa heikentyä entisestään.

Sosiaalipsykologiassa useat ryhmien välisten suhteiden parantamiseen pyrkivät interventiot käyttävät ryhmien välistä kontaktia keinona vähentää ulkoryhmään kohdistuva ennakkoluuloisuutta. Aiemmin esitetyt seuraukset tuovat myös interventioiden suunnitteluun oleellista tietoa. Interventioissa tulee ottaa huomioon, että mikäli interventio sisältää myönteisen teon kontaktoitua ryhmää kohtaan, vastaajat saattavat kokea toimineensa moraalisesti. Ennakkoluuloisilla osallistujilla tämä moraaliseksi koettu toiminta voi estää kontaktin siirtovaikutuksen ja jopa heikentää entisestään vastaajan asenteita kontaktitilanteista ulkopuolisia ryhmiä kohtaan. Kun suunnitellaan interventioita, ei siis riitä, että ihmisille mahdollistetaan myönteisiä kontakteja vain yhden ulkoryhmän edustajan kanssa. Myönteisen ryhmien välisen kontaktin mahdollistamisen lisäksi interventioissa tulisi työstää yleistä ennakkoluuloisuutta pyrkimällä muuttamaan ihmisten kognitiivisia ja emotionaalisia suhtautumistapoja erilaisuutta kohtaan. Tällöin myönteisen kontaktin vaikutusten siirtyminen ei estyisi ennakkoluuloisimmilla ihmisillä eli niillä, jotka hyötyisivät eniten intervention vaikutuksista. Vaikka tämä tutkimus tarjoaa innostavaa tietoa myönteisen

kontaktin mahdollisista laajemmista vaikutuksista suomalaisessa aikuisväestössä, sen ehdollisuutta tulisi tutkia vielä enemmän ennen laajempia käytännön sovelluksia.

5.4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Myönteinen ryhmien välinen vuorovaikutus parantaa ryhmien välisiä suhteita, sillä kontakti parantaa yksilöiden asenteita kontaktoitua ulkoryhmää kohtaan. Laaja-alaisia ja yhteiskunnallisesti merkittäviä mahdollisuuksia ennakkoluuloisuuden vähentämiseen tarjoaa kontaktin siirtovaikutus (Pettigrew, 2009; Pettigrew ym., 2011), jossa kontakti yhden ulkoryhmän kanssa parantaa asenteita myös kontaktitilanteesta ulkopuolista ulkoryhmää kohtaan. Ennakkoluuloisuus on kuitenkin monimutkainen ilmiö, johon vaikuttavat tilanteelliset ja yksilölliset tekijät (Akrami ym., 2011), minkä vuoksi on tärkeä tutkia, missä tilanteissa ja keiden kohdalla kontaktin siirtovaikutusta tapahtuu.

Tässä tutkimuksessa osoitettiin, ettei kontaktin siirtovaikutus ole universaali ilmiö, vaan moraaliseksi koettu toiminta ja ennakkoluuloisuus yhdessä voivat estää kontaktin vaikutusten siirtymisen primaariin ulkoryhmään kohdistuvista asenteista asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan. Ennakkoluuloisen suhtautumisensa vuoksi jotkut henkilöt ovat erityisen motivoituneita näkemään ulkoryhmät kielteisessä valossa ja olemaan huomioimatta saatavilla olevaa myönteistä tietoa ulkoryhmän jäsenistä. Joissain tilanteissa heidän asenteidensa kanssa johdonmukainen kielteinen ulkoryhmään kohdistuva käyttäytyminen kuten syrjintä saattaa kuitenkin olla ristiriidassa heidän moraalisen minäkäsityksensä kanssa. Tämän vuoksi ennakkoluuloiset henkilöt saattavat käyttää moraaliseksi koettua toimintaa välineenä, jonka avulla he voivat yhtä aikaa säilyttää ennakkoluuloisen maailmankuvansa ja ylläpitää myönteistä moraalista minäkäsitystään. Tulevaisuuden haasteena tutkimukselle on ymmärtää paremmin kontaktin siirtovaikutuksen ehdollisuutta ja sitä, miten moraaliseksi koettu toiminta voi antaa yksilöille mahdollisuuden oikeuttaa ennakkoluuloisuutta ja syrjintää eri ulkoryhmiä kohtaan.

LÄHTEET

- Aberson, C. L. (2015). Positive intergroup contact, negative intergroup contact, and threat as predictors of cognitive and affective dimensions of prejudice. *Group Processes*, 18(6), 743–760. doi:10.1177/1368430214556699
- Aboud, F. E., Levy, S. R., & Oskamp, S. (2000). Interventions to reduce prejudice and discrimination in children and adolescents. Teoksessa *The Claremont Symposium on Applied Social Psychology. Reducing prejudice and discrimination* (s. 269–293). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Aboud, F. E., Tredoux, C., Tropp, L. R., Brown, C. S., Niens, U., & Noor, N. M. (2012). Interventions to reduce prejudice and enhance inclusion and respect for ethnic differences in early childhood: A systematic review. *Developmental Review*, 32(4), 307–336. doi:10.1016/j.dr.2012.05.001
- Akrami, N., Ekehammar, B., & Araya, T. (2000). Classical and modern racial prejudice: a study of attitudes toward immigrants in Sweden. *European Journal of Social Psychology*, 30(4), 521–532. doi:10.1002/1099-0992(200007/08)30:4<521::AID-EJSP5>3.0.CO;2-N
- Akrami, N., Ekehammar, B., & Bergh, R. (2011). Generalized Prejudice: Common and Specific Components. *Psychological Science*, 22(1), 57–59. doi:10.1177/0956797610390384
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, MA: Addison-Wesley.
- Altemeyer, B. (1998). The Other “Authoritarian Personality”. Teoksessa Mark P. Zanna (toim.), *Advances in Experimental Social Psychology* (vol. 30, s. 47–92). doi:10.1016/S0065-2601(08)60382-2
- Árnadóttir, K., Lolliot, S., Brown, R., & Hewstone, M. (2018). Positive and negative intergroup contact: Interaction not asymmetry. *European Journal of Social Psychology*, 48(6), 784–800. doi:10.1002/ejsp.2365
- Barlow, F. K., Paolini, S., Pedersen, A., Hornsey, M. J., Radke, H. R. M., Harwood, J., Rubin, M., Sibley, C. G. (2012). The contact caveat: negative contact predicts increased prejudice more than positive contact predicts reduced prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(12), 1629–1643. doi:10.1177/0146167212457953
- Beelmann, A., & Heinemann, K. S. (2014). Preventing prejudice and improving intergroup attitudes: A meta-analysis of child and adolescent training programs. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 35(1), 10–24. doi:10.1016/j.appdev.2013.11.002
- Blanken, I., van de Ven, N., & Zeelenberg, M. (2015). A meta-analytic review of moral licensing. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(4), 540–558. doi:10.1177/0146167215572134

- Bogardus, E. S. (1933). A social distance scale. *Sociology and Social Research*, 17, 265–271.
- Bradley-Geist, J. C., King, E. B., Skorinko, J., Hebl, M. R., & McKenna, C. (2010). Moral credentialing by association: The importance of choice and relationship closeness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(11), 1564–1575. doi:10.1177/0146167210385920
- Brambilla, M., Hewstone, M., & Colucci, F. P. (2013). Enhancing moral virtues: Increased perceived outgroup morality as a mediator of intergroup contact effects. *Group Processes & Intergroup Relations*, 16(5), 648–657. doi:10.1177/1368430212471737
- Brambilla, M., Sacchi, S., Rusconi, P., Cherubini, P., & Yzerbyt, V. Y. (2012). You want to give a good impression? Be honest! Moral traits dominate group impression formation. *British Journal of Social Psychology*, 51(1), 149–166. doi:10.1111/j.2044-8309.2010.02011.x
- Brown, R. (2010). *Prejudice: Its social psychology* (2. uudistettu painos). Wiley-Blackwell.
- Brown, R., & Hewstone, M. (2005). An integrative theory of intergroup contact. Teoksessa M. P. Zanna (toim.), *Advances in experimental social psychology* (vol. 37, s. 255–343). San Diego, CA: Academic Press.
- Brylka, A., Jasinskaja-Lahti, I., & Mähönen, T. A. (2016). The majority influence on interminority attitudes: The secondary transfer effect of positive and negative contact. *International Journal of Intercultural Relations*, 50, 76–88. doi:10.1016/j.ijintrel.2015.12.007
- Carrico, A. R., Raimi, K. T., Truelove, H. B., & Eby, B. (2018). Putting your money where your mouth is: an experimental test of pro-environmental spillover from reducing meat consumption to monetary donations. *Environment and Behavior*, 50(7), 723–748. doi:10.1177/0013916517713067
- Clément, R., Gardner, R. C., & Smythe, P. C. (1977). Inter-ethnic contact: Attitudinal consequences. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 9(3), 205–215. doi:10.1037/h0081625
- Condor, S., Figgou, L., Abell, J., Gibson, S., & Stevenson, C. (2006). ‘They’re not racist...’ Prejudice denial, mitigation and suppression in dialogue. *British Journal of Social Psychology*, 45(3), 441–462. doi:10.1348/014466605X66817
- Converse, P. E., Dotson, J. D., Hoag, W. J., & McGee, W. H. (1980). *American social attitudes data sourcebook, 1947-1978*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Conway, P., & Peetz, J. (2012). When does feeling moral actually make you a better person? Conceptual abstraction moderates whether past moral deeds motivate consistency or compensatory behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(7), 907–919. doi:10.1177/0146167212442394

- Coopersmith, S., & Feldman, R. (1974). Fostering a positive self-esteem in the classroom. Teoksessa R. H. Coop & E. White (toim.), *Psychological concepts in the classroom* (s. 192–225). New York, NY: Harper & Row.
- Correll, J., Judd, C. M., Park, B., & Wittenbrink, B. (2010). Measuring Prejudice, Stereotypes and Discrimination. Teoksessa J. F. Dovidio (toim.), *The SAGE Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination* (s. 45–62). doi:10.4135/9781446200919.n1
- Crandall, C. S., & Eshleman, A. (2003). A justification-suppression model of the expression and experience of prejudice. *Psychological Bulletin*, 129(3), 414. doi:10.1037/0033-2909.129.3.414
- Crandall, C. S., Eshleman, A., & O'Brien, L. (2002). Social norms and the expression and suppression of prejudice: the struggle for internalization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(3), 359. doi:10.1037/0022-3514.82.3.359
- Crisp, R. J., & Turner, R. N. (2009). Can imagined interactions produce positive perceptions?: Reducing prejudice through simulated social contact. *American Psychologist*, 64(4), 231–240. doi:10.1037/a0014718
- Cuddy, A. J., Fiske, S. T., & Glick, P. (2007). The BIAS map: Behaviors from intergroup affect and stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(4), 631. doi:10.1037/0022-3514.92.4.631
- Davies, K., Tropp, L. R., Aron, A., Pettigrew, T. F., & Wright, S. C. (2011). Cross-group friendships and intergroup attitudes: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 15(4), 332–351. doi:10.1177/1088868311411103
- Dixon, J., Levine, M., Reicher, S., & Durrheim, K. (2012). Beyond prejudice: Are negative evaluations the problem and is getting us to like one another more the solution? *Behavioral and Brain Sciences*, 35(06), 411–425. doi:10.1017/S0140525X11002214
- Dovidio, J. F. (2001). On the nature of contemporary prejudice: The third wave. *Journal of Social Issues*, 57(4), 829–849. doi:10.1111/0022-4537.00244
- Dovidio, J. F., & Gaertner, S. L. (2004). Aversive racism. Teoksessa M. P. Zanna (toim.), *Advances in experimental social psychology* (vol. 36, s. 1–51). San Diego, CA: Academic Pres.
- Dovidio, J. F., Love, A., Schellhaas, F. M. H., & Hewstone, M. (2017). Reducing intergroup bias through intergroup contact: Twenty years of progress and future directions. *Group Processes & Intergroup Relations*, 20(5), 606–620. doi:10.1177/1368430217712052
- Duckitt, J. (2010). Historical overview. Teoksessa J. F. Dovidio, M. Hewstone, P. Glick, & V. M. Esses (toim.), *The SAGE Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination* (s. 29–44). London, UK: SAGE Publications Ltd.

- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Orlando, FL: Harcourt Brace Jovanovich College.
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (2007). The advantages of an inclusive definition of attitude. *Social Cognition* 25(5), 582–602. doi:10.1521/soco.2007.25.5.582
- Effron, D. A., Cameron, J. S., & Monin, B. (2009). Endorsing Obama licenses favoring whites. *Journal of experimental social psychology*, 45(3), 590–593. doi:10.1016/j.jesp.2009.02.001
- Effron, D. A., & Conway, P. (2015). When virtue leads to villainy: Advances in research on moral self-licensing. *Current Opinion in Psychology*, 6, 32–35. doi:10.1016/j.copsyc.2015.03.017
- Eller, A., & Abrams, D. (2004). Come together: longitudinal comparisons of Pettigrew's reformulated intergroup contact model and the Common ingroup identity model in Anglo-French and Mexican-American contexts. *European Journal of Social Psychology*, 34(3), 229–256. doi:10.1002/ejsp.194
- Falomir-Pichastor, J. M., Mugny, G., Frederic, N., Berent, J., & Lalot, F. (2018). Motivation to maintain a nonprejudiced identity: The moderating role of normative context and justification for prejudice on moral licensing. *Social Psychology*, 49(3), 168–181. doi:10.1027/1864-9335/a000339
- Fan, W., & Yan, Z. (2010). Factors affecting response rates of the web survey: A systematic review. *Computers in Human Behavior*, 26(2), 132–139. doi:10.1016/j.chb.2009.10.015
- Firebaugh, G., & Davis, K. E. (1988). Trends in Antiblack Prejudice, 1972-1984: Region and Cohort Effects. *American Journal of Sociology*, 94(2), 251–272. doi:10.1086/228991
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J., Glick, P., & Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 878–902. doi:10.1037/0022-3514.82.6.878
- Gert, B., & Gert, J. (2017). The Definition of Morality. Haettu osoitteesta <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/morality-definition/>
- Graf, S., & Paolini, S. (2017). Investigating positive and negative intergroup contact. Teoksessa L. Vezzali & S. Stathi (toim.), *Intergroup contact theory: Recent developments and future directions* (s. 92–113). Abingdon, UK: Routledge.
- Greenwald, A. G., McGhee, D. E., & Schwartz, J. L. K. (1998). Measuring individual differences in implicit cognition: The implicit association test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1464–1480. doi:10.1037/0022-3514.74.6.1464

- Haavisto, I. (2019). *Härmä sulaa*. Haettu osoitteesta https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2019/03/eva_analyysi_no_68-1.pdf
- Hagendoorn, L. (1995). Intergroup biases in multiple group systems: The perception of ethnic hierarchies. *European Review of Social Psychology*, 6(1), 199–228. doi:10.1080/14792779443000058
- Harwood, J., Paolini, S., Joyce, N., Rubin, M., & Arroyo, A. (2011). Secondary transfer effects from imagined contact: Group similarity affects the generalization gradient. *British Journal of Social Psychology*, 50(1), 180–189. doi:10.1037/0022-3514.65.6.1105
- Hayes, A. F. (2018a). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis : a regression-based approach* (2. painos). Guilford Pres.
- Hayes, A. F. (2018b). Partial, conditional, and moderated moderated mediation: Quantification, inference, and interpretation. *Communication Monographs*, 85(1), 4–40. doi:10.1080/03637751.2017.1352100
- Hayes, A. F., & Cai, L. (2007). Using heteroskedasticity-consistent standard error estimators in OLS regression: An introduction and software implementation. *Behavior Research Methods*, 39(4), 709–722. doi:10.3758/BF03192961
- Hewstone, M. (2009). Living apart, living together? The role of intergroup contact in social integration. *Proceedings of the British Academy*, 162, 243–300. doi:10.1146/annurev.psych.47.1.237
- Hilton, J. L., & Von Hippel, W. (1996). Stereotypes. *Annual review of psychology*, 47(1), 237–271.
- Hodson, Gordon. (2011). Do ideologically intolerant people benefit from intergroup contact? *Current Directions in Psychological Science*, 20(3), 154–159. doi:10.1177/0963721411409025
- Hodson, Gordon, & Dhont, K. (2015). The person-based nature of prejudice: Individual difference predictors of intergroup negativity. *European Review of Social Psychology*, 26(1), 1–42. doi:10.1080/10463283.2015.1070018
- Holland, R. W., Verplanken, B., & Van Knippenberg, A. (2002). On the nature of attitude–behavior relations: The strong guide, the weak follow. *European Journal of Social Psychology*, 32(6), 869–876. doi:10.1002/ejsp.135
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2009). *Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi*. Haettu osoitteesta <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

- Islam, M. R., & Hewstone, M. (1993). Dimensions of contact as predictors of intergroup anxiety, perceived out-group variability, and out-group attitude: An integrative model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19(6), 700–710. doi:10.1177/0146167293196005
- Jaakkola, M. (2009). *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: asennemuutokset 1987-2007*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Kauff, M., Green, E. G., Schmid, K., Hewstone, M., & Christ, O. (2016). Effects of majority members' positive intergroup contact on minority members' support for ingroup rights: Mobilizing or demobilizing effects? *European Journal of Social Psychology*, 46(7), 833–839. doi:10.1002/ejsp.2194
- Khan, U., & Dhar, R. (2007). Where there is a way, is there a will? The effect of future choices on self-control. *Journal of Experimental Psychology: General*, 136(2), 277. doi:10.1037/0096-3445.136.2.277
- Larja, L., Warius, J., Sundbäck, L., Liebkind, K., Kandolin, I., & Jasinskaja-Lahti, I. (2012). Discrimination in the Finnish labor market: An overview and a field experiment on recruitment. *Helsinki, Publications of Ministry of Employment and the Economy, Employment and Entrepreneurship*, 16, 2012. doi:10.5964/jspp.v4i1.433
- Lemmer, G., & Wagner, U. (2015). Can we really reduce ethnic prejudice outside the lab? A meta-analysis of direct and indirect contact interventions. *European Journal of Social Psychology*, 45(2), 152–168. doi:10.1002/ejsp.2079
- Liebkind, K., Larja, L., & Brylka, A. A. (2016). Ethnic and gender discrimination in recruitment: Experimental evidence from Finland. *Journal of Social and Political Psychology*. doi:10.5964/jspp.v4i1.433
- Liebkind, K., Mäkinen, V., Jasinskaja-Lahti, I., Renvik, T. A., & Solheim, E. F. (2019). Improving outgroup attitudes in schools: First steps toward a teacher-led vicarious contact intervention. *Scandinavian Journal of Psychology*, 60(1), 77–86. doi:10.1111/sjop.12505
- Lissitsa, S., & Kushnirovich, N. (2018). Secondary transfer effect of positive and negative online contact between groups involved in high-intensity conflict. *International Journal of Intercultural Relations*, 67, 71–80. doi:10.1016/j.ijintrel.2018.10.001
- Lolliot, S. (2017). Secondary Transfer Effect of Intergroup Contact. *The International Encyclopedia of Intercultural Communication*, 1–5. doi:10.1002/9781118783665.ieicc0172
- Lolliot, S., Fell, B., Schmid, K., Wölfer, R., Swart, H., Voci, A., Christ, O., New, R., Hewstone, M. (2015). Measures of Intergroup Contact. Teoksessa G. J. Boyle, D. H. Saklofske, & G. Matthews (toim.), *Measures of Personality and Social Psychological Constructs* (s. 652–683). doi:10.1016/B978-0-12-386915-9.00023-1

- Lolliot, S., Schmid, K., Hewstone, M., Al Ramiah, A., Tausch, N., & Swart, H. (2013). Generalized effects of intergroup contact: The secondary transfer effect. Teoksessa G. Hodson & M. Hewstone (toim.), *Advances in intergroup contact* (s. 81–112). New York, NY: Psychology Pres.
- Mackie, D. M., & Smith, E. R. (2002). Intergroup emotions and the social self: Prejudice reconceptualized as differentiated reactions to out-groups. Teoksessa J. P. Forgas & K. D. Williams (toim.) *The social self: Cognitive, interpersonal, and intergroup perspectives* (s. 309–326). Philadelphia, PA: Psychology Pres.
- Mazar, N., & Zhong, C.-B. (2010). Do green products make us better people? *Psychological Science*, 21(4), 494–498. doi:10.1177/0956797610363538
- McConahay, J. B., Hardee, B. B., & Batts, V. (1981). Has racism declined in America? It depends on who is asking and what is asked. *Journal of Conflict Resolution*, 25(4), 563–579. doi:10.1177/002200278102500401
- Miller, D. T., & Effron, D. A. (2010). Psychological license: When it is needed and how it functions. Teoksessa M. P. Zanna & J. Olson (toim.), *Advances in experimental social psychology* (vol. 43, s. 115–155). San Diego, CA: Academic Pres.
- Monin, B., & Jordan, A. H. (2009). The dynamic moral self: A social psychological perspective. Teoksessa D. Narvaez & D. K. Lapsley (toim.), *Personality, identity, and character: Explorations in moral psychology* (s. 341–354). New York, NY: Cambridge University Pres.
- Monin, B., & Miller, D. T. (2001). Moral credentials and the expression of prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(1), 33–43. doi:10.1037//0022-3514.81.1.33
- Mosquera, P. M. R., Manstead, A. S., & Fischer, A. H. (2002). The role of honour concerns in emotional reactions to offences. *Cognition & Emotion*, 16(1), 143–163. doi:10.1080/02699930143000167
- Mullen, E., & Monin, B. (2016). Consistency versus licensing effects of past moral behavior. *Annual review of psychology*, 67, 363–385. doi:10.1146/annurev-psych-010213-115120
- Mähönen, T. A., & Jasinskaja-Lahti, I. (2016). Ramifications of positive and negative contact experiences among remigrants from Russia to Finland. *Cultural Diversity & Ethnic Minority Psychology*, 22(2), 247–255. doi:10.1037/cdp0000059
- Nelson, L. D., & Norton, M. I. (2005). From student to superhero: Situational primes shape future helping. *Journal of Experimental Social Psychology*, 41(4), 423–430. doi:10.1016/j.jesp.2004.08.003
- Nummenmaa, L. (2009). *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki, FI: Tammi.

- OECD. (2019a). Foreign-born unemployment (indicator). Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.1787/443b6567-en>
- OECD. (2019b). Native-born unemployment (indicator). Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.1787/0f9d8842-en>
- Ostrom, T. M. (1969). The relationship between the affective, behavioral, and cognitive components of attitude. *Journal of Experimental Social Psychology*, 5(1), 12–30. doi:10.1016/0022-1031(69)90003-1
- Pagliaro, S., Brambilla, M., Sacchi, S., D'Angelo, M., & Ellemers, N. (2013). Initial impressions determine behaviours: Morality predicts the willingness to help newcomers. *Journal of Business Ethics*, 117(1), 37–44. doi:10.1007/s10551-012-1508-y
- Pagliaro, S., Ellemers, N., Barreto, M., & Di Cesare, C. (2016). Once dishonest, always dishonest? The impact of perceived pervasiveness of moral evaluations of the self on motivation to restore a moral reputation. *Frontiers in Psychology*, 7, 586. doi:10.3389/fpsyg.2016.00586
- Paolini, S., & McIntyre, K. (2019). Bad is stronger than good for stigmatized, but not admired outgroups: Meta-analytical tests of intergroup valence asymmetry in individual-to-group generalization experiments. *Personality and Social Psychology Review*, 23(1), 3–47. doi:10.1177/1088868317753504
- Paradies, Y., Ben, J., Denson, N., Elias, A., Priest, N., Pieterse, A., Gupta, A., Kelaher, M., & Gee, G. (2015). Racism as a Determinant of Health: A Systematic Review and Meta-Analysis. *PLoS ONE*, 10(9), e0138511. doi:10.1371/journal.pone.0138511
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49(1), 65–85. doi:10.1146/annurev.psych.49.1.65
- Pettigrew, T. F., & Meertens, R. W. (1995). Subtle and blatant prejudice in western Europe. *European Journal of Social Psychology*, 25(1), 57–75. doi:10.1002/ejsp.2420250106
- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751–783. doi:10.1037/0022-3514.90.5.751
- Pettigrew, T. F. (2009). Secondary transfer effect of contact: Do intergroup contact effects spread to noncontacted outgroups? *Social Psychology*, 40(2), 55–65. doi:10.1027/1864-9335.40.2.55
- Pettigrew, T. F., & Hewstone, M. (2017). The single factor fallacy: Implications of missing critical variables from an analysis of intergroup contact theory1. *Social Issues and Policy Review*, 11(1), 8–37. doi:10.1037/0022-3514.90.5.751

- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2008). How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *European Journal of Social Psychology*, 38(6), 922–934.
- Pettigrew, T. F., Tropp, L. R., Wagner, U., & Christ, O. (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International journal of intercultural relations*, 35(3), 271–280. doi:10.1016/j.ijintrel.2011.03.001
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J.-Y., & Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies. *Journal of Applied Psychology*, 88(5), 879–903. doi:10.1037/0021-9010.88.5.879
- Raabe, T., & Beelmann, A. (2011). Development of ethnic, racial, and national prejudice in childhood and adolescence: A multinational meta-analysis of age differences: age differences in prejudice. *Child Development*, 82(6), 1715–1737. doi:10.1111/j.1467-8624.2011.01668.x
- Rahwan, Z., Hauser, O. P., Kochanowska, E., & Fasolo, B. (2018). High stakes: A little more cheating, a lot less charity. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 152, 276–295. doi:10.1016/j.jebo.2018.04.021
- Rooth, D.-O. (2010). Automatic associations and discrimination in hiring: Real world evidence. *Labour Economics*, 17(3), 523–534. doi:10.1016/j.labeco.2009.04.005
- Rosenberg, M. J., & Hovland, C. I. (1960). Cognitive, affective, and behavioral components of attitudes. Teoksessa *Yale studies in attitude and communication. Attitude organization and change : an analysis of consistency among attitude components* (s. 1–14). New Haven, CT: Yale University Press.
- Schmid, K., Hewstone, M., Küpper, B., Zick, A., & Wagner, U. (2012). Secondary transfer effects of intergroup contact: A cross-national comparison in Europe. *Social Psychology Quarterly*, 75(1), 28–51. doi:10.1177/0190272511430235
- Schmid, K., Hewstone, M., & Tausch, N. (2014). Secondary transfer effects of intergroup contact via social identity complexity. *British Journal of Social Psychology*, 53(3), 443–462. doi:10.1111/bjso.12045
- Schmitt, M. T., Branscombe, N. R., Postmes, T., & Garcia, A. (2014). The consequences of perceived discrimination for psychological well-being: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 140(4), 921–948. doi:10.1037/a0035754
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. Teoksessa *Advances in experimental social psychology* (vol. 25, s. 1–65). New York, NY: Academic Press.
- Sibley, C. G., & Duckitt, J. (2008). Personality and Prejudice: A Meta-Analysis and Theoretical Review. *Personality and Social Psychology Review*, 12(3), 248–279. doi:10.1177/1088868308319226

- Sidanius, J., & Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Cambridge, UK: Cambridge University Pres.
- Simbrunner, P., & Schlegelmilch, B. B. (2017). Moral licensing: a culture-moderated meta-analysis. *Management Review Quarterly*, 67(4), 201–225. doi:10.1007/s11301-017-0128-0
- Sinclair, S., Dunn, E., & Lowery, B. (2005). The relationship between parental racial attitudes and children's implicit prejudice. *Journal of Experimental Social Psychology*, 41(3), 283–289. doi:10.1016/j.jesp.2004.06.003
- Smith, S. J., Axelton, A. M., & Saucier, D. A. (2009). The Effects of Contact on Sexual Prejudice: A Meta-Analysis. *Sex Roles*, 61(3), 178–191. doi:10.1007/s11199-009-9627-3
- Stephan, C. W., Stephan, W. G., Demitrakis, K. M., Yamada, A. M., & Clason, D. L. (2000). Women's attitudes toward men: An integrated threat theory approach. *Psychology of Women Quarterly*. doi:10.1111/j.1471-6402.2000.tb01022.x
- Stephan, W. G., Boniecki, K. A., Ybarra, O., Bettencourt, A., Ervin, K. S., Jackson, L. A., ... Renfro, C. L. (2002). The Role of Threats in the Racial Attitudes of Blacks and Whites. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(9), 1242–1254. doi:10.1177/01461672022812009
- Suomen virallinen tilasto. (2018a). *Maahanmuuttajat väestössä*. Haettu osoitteesta <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>
- Suomen virallinen tilasto. (2018b). *Väkiluvun kasvu pienin vuoden 1970 jälkeen*. Haettu osoitteesta https://www.stat.fi/til/vaerak/2018/vaerak_2018_2019-03-29_tie_001_fi.html
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics* (6. painos). Harlow, UK: Pearson.
- Talaska, C. A., Fiske, S. T., & Chaiken, S. (2008). Legitimizing Racial Discrimination: Emotions, Not Beliefs, Best Predict Discrimination in a Meta-Analysis. *Social Justice Research*, 21(3), 263–296. doi:10.1007/s11211-008-0071-2
- Tasimi, A., & Young, L. (2016). Memories of good deeds past: The reinforcing power of prosocial behavior in children. *Journal of Experimental Child Psychology*, 147, 159–166. doi:10.1016/j.jecp.2016.03.001
- Tausch, N., Hewstone, M., Kenworthy, J. B., Psaltis, C., Schmid, K., Popan, J. R., Cairns, E., Hughes, J. (2010). Secondary transfer effects of intergroup contact: Alternative accounts and underlying processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99(2), 282–302. doi:10.1037/a0018553
- Thomas, L. L. (1978). Morality and our self-concept. *The Journal of Value Inquiry*, 12(4), 258–268. doi:10.1007/BF00169906

- Tomarken, A. J., & Waller, N. G. (2003). Potential problems with "well fitting" models. *Journal of Abnormal Psychology, 112*(4), 578. doi:10.1037/0021-843X.112.4.578
- Tropp, L. R., & Pettigrew, T. F. (2005a). Differential relationships between intergroup contact and affective and cognitive dimensions of prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin, 31*(8), 1145–1158. doi:10.1177/0146167205274854
- Tropp, L. R., & Pettigrew, T. F. (2005b). Relationships between intergroup contact and prejudice among minority and majority status groups. *Psychological Science, 16*(12), 951–957. doi:10.1111/j.1467-9280.2005.01643.x
- Turner, R. N., Hewstone, M., Voci, A., Paolini, S., & Christ, O. (2007). Reducing prejudice via direct and extended cross-group friendship. *European Review of Social Psychology, 18*(1), 212–255. doi:10.1080/10463280701680297
- Vezzali, L., Di Bernardo, G. A., Stathi, S., Cadamuro, A., Lasticova, B., & Andrascikova, S. (2018). Secondary transfer effect among children: The role of social dominance orientation and outgroup attitudes. *British Journal of Social Psychology, 57*(3), 547–566. doi:10.1111/bjso.12248
- Vezzali, L., & Giovannini, D. (2012). Secondary Transfer Effect of Intergroup Contact: The Role of Intergroup Attitudes, Intergroup Anxiety and Perspective Taking. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 22*(2), 125–144. doi:10.1002/casp.1103
- Wagner, U., & Zick, A. (1995). The relation of formal education to ethnic prejudice: Its reliability, validity and explanation. *European Journal of Social Psychology, 25*(1), 41–56. doi:10.1002/ejsp.2420250105
- Walther, E. (2002). Guilty by mere association: Evaluative conditioning and the spreading attitude effect. *Journal of Personality and Social Psychology, 82*(6), 919–934. doi:10.1037//0022-3514.82.6.919
- Weigert, K. M. (1976). Intergroup contact and attitudes about third-group: A survey of Black soldiers' perceptions. *International Journal of Group Tensions.*
- West, K., & Turner, R. (2014). Using extended contact to improve physiological responses and behavior toward people with schizophrenia. *Journal of Experimental Social Psychology, 50*, 57–64. doi:10.1016/j.jesp.2013.06.009
- White, F. A., Turner, R. N., Verrelli, S., Harvey, L. J., & Hanna, J. R. (2019). Improving intergroup relations between Catholics and Protestants in Northern Ireland via E-contact. *European Journal of Social Psychology, 49*(2), 429–438. doi:10.1002/ejsp.2515
- Wright, S. C., Aron, A., McLaughlin-Volpe, T., & Ropp, S. A. (1997). The extended contact effect: Knowledge of cross-group friendships and prejudice. *Journal of Personality and Social psychology, 73*(1), 73.

Young, L., Chakroff, A., & Tom, J. (2012). Doing good leads to more good: The reinforcing power of a moral self-concept. *Review of Philosophy and Psychology*, 3(3), 325–334. doi:10.1007/s13164-012-0111-6

Zschirnt, E., & Ruedin, D. (2016). Ethnic discrimination in hiring decisions: a meta-analysis of correspondence tests 1990–2015. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(7), 1115–1134. doi:10.1080/1369183X.2015.1133279

LIITTEET

Liite 1. Koemanipulaatio.

(Koeryhmä)

Kuvittele, että olet kaakkoissuomalaisen informaatioteknologia-alan yrityksen päällikkö. Sinun pitää palkata uusi työntekijä korkeaan asemaan yrityksen logistiikkaosastolle. Työpaikkaa haki viisi henkilöä, joista sinun tulee valita sopivin työnhakijoiden kokemusten ja osaamisen perusteella. Työtehtävä ei vaadi suomenkielen taitoa. Alla on jokaisen ehdokkaan lyhyt ansioluettelo:

- 1) Joel P., äidinkieli: suomi, 35-vuotias, ylioppilastutkinto, kahden vuoden työkokemus alalta;
- 2) Aaro S., äidinkieli: suomi, 39-vuotias, alempi korkeakoulututkinto, ei aiempaa työkokemusta alalta;
- 3) Juho M., äidinkieli: suomi, 32-vuotias, ylioppilastutkinto, yhden vuoden työkokemus alalta;
- 4) Mustafa H. [Sergei P.], äidinkieli: somali [venäjä], 34-vuotias, kauppatieteiden ja informaatioteknologian tohtorintutkinto, kuuden vuoden työkokemus alalta;
- 5) Saku E., äidinkieli: suomi, 35-vuotias, alempi kirjallisuuden korkeakoulututkinto, ei aiempaa työkokemusta alalta.

Kerro, kenet ehdokkaista valitset asemaan ansioluetteloiden tarkastelun perusteella.

Valintani on ehdokas numero: ____

(Kontrolliryhmä)

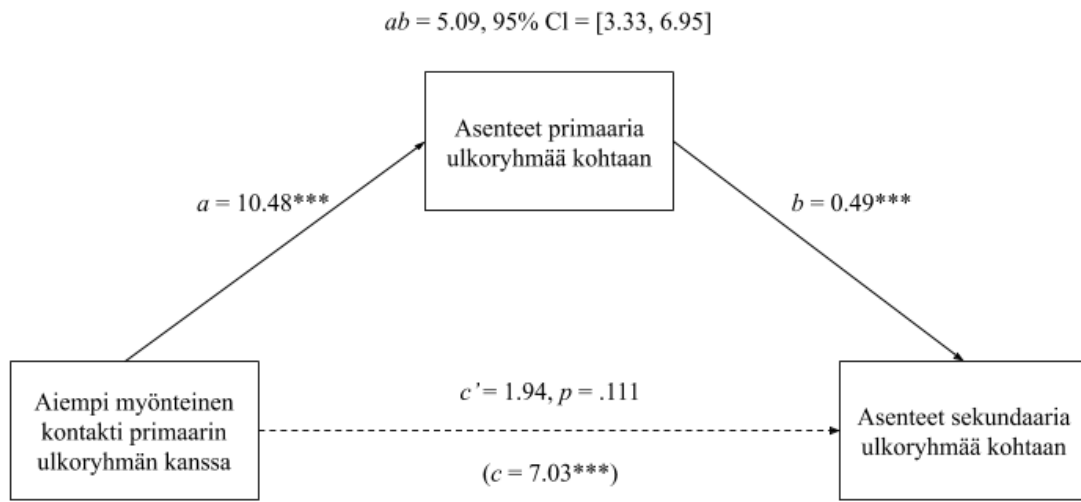
Kuvittele, että olet kaakkoissuomalaisen informaatioteknologia-alan yrityksen päällikkö. Sinun pitää palkata uusi työntekijä korkeaan asemaan yrityksen logistiikkaosastolle. Työpaikkaa haki viisi henkilöä, joista sinun tulee valita sopivin työnhakijoiden kokemusten ja osaamisen perusteella. Alla on jokaisen ehdokkaan lyhyt ansioluettelo:

- 1) Joel P., äidinkieli: suomi, 35-vuotias, ylioppilastutkinto, kahden vuoden työkokemus alalta;
- 2) Aaro S., äidinkieli: suomi, 39-vuotias, alempi korkeakoulututkinto, ei aiempaa työkokemusta alalta;
- 3) Juho M., äidinkieli: suomi, 32-vuotias, ylioppilastutkinto, yhden vuoden työkokemus alalta;
- 4) Teemu J., äidinkieli: suomi, 34-vuotias, kauppatieteiden ja informaatioteknologian tohtorintutkinto, kuuden vuoden työkokemus alalta;
- 5) Saku E., äidinkieli: suomi, 35-vuotias, alempi kirjallisuuden korkeakoulututkinto, ei aiempaa työkokemusta alalta.

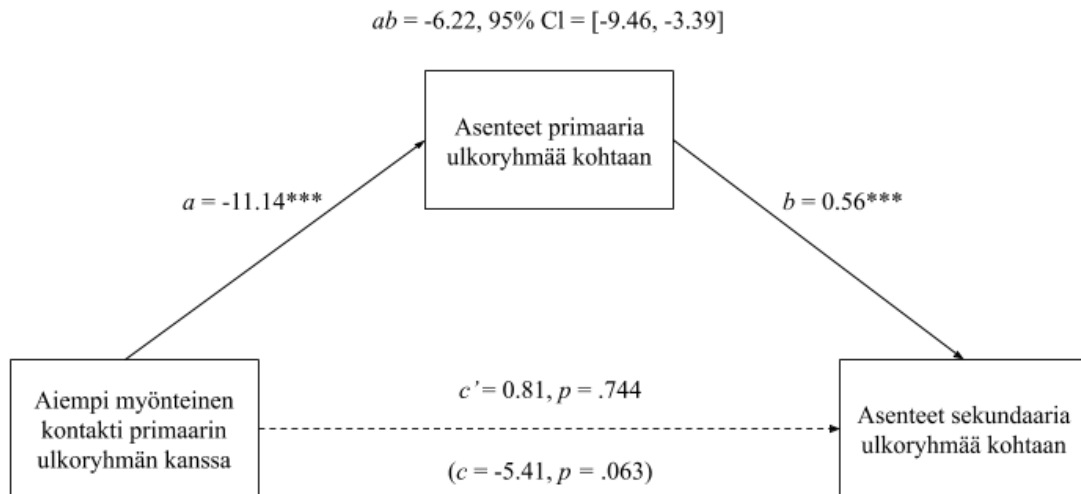
Kerro, kenet ehdokkaista valitset asemaan ansioluetteloiden tarkastelun perusteella.

Valintani on ehdokas numero: ____

Liite 2. Tulokset ilman kontrollimuuttujia.

Kuvio 1. Myönteisen kontaktin vaikutus sekundaaria ulkoryhmää kohtaan asenteiden primaaria ulkoryhmää kohtaan kautta ($n = 295$). Kuviossa on esitetty standardoimattomat regressiokertoimet. *Huom.* *** $p < .001$.

Kuvio 2. Kielteisen kontaktin vaikutus asenteisiin sekundaaria ulkoryhmää kohtaan asenteiden primaaria ulkoryhmää kohtaan medioimana ($n = 297$). Kuviossa on esitetty standardoimattomat regressiokertoimet (B). *Huom.* *** $p < .001$.

Taulukko 1

Myönteisen kontaktin siirtovaikutuksen mediaatio moraaliseksi koetun toiminnan ja lähtökohtaisten asenteiden moderoimana (n = 295).

		B	SE ^a	95 %:n luottamustasot ^a	
				Alataso	Ylätaso
Ehdollisen moderoidun mediaation indeksi		2.83	1.64	-0.66	5.81
Koeryhmä	Kielteisemmät lähtökohtaiset asenteet (16. persentiili: 2.67)	1.46	2.04	-2.40	5.61
	Suhteellisen neutraalit lähtökohtaiset asenteet (50. persentiili: 3.00)	2.74	1.82	-0.79	6.37
	Myönteisemmät lähtökohtaiset asenteet (84. persentiili: 3.67)	5.28	1.65	2.07	8.54
Kontrolliryhmä	Kielteisemmät lähtökohtaiset asenteet (16. persentiili: 2.67)	4.87	1.30	2.26	7.40
	Suhteellisen neutraalit lähtökohtaiset asenteet (50. persentiili: 3.00)	5.20	1.22	2.78	7.56
	Myönteisemmät lähtökohtaiset asenteet (84. persentiili: 3.67)	5.86	1.39	3.13	8.52

^a Kesquivirheet ja luottamustasot perustuvat 10 000 bootstrap-otokseen.

Taulukko 2

Kielteisen kontaktin siirtovaikutuksen mediaatio moraaliseksi koetun toiminnan ja lähtökohtaisten asenteiden moderoimana (n = 294).

		B	SE ^a	95 %:n luottamustasot ^a	
				Alataso	Ylätaso
Ehdollinen moderoitu mediaatio		-2.49	1.62	-5.77	0.77
Koeryhmä	Kielteisemmät lähtökohtaiset asenteet (16. persentiili: 2.67)	-1.57	2.03	-6.00	2.05
	Suhteellisen neutraalit lähtökohtaiset asenteet (50. persentiili: 3.00)	-2.80	1.90	-6.99	0.54
	Myönteisemmät lähtökohtaiset asenteet (84. persentiili: 3.67)	-5.25	2.01	-9.55	-1.77
Kontrolliryhmä	Kielteisemmät lähtökohtaiset asenteet (16. persentiili: 2.67)	-4.95	1.66	-8.45	-2.00
	Suhteellisen neutraalit lähtökohtaiset asenteet (50. persentiili: 3.00)	-5.36	1.70	-8.95	-2.33
	Myönteisemmät lähtökohtaiset asenteet (84. persentiili: 3.67)	-6.18	2.00	-10.36	-2.68

^a Keskiarvot ja luottamustasot perustuvat 10 000 bootstrap-otokseen.